

1. SOCIÁLNÍ DEMOKRACIE – HISTORICKÉ KOŘENY, HLAVNÍ SMĚRY A PERSPEKTIVY

1.1 Tradice a historické kořeny sociální demokracie

Sociální demokracie je otevřenou levicovou stranou. Rozvíjí se jako společenství, jež zakládá svou politiku na humanitně-demokratickém úsilí o to, aby všichni lidé bez rozdílu mohli nalézt svou lidskou důstojnost ve svobodě.

V podmínkách vysoce rozvinuté průmyslové společnosti sociální demokracie usiluje demokratickou cestou o reformy v nejrůznějších oblastech života národní, nadnárodní i globální pospolitosti. Čelí různým rizikům a problémům a zároveň využívá příležitosti naší doby a vyvozuje z nich politické důsledky. Proto také podporuje ekologickou přestavbu Země, usiluje o rovnoprávnost pohlaví a ras, překonání nerovností mezi bohatým Severem a chudým Jihem a vyzývá k míru na základě kolektivní bezpečnosti a rovnoprávné spolupráce národů.

Sociální demokracie má své duchovní kořeny v antické demokratické filozofii, židovsko-křesťanské etice, v renesanci a reformaci, v humanistické a osvícenecké tradici, v deklaracích práv člověka a občana velkých revolucí 17. a 18. století, v evropském socialismu a v národních i mezinárodních zkušenostech dělnického hnutí a jeho stran. Sociální demokracie převzala od liberalismu tři z jeho základních principů: víru v pokrok, princip rovnosti a politickou svobodu. Odmítala však akceptovat jeho utilitární individualismus, pojetí soukromého vlastnictví jako primárního předpokladu lidské svobody a požadavek, aby stát zasahoval do hospodářství jen minimálně.

Odmítavá reakce na sociální úděl dělnictva v ranném kapitalismu, osvícenecká víra ve vědu a technický pokrok a naděje na bratrskou společnost svobodných a sobě rovných lidí se v 19. století spojily v myšlenku a hnutí moderního socialismu. Ten od počátku zaujal vůči kapitalistickým výrobním poměrům kritické postavení. Společenská realita, jak ji zažívali "proletáři", měla s osvíceneckými ideály pramálo společného. Jejich situaci charakterizovala nikoli svoboda, nýbrž závislost, nikoli rovnost, ale vykořisťování a dalekosáhlé bezpráví, nikoli bratrství, nýbrž holý konkurenční boj a ponižování.

Pro utvářející se dělnické a socialistické hnutí v evropských zemích byla tato zkušenost pojátkem a základnou mezinárodní solidarity a internacionalismu. Avšak vzhledem k různým politickým a kulturním okolnostem (např. míra liberálnosti národního prostředí či všeobecné vzdělanosti) nemělo socialistické hnutí od počátku uniformní charakter, ale rozvíjelo se různými formami.

V zemích s vlivným buržoazně demokratickým hnutím, jako byla Velká Británie, Nizozemí a Skandinávie, získalo socialistické hnutí převážně liberálně reformistický profil a soustředilo se na postupné vylepšování ekonomických a sociálních podmínek života dělnické třídy ve střetech s podnikatelskými kruhy.

Ve francouzském socialismu se projevovaly proudy marxistické i liberálně demokratické, anarchosyndikalistické i kulturně socialistické, které utvářejí jeho obraz až do současnosti.

V středoevropském prostoru utvářeném pod silným vlivem autoritářsko-vrchnostenskými tradic a se slabým vlivem liberální buržoazie se sociální demokracie v osmdesátých letech 19. století zformovala jako radikální kritika kapitalistických poměrů. Byla to orientace odpovídající duchu význačných osobností moderního ekonomického a politického myšlení, Karla Marxe a Bedřicha Engelse. Od konce 19. století se v politické praxi sociální demokracie v důsledku měnících se sociálních podmínek začala prosazovat jejich zásadní revize. V Německu byla spojená především se jménem Eduarda Bernsteina, a později i Karla Kautského, v Rakousku navíc s různými vynikajícími postavami takzvaných austromarxistů. Výrazným rysem tohoto "revizionismu" bylo směřování k reformám kapitalismu na půdě liberálně demokratického politického uspořádání společnosti.

Podstatně různorodějším vývojem než německá sociální demokracie prošla sociální demokracie v mnohonárodnostním Rakousku-Uhersku, a zvláště pak

v jeho českých, tj. průmyslově nejvyspělejších zemích. Její původní orientace koncipovaná v duchu ortodoxního proletářského internacionalismu se velmi brzy dostala do rozporu s emancipačními nároky novodobého českého národa. Pod tímto tlakem se od základu přetvořila koncepce dožívající z ranějších vývojových stádií kapitalismu. Nejvýznamnější roli v tomto procesu sehrál Tomáš G. Masaryk. Svým humanitně-demokratickým projektem strhl významnou část českého dělnického hnutí, paralyzoval destruktivní vliv utopických představ Komunistické internacionály a zorientoval sociální demokracii směrem na prohlubování liberální demokracie zleva. Impulzy originálního myslitele naší národní revoluce v rámci světové demokratické revoluce doznávaly v české politice po celé dvacáté století: nejprve v konfliktu s hitlerovským Německem a pak ve střetnutí s komunistickým režimem a znevolňujícím tlakem sovětského impéria. Působily tak výrazně, že v šedesátých letech dvacátého století podstatně zasáhly i do vnitřního vývoje československého komunistického hnutí a v sedmdesátých a osmdesátých letech do vítězného programu opozice proti „znormalizovanému“ komunistickému režimu.

Dnešní sociální demokracie již není klasickou dělnickou a třídní stranou, jejíž podobu určily podmínky nejranější stádia kapitalismu. Ostatně ani v jeho éře nikdy takovou nebyla zcela. Již od raných dob působili v jejich řadách i intelektuálové a radikální demokraté a v průběhu svého vývoje přitahovala stále širší vrstvy, které usilovaly o demokratickou a sociální obnovu společnosti. Sociální demokracie je dnes ve všech zemích, kde působí, politickým průsečíkem starých i nových emancipačních hnutí a sil, pro které představují práce na společenských reformách hlavní smysl politiky. Patří k nim hnutí za svobodu a demokracii, hnutí za sociální spravedlnost, ekologická a mírová hnutí.

Mezinárodním fórem sdružujícím sociálnědemokratické a socialistické strany z celého světa je Socialistická internacionála založená roku 1951. V souvislosti s evropským integračním procesem jsou dnes národní strany členských států Evropské unie sdruženy v Evropské straně sociálně demokratické (PES). Evropští sociální demokraté usilují o hlubokou politickou, sociální a kulturní integraci Evropy, v níž spatřují hlavní předpoklad uchování a rozvíjení evropského sociálního modelu založeného na prosperitě a sociální soudržnosti.

1.2 Rekonstrukce tradičních hodnot a cílů

Hodnotová orientace dnešní sociální demokracie vychází z postupné rekonstrukce tradičních hodnot a cílů, které stály u jejího zrodu. Docházelo k ní pod vlivem historických zkušeností z jejich uplatňování v praktické politice. Sociální demokracie nikdy nechápala své hodnoty jako dogmata s ahistorickými neměnnými významy. Často citované tradiční hodnoty jako svoboda, rovnost a spravedlnost jsou ostatně beznadějně abstraktní a bezobsažné pojmy, pokud si pod nimi nedokážeme představit reálné politické cíle, postupy a výsledky.

Sociální demokracie jako hodnotová a programová vize světa je tak ve své podstatě velkým experimentálním společenským projektem, který prokazuje svou legitimitu na základě kritické reflexe důsledků vlastní realizace. Stejně jako ve vědeckém procesu podléhají teorie rekonstrukci, když se časem projeví jejich limity, tak jí podléhají i politické hodnoty a programy, když se ukazuje, že očekávané výsledky se nedostávají či plodí anomálie.

Takto díky nejen kritickému přístupu k realitě, ale i díky kritickoreflexivnímu přístupu k vlastní politice sociálnědemokratické hnutí neustmulo a rozvíjelo se v souladu s dějinným vývojem. Postupně překonávalo utopické představy a programy, vyjasňovalo si reálné meze politiky, které nelze překročit, aniž by nedošlo k újmám na demokracii a životním způsobu širokých společenských vrstev. Myšlenky strukturálních demokratických reforem, rozvoje sociálně tržní ekonomiky, subsidiarity a demokratického způsobu probíhající evropské integrace, spolu se základními hodnotami svobody, spravedlnosti, solidarity a lidských práv, jakož i vůle ke společnému postupu socialistických stran, vytvořily ideový základ, který je nadějným východiskem i v prvním století nového tisíciletí.

Jaké byly hlavní milníky na cestě rekonstrukce tradičních hodnot sociální demokracie?

1.2.1 *Socialismus*

V zásadě až do padesátých let 20. století byla v mnoha sociálně demokratických stranách myšlenka socialismu spojována s požadavkem na tzv. "zespolečenštění" výrobních prostředků. Nešlo jen o vliv marxistické nauky, která s tímto aktem spojovala historickou prognózu zániku třídní buržoazní společnosti a počátek budoucí socialistické společnosti. Požadavek "zespolečenštění" výrobních prostředků byl přijímán mnoha stranami, které nebyly nikdy pod marxistickým vlivem, ale vznášely jej z důvodů mravních či z pluralistického přesvědčení o rovnoprávnosti vlastnických forem.

Sociální demokraté, kteří byli u vlády již v období před 2. světovou válkou, však nikdy k "zespolečenštění" výrobních prostředků nepřistoupili, a to především pod dojmem negativních zkušeností se "socializací" v tehdejší bolševickém Rusku. V teorii provedl významný socialistický teoretik Karel Kautský zásadní korekturu již v roce 1918, když napsal: "přesně vzato" není "však socialismus naším konečným cílem, neboť tento spočívá v odstranění každého druhu vykořisťování a útlu, zaměřeného proti jakékoliv třídě, straně, pohlaví nebo rase. Kdyby nám bylo prokázáno, že osvobození proletariátu a lidstva by se dalo dosáhnout na základě soukromého vlastnictví výrobních prostředků, pak bychom museli socialismus hodit přes palubu, abychom se ani v nejmenším nevzdali svého konečného cíle....."

Kautského hypotéza o neplatnosti zásadního vztahu mezi socialismem a "zespolečenštěním" výrobních prostředků byla již velmi brzy prakticky prokázána ve skandinávských zemích, kde tamní sociální demokraté úspěšně uplatňovali model tzv. "lidového domova". Formální "zespolečenštění" v podobě zestátnění výrobních prostředků zde přitom nehrálo téměř žádnou roli. Důraz se kladl na vytvoření moderního státu blahobytu, který neměl odstranit kapitalistickou výrobu, nýbrž prostřednictvím státu přerozdělovat příjmy a bohatství tak, aby byla naplněna spravedlnost. Skandinávské zkušenosti později zapůsobily na ostatní evropské sociálně demokratické strany a značně je ovlivnily. Dnes jsou všeobecně považovány za vzor úspěšné sociálnědemokratické politiky a rozvíjení evropského sociálního modelu.

Po druhé světové válce vlivem pozitivních zkušeností s válečným hospodářstvím, kdy byly centralizovány klíčové hospodářské sektory v rukou státu, pokračovaly v řadě zemích "socializační" (vyvlastňovací) snahy. Zatímco ale v západních demokratických zemích postupně ztrácely s rozvojem sociálně-tržního hospodářství na významu, v totalitních zemích tzv. reálného socialismu způsobily hospodářskou stagnaci a úpadek.

Sociální demokracie se tak historicky dopracovala k mnohem pozitivnějšímu hodnocení role soukromého vlastnictví a trhu. Sociální demokraté si rozhodně nemyslí, že se potvrdila, ostatně dosti nadsazená, Kautského hypotéza o možném osvobození "proletariátu" na základě soukromého vlastnictví. Nicméně za přesně vymezených institucionálních podmínek a pravidel to může plnit prospěšnou společenskou roli, tak jako ji za stejných podmínek a pravidel může plnit státní či veřejné vlastnictví. Dnešní sociální demokracie se zasazuje o rovnoprávné partnerství mezi veřejným a soukromým sektorem a hlásí se k tzv. demokratickému socialismu jako k hnutí usilujícímu slovy Karla Kautského o "odstranění každého druhu vykořisťování a útlu, zaměřeného proti jakékoliv třídě, straně, pohlaví nebo rase".

1.2.2 *Organizace, technika a technokracie*

Směšování prostředku a cíle v případě socializace ("zespolečenštění výrobních prostředků" jako cíl socialismu) se v původním socialistickém hnutí projevilo i v chápání vztahu organizace a společnosti. Organizace byla nutná a nezbytná především jako zbraň neprivilegovaných v boji za sociální a politická práva, jako subkultura, v níž nalézali svůj "domov". Z těchto zkušeností však vyrostla představa o všemohoucnosti organizace a její bezproblémové přenosnosti na celou společnost v úsilí plánovat a organizovat společenské dobro. Tato představa se za vlády sociální demokracie realizovala v trojúhelníkovém seskupení státu, kapitálu a práce jako

nástroji sociálního smíru. Toho bylo také postupem doby do značné míry dosaženo. Jeho negativním průvodním jevem však bylo vytvoření příliš centralizovaného systému kooperace, ve kterém se jen s obtížemi prosazovaly občanské participativní proudy zdola.

Centralistický systém sociálně státního kompromisu uplatňovaný po dlouhou dobu (nejen) sociální demokracií přispěl k zvýšení materiálního a kulturního blahobytu širokých vrstev, integraci dělnického hnutí do společnosti s tržním hospodářstvím a v konečném důsledku k rozpadu dřívější dělnické subkultury. To umožnilo sociální demokracii přeměnit se z třídní na lidovou stranu s heterogenní sociální základnou, která usiluje o blahobyt pro všechny (catch all party), prosazuje ekonomický růst a profiluje se jako moderní a progresivní "strana práce".

V podmínkách fungujícího sociálně-tržního hospodářství na bázi centralizovaného sociálně-státního kompromisu se vedle ideálu dokonale organizované společnosti prosazoval ideál nezadržitelného technického pokroku s jeho veskrze pozitivními důsledky pro lidstvo. V konjunkturu šedesátých let minulého století se tato víra v technický pokrok spojila s modernizovaným technokratickým konceptem, který spatřoval klíč k jeho realizovatelnosti ve spojení ekonomické teorie J. M. Keynesa, profesionálního řízení podniků, vědeckého plánování, účinné organizace a velkých celků.

Tento trend měl své nesporné pozitivní sociální důsledky v modernizaci systému vzdělávání, ve vytvoření husté sociální záchranné sítě či v realizaci správních a územních reforem. Měl však i své stinné stránky. Snahy vytvářet velké průmyslové celky a všemi směry centrálně organizovat společnost oklešťovaly dlouholeté tradice a přímé kontakty občanů. A i když se sociální demokracie nemohla vzdát organizace jako prostředku spojení nedostatečných sil jednotlivců na prosazení cílů mnoha občanů a na vyrovnávání protichůdných společenských zájmů, musela si položit otázku, nakolik to slouží právu jednotlivého občana, aby mohl utvářet svůj vlastní život.

Tendence k nadměrné byrokratizaci se vyskytují v každé organizaci a instituci. Nevyhla se jí do určité míry ani sociální demokracie, ani stát sociálního kompromisu, který pomáhala zavádět. Tyto tendence vyvolaly nedůvěru vůči etablovaným stranám a institucím, pokles zájmu o věci veřejné, apatii na straně jedné a vypjaté emocionální protesty na straně druhé. Takové nálady vyplývají z pocitu nejistoty ve stále složitějším světě a ze skepse ve schopnosti jakékoli organizace poskytnout pocit bezpečí.

Ale právě tato dnešní situace je pro moderní sociální demokracii výzvou. Musí se ještě více otevřít veřejnosti, zasazovat se o otevřený svobodný dialog občanů a o co nejširší demokratickou participaci, v níž jsou zahrnuty i kritické občanské proudy a síly. Jako taková má šanci stát se v dnešním nejistém a stále složitějším světě vůdčí politickou institucí organizující progresivní alianci pluralitních sociálních sil za reformy a společenský pokrok na národní, nadnárodní a globální úrovni.

Naděje spojované s jednoznačně pozitivní rolí techniky a technokratických řešení jako předpokladů společenského pokroku dlouhou dobu zastiňovaly problém limitů přírodního ekosystému soustavně vystavovaného technicko-technologickým zátěžím. V posledních desetiletích se tak do centra pozornosti jako významný politický korektiv dostává koncept udržitelného rozvoje, vynucující si harmonizaci ekonomických, sociálních a environmentálních principů civilizačního rozvoje. Sociální demokracie si je vědoma, že působení produktivních sil tržní ekonomiky je třeba neustále sladovat s potřebami vytvářet co nejpríznivější podmínky pro život, rozvoj a uplatnění lidí a pro zajištění trvalé udržitelnosti rozvoje z hlediska vlivů výroby a civilizace na životní prostředí. Prostředkem k tomu bude navzájem se doplňující regulační působení trhu, státu a občanského sektoru při řešení dnešních a budoucích problémů země, jakož i zodpovědnost žijících generací za existenční podmínky generací příštích.

1.2.3 Sociální stát

S rekonstruovaným pojetím organizace a techniky souvisí i rekonstrukce sociálního státu. Sociální demokracie se v úsilí o sociální reformy tradičně zaměřovala na stát. Koncepce sociálního státu jako nástroje zajištění blahobytu pro co nejširší společenské vrstvy se stala, a doposud je, sociálnědemokratickou ikonou.

Ovšem historicky pochopitelné neustálé zdokonalování státní a veřejné péče s sebou přinášelo některé problémy. Samotné rozvinuté průmyslové státy se dostaly až na samé meze možností jejího financování. Současně tato široká sociální státní péče a prevence vyvolávala v důsledku její byrokratizace poměrně často pocit, že je tím příliš omezovaná svoboda jednotlivce a napadána jeho důstojnost.

Tyto pocity nejsou jistě jen účelovým nástrojem neoliberální kritiky sociálního státu. I sociální demokracie musí svou koncepci sociálního státu stále kriticky přehodnocovat a klást si otázku, jakým způsobem, k jakým účelům a v čí prospěch stát využívá svých možností. Od tradičního státu rozdělujícího, v němž je určující moc a možnosti zásahu, a kde sociální politika může být nástrojem zjevné či skryté manipulace, se podstatně odlišuje moderní sociální stát, který má sloužit sociálně slabším a vytváří solidární společnosti a vzájemné uznání všech občanů. Přitom účelem sociálního státu nesmí být udržování jedince v pasivní závislosti na sociální pomoci, ale sociální investice do jeho schopností pomoci si sám (především investice do vzdělání).

Solidární pomoc má svou skutečnou cenu jen tam, kde podporuje samostatnost a spoluzodpovědnost. Demokratický sociální stát nedokáže vyřešit všechny společenské problémy a rozhodně je nedokáže vyřešit za občany! Musí umět zaručit základní svobody a práva, rovnost příležitostí pro sociální vzestup, poskytování služeb pro obecné blaho a uskutečňování sociální spravedlnosti. Stát není samoúčelný, nýbrž je nástrojem na utváření společnosti, v níž se jedinec může svobodně rozvíjet na základě vlastní zodpovědnosti a společenských závazků.

1.2.4 Demokracie

Sociální demokracie nenechala nikdy ve své historii nikoho na pochybách, že volební hlas občana pro je ní nejvyšším zákonem. K jejím určujícím základním znakům patřilo od počátku prosazování a prohlubování demokratického společenského řádu. V protikladu k diktatuře bolševiků v Rusku definovala sociální demokracie svou politickou identitu zcela jednoznačně ve smyslu svobodomyšlného politického hnutí za "demokratický socialismus".

Po zkušenostech s nacismem a stalinismem byl demokratický socialismus pojímán jako odmítnutí každé totalitní a autoritářské vlády a jako obhajoba základních práv jednotlivce a právního státu. V tomto ohledu se sociálnědemokratické představy o demokracii do značné míry shodovaly s představami ostatních demokratických stran (liberálních, konzervativních).

Avšak pro sociální demokracii představy o demokracii sahají mnohem dále, než je úcta k základním politickým liberálním hodnotám. Pro sociální demokracii je zásadní věcí, aby se právně zakotvená občanská práva stala sociální skutečností, aby došlo k demokratizaci všech mocenských a vládnoucích struktur.

Sociální demokracie nepojímá demokracii jen jako princip řádu pro stát, ale i jako tvůrčí princip pro všechny oblasti společnosti. Nechápe ji jen jako procedurální princip, ale jako životní styl, jako všeobecnou formu a způsob života v důstojnosti a svobodě. Rozvíjení demokracie je takto obtížnou a zdlouhavou, nicméně jedinou cestou tvorby a realizace veřejné, otevřené a dlouhodobě efektivní politiky. Opakem demokracie je totalita, kterou sociální demokracie odmítá v jakékoli její podobě.

1.2.5 Obraz člověka

Sociální demokracie změnila i svůj pohled na člověka. Rozešla se s osvícenským i raně socialistickým romantismem o nepodmíněné a přirozené dobrotě člověka a lidu (altruismu), která přijde ke slovu spontánně či dokonce automaticky, jakmile odpadnou všechny vnější a sociální překážky sociálního a mravního zranění lidstva. Neopustila však své přesvědčení, že je možno a třeba vytvářet podmínky pro uplatnění všech oněch stránek člověka, které z něho činí víc než jen "rozumné zvíře" (animal rationale). Propracovala se tak k přesvědčení, že základním předpokladem nepřetržité kultivace člověka je všestranně otevřená a svobodná organizace společnosti.

Sociální demokracie respektuje tvořivou podstatu každého jedince. Svou politiku zakládá na tradičním předpokladu, že svobodný rozvoj člověka se naplňuje jen

v podmínkách, pro něž platí, že svobodný rozvoj každého jednotlivce je předpokladem svobodného rozvoje všech lidí. Ale odmítá konstruovat "nového člověka".

Z realistického obrazu člověka plynou pro sociálně demokratické myšlení významné teoretické závěry o potřebě opustit všechny mechanické představy o všemocnosti ekonomických faktorů ve společenském vývoji na jedné straně a neméně iluzorní představy, že politika může fungovat jako všemocná páka v žádoucích kulturně-politických proměnách společnosti.

Pro moderní sociální demokracii je svět politiky svébytným prostorem, v němž má zlo specifický ráz, a s nímž jsou spojeny četné mravní deformace. Nežijeme ve vysněném světě. Právě jako svobodné a mnohotvárné bytosti budeme vždy vystaveni ranám a nepřízni lidského údělu. Tento úděl - úděl omylnosti a viny, nemoci a neštěstí, selhání a ztroskotání - není pro sociální demokracii důvodem k rezignaci na humanizační a emancipační vizi. Je mocnou výzvou k nepřetržitému překonávání tragického rozměru, který je lidské existenci vlastní.

1.3 Hodnoty sociální demokracie

1.3.1 Humanitní demokracie

Základní hodnotou sociální demokracie je úcta ke každému člověku jako jedinečné bytosti. Jejím základním posláním je usilovat o zajištění podmínek pro svobodný a důstojný, a co možná nejspokojenější život všech lidí. Toto úsilí spojuje s všestranným rozvojem humanitní demokracie. Chápe ji zaprvé jako politické zřízení založené na respektu k občanským svobodám a lidským právům ve všech jejich rozměrech, zadruhé, jako řád svobody zakotvený v institucích stále se zdokonalující reprezentativní demokracie, jakož i v institucích demokracie participativní a přímé, a konečně jako účinnou službu veřejnosti. V tomto svém úsilí je sociální demokracie otevřená spolupráci se všemi politickými a společenskými silami, s nimiž sdílí víru v humanitu, zvláště pak s křesťanskými církvemi i jinými humanisticky orientovanými náboženstvími.

1.3.2 Trvale udržitelný rozvoj

Vývoj člověka byl od prvotních fází jeho „polidšťování“ určován jednosměrně podmaňujícím a exploatačním vztahem k přírodě. Celý dosavadní proces naší humanizace se proto odehrál v rámci sebestředného budování lidské existence ve světě. Řecký i biblický antropocentrismus podřizující přírodu rozpínavým zájmům člověka se pak do krajnosti vyhroutil v novověku. Představu člověka jako pána nad přírodou vládla prakticky až donedávna. Nyní jsme svědky její dramatické krize. Z nové nouze člověka pak krystalizuje i nové nazírání na svět, vtělené do strategie trvale udržitelného rozvoje.

V souladu s touto proměnou vidění světa chápe sociální demokracie 21. století jako epochu vymaňování lidstva z ohrožení jeho elementární biologické existence, jako epochu konfrontace s četnými symptomy odumírání přírodní základny všeho živého, tedy i člověka samého. Lidstvo nemá na vybranou: musí si osvojit schopnost plně vnímat hrozící nebezpečí a v zájmu sebezáchovy své dosavadní chování všestranně revidovat.

Člověk nežije v neomezeném a nekonečném životním prostoru, žije v prostoru omezeném a konečném. Ještě Článek 35 Listiny základních práv a svobod uvádí, že každý má právo na příznivé životní prostředí. To je jistě přirozené právo. Ale svým člověkostředným principem naráží na meze, které se mohou stát člověku samému osudnými. Neukládá totiž povinnost orgánům veřejné správy a moci takové prostředí zabezpečit. Musíme si osvojit přístup, v jehož středu bude příroda sama. (Antropogenní přístup se musí stát biocentrickým.) Neboť samo životní prostředí má právo na vlastní existenci, a tedy i na závaznou ochranu, spolehlivě zakotvenou v odpovídajících právních normách.

1.3.3 Svoboda a odpovědnost

Sociálnědemokratická politika směřuje k tomu, aby každý člověk mohl uplatnit své právo občana na svobodný rozvoj osobnosti a na svobodná rozhodnutí. Současně usiluje o to, aby každý bral na sebe odpovědnost za rozhodnutí nejen před

svým svědomím, ale i před společností. Svoboda jedince je ohraničena svobodou jiných lidí. Uplatnění práv člověka předpokládá současně plné respektování povinností, které pro něho vyplývají z demokraticky přijatých zákonů. Výchova mladé generace v rodině a vzdělávacím systému směřuje k tomu, aby byla připravena tato práva a povinnosti na sebe převzít v plném rozsahu.

1.3.4 Rovnost všech lidí v důstojnosti, svobodě a právech

Jednou ze základních hodnot moderní demokratické společnosti je rovnost všech lidí v důstojnosti, svobodě, právech a v životních šancích. Také však v odpovědnosti a povinnostech, a to bez ohledu na pohlaví, věk, rasu, národnost, náboženské a politické přesvědčení, zdraví, ekonomické a sociální postavení jednotlivců, rodin a domácností ve společnosti. Vzhledem k tomu, že jejich životní podmínky, jejich kvalifikace, schopnosti a výkony se vzájemně odlišují, nelze za cíl sociálnědemokratické politiky považovat absolutní rovnost kvality jejich života. Sociální demokracie proto usiluje o vytvoření rovnosti příležitostí pro všechny vytvářením veřejnoprávních institucí, jakož i ekonomických a sociálních standardů platných pro všechny. Vytváří podmínky pro rovný přístup ke vzdělání, práci, k občanskému i osobnímu uplatnění.

1.3.5 Solidarita

Jedním ze základních způsobů vytváření rovnosti v důstojnosti, svobodě a právech je přirozená lidská solidarita a z ní se vyvinuvší demokratická občanská souzřívanost s těmi skupinami, jež jsou tak či onak sociálně hendikepovány svými životními podmínkami a jsou proto ohroženy sociálním poklesem, chudobou, případně i sociálním vyloučením. Proto bude sociální demokracie usilovat o vytváření důstojných podmínek života pro důchodce, rodiny s dětmi, nemocné a zdravotně postižené, nezaměstnané, jakož i jinak znevýhodněné menšiny nebo skupiny nalézající se na okraji společnosti. Předpokladem plného uplatnění principu solidarity však bude i spoluodpovědnost a vstřícná aktivita příslušníků těchto skupin a menšin i jejich rodin.

1.3.6 Sociální spravedlnost

Sociální demokracie si je vědoma, že ani rovnost příležitostí, ani uplatnění principu solidarity nemůže překonat přirozenou existenci nerovností podmínek a kvality života jednotlivců i rodin. Sociální demokracii jde o to, aby sociální nerovnosti nepřerůstaly únosnou mez a byly společností vnímány jako přijatelné a užitečné. Prostřednictvím veřejných rozpočtů a daňové soustavy usiluje o takovou míru přerozdělování, která zajišťuje všem občanům rovný přístup k veřejným sociálním službám a takové životní podmínky, které umožňující vést hodnotný a důstojný život.

1.4 Cíle sociální demokracie v současném světě

1.4.1 Udržení a rozvíjení evropského sociálního modelu

V současné etapě ekonomické globalizace je vyvíjen tlak na oslabení funkce sociálního státu v jeho národním rámci. Dochází k narušení dřívější rovnováhy mezi kapitálem a prací, trhem a státem, konkurencí a solidaritou, a to v neprospěch práce, státu a solidarity. Sociální demokraté si uvědomují, že pro udržení a rozvíjení sociálního státu je třeba mezinárodního koordinovaného úsilí směřující k nadnárodní regulaci kapitálu, trhu a konkurence. V Evropě bude úspěšnost tohoto úsilí závislá na hloubce integračního procesu v rámci Evropské unie. Proto evropská sociální demokracie spojuje své úsilí o dalekosáhlou evropskou integraci, kdy za probíhající integrací ekonomickou musí rychle následovat integrace politická, sociální a kulturní. Jen takto důsledná evropská integrace zabezpečí zdánlivý rozvoj Evropské unie a garantuje zachování evropského sociálního modelu, jenž je skvělým výsledkem politiky sociálnědemokratických a dalších pokrokových hnutí a stran Evropy dvacátého století. A jen tak se může tento model stát normativem globální spravedlnosti, která je cílem sociálnědemokratického projektu pro 21. století.

1.4.2 Globální spravedlnost a odpovědnost

Sociální demokracie chápe svoji spoluodpovědnost za osudy lidstva vskutku globálně: podporou demokracie a demokratických institucí občanské společnosti všude ve světě, spoluúčastí na programech vedoucích k překonání bídy národů třetího světa, úsilím o mírové řešení konfliktů, důsledným hledáním takových politic-

kých mechanismů na úrovni států i nadnárodních společenství, které by prosazovaly hodnoty a principy sociální demokracie tváří v tvář potenciálním hrozbám neregulované globalizace. Dlouhodobým cílem sociální demokracie je systém zodpovědného světového vládnutí (global governance), zaručující život v důstojnosti a ve svobodě všem lidem a národům na této planetě.

2. JAKÝ SVĚT CHCEME VYTVÁŘET: OD SOUČASNÉHO NADNÁRODNÍHO USPOŘÁDÁNÍ KE GLOBÁLNÍ SPRÁVEDLNOSTI

Globalizace jako hrozby i příležitosti

Globalizace je komplexním civilizačním jevem. Je produktem činnosti lidstva, zamýšleným i nezamýšleným, přímým i nepřímým. Je souborem procesů, vytvářejících jeden svět, jejichž prostřednictvím se lidské společnosti stávají stále více vzájemně závislými. V tomto světě už žádná země není izolovaným či soběstačným ostrovem.

Je zřejmé, že procesy, které propojují životy lidí z různých oblastí, doprovázejí celé lidské dějiny. Rozvoj nejrůznějších aktivit člověka postupně umožňoval soužití i střetávání jednotlivých kmenů, národů, států i kontinentálních útvarů. Nyní se nacházíme ve fázi dějinného vývoje, v níž se otevřela možnost uspořádat naše společnosti informačními, komunikačními, dopravními a dalšími prostředky v celoplanetárním rámci. Zároveň jsme se po rozpadu bipolárního světa ocitli v situaci, která podněcuje využití těchto globálních prostředků k omezování moci národních států a k narůstání vlivu nadnárodních aktérů a institucí. Tato situace nadnárodního uspořádání už není dobou rozmachu národních států, ale zároveň ještě není dobou globální spravedlnosti, v níž by se již ustavil nový světový řád. Je etapou zatím nestabilizovaných poměrů, v nichž hrají stále větší roli nadnárodní korporace a postupně se posiluje postavení kontinentálních či regionálních útvarů (USA, Evropské unie, Číny, Indie, Ruska atd.). Začínáme si také uvědomovat potřebu nového institucionálního uspořádání na globální rovině. Tento přechodný stav s sebou přináší hrozby i příležitosti.

Na jedné straně před sebou máme nevyužitou možnost uskutečnit ideál vzájemného uznání jednotlivců i celých národů: společnost, v níž se občané společně podílejí na vládnutí sobě samým, v níž prosazují sociální spravedlnost a v níž k sobě navzájem přistupují solidárně. Současný stav otevírá příležitost k harmonickému rozvoji ekonomických, sociálních, politických, multikulturních, ekologických a bezpečnostních institucí na globální rovině.

Na straně druhé dochází k varovnému předbírání ekonomické stránky globalizace před jejími dalšími stránkami, sociálními, politickými, multikulturními, environmentálními a bezpečnostními. Jde o konstelaci, v níž má globální trh neolibertální podobu a není regulován – ponecháme-li prozatím stranou neokonzervativní protekcionismus silných států. Svět je tedy deformovaně propojen ekonomicky. Jelikož však není téměř vůbec propojen sociálně, schází mu sociální zabezpečení, které by napravilo současné narůstání enormních nerovností mezi lidmi a národy. Není také dostatečně propojen politicky a tudíž postrádá demokratické nebo jiné legitimní ospravedlnění současného nadnárodního uspořádání. Jelikož není uspokojivě propojen také multikulturně, není vybaven strukturami, které by odstranily současnou diskriminaci národů jednotlivých kultur a jejich příslušníků. Svět není sjednocen ani ekologicky, a proto nemá prostředky, které by umožnily globální ochranu přírody před jejím devastováním. Není téměř integrován ani bezpečnostně, a proto nemá účinné nástroje na celoplanetární obranu před vojenskými a teroristickými intervencemi. Současné nadnárodní uspořádání se tedy vyznačuje deficitem regulace trhu a sociálním, politickým, multikulturním, ekologickým a bezpečnostním deficitem.

Sociální demokracie proto nemůže rezignovat na regulaci globálního trhu, na sociální zabezpečení, demokracii a legitimní uspořádání, multikulturní řád v mezinárodním právním rámci, zdravé životní prostředí a mírové uspořádání světa. My,

sociální demokraté, jsme odhodláni o uskutečňování těchto cílů usilovat. Vyžaduje to však v první řadě schopnost kritického zhodnocení deficitů a příležitostí současného nadnárodního uspořádání a vytvoření reálné vize globální spravedlnosti, v níž budou tyto deficity minimalizovány a příležitosti využity. To znamená, že sociální demokracie musí v rámci dialogu s lokální, národní, kontinentální i globální veřejností formulovat vizi a získat pro ni spojence mezi významnými globálními aktéry. Především v hnutích za svobodu a demokracii, v hnutích za sociální spravedlnost a solidaritu a v ekologických a mírových hnutích.

2.1. Zhodnocení současného nadnárodního uspořádání

2.1.1. Ekonomický a sociální deficit

Prvním závažným deficitem současného nadnárodního uspořádání je předbíhání ekonomiky před sociálním rozvojem. Proto o něm můžeme hovořit jako o neregulované ekonomické globalizaci. Ta porušuje dosavadní rovnováhu mezi kapitálem a prací, trhem a státem, konkurencí a solidaritou, které bylo historicky dosaženo v euroamerickém prostoru v rámci národních sociálních států. Rovnováha je porušena ve prospěch kapitálu, trhu a konkurence, resp. v neprospěch práce, státu a solidarity. Jak k této situaci došlo?

V éře globalizace dochází ke značnému propojení ekonomik. Je to důsledek celosvětového rozšíření obchodu – zejména elektronického – a především celosvětového pohybu kapitálu. Předpokladem tohoto procesu je nejen mezinárodní liberalizace trhů zboží a služeb, ale také liberalizace trhů výrobních faktorů: kapitálu a práce. Zatímco mobilita kapitálu se zvyšuje, mobilita práce zůstává stejná nebo se snižuje. Tento stav způsobuje závažné sociální nerovnosti a pnutí.

Neoliberální přístup ke globalizaci považuje tento stav nerovnováhy v lepším případě za dočasný, v každém případě však za prospěšný. Kalkuluje s prospěšností volného trhu laissez faire na nadnárodní úrovni stejně jako dříve v rámci tradičního národního státu na národní úrovni: Stačí prý vytvořit potřebné podmínky pro mobilitu kapitálu a z jeho zisků bude mít nakonec prospěch i strana práce.

Neoliberální přístup ke globalizaci kalkuluje, ostatně jako vždy v minulosti, chybně. Neregulované lokální trhy již od počátku vytvářely nerovnosti, které bylo nutno následně odstraňovat ne-ekonomickými (mimotržními) prostředky – v moderní době v rámci instituce národního (sociálního) státu. Ani současná ekonomická globalizace, tedy ekonomika vymknutá z národního, politického a sociálního rámce v důsledku liberalizace kapitálu, neodstraní nerovnosti způsobené její vlastní dynamikou. Neoliberální přístup ke globalizaci pod heslem „nechat trhy“, tak jen reprodukuje a prohlubuje vzniklé nerovnosti na globální úrovni.

Nelze také přehlédnout, že ekonomická globalizace, navzdory ohromným možnostem, které globální propojování ekonomik přináší, produkuje ve světovém měřítku nižší ekonomický růst, než tomu bylo ve světové ekonomice začleněné do systému relativně izolovaných národních ekonomik (hlavně v šedesátých a sedmdesátých letech 20. století). Přitom právě v tehdejší době docházelo v národním i globálním měřítku ke zřetelnému růstu životní úrovně. Není bez zajímavosti, že životní úroveň rostla nejvíce v těch zemích, které mezi předpoklady ekonomického růstu zahrnovaly i relativně velkorysou sociální politiku (skandinávské země). Pozitivní zkušenosti se „sociální“ regulací trhů v národním rámci tak jen podtrhují nutnost jejich obdobné regulace v globálním rámci.

Současná ekonomická globalizace umožňuje stále rozsáhlejší přesuny bohatství ve prospěch kapitálu a kapitálově vyspělých zemí. To vede ke koncentraci bohatství úzké elity na úkor chudnoucí většiny. Ve vyspělých zemích způsobuje ekonomická globalizace vznik staronových forem moci, spojených s tíživými druhy závislosti i odcizení. Lidé začínají pociťovat, že kapitál nad nimi opět získává neomezenou moc, že jsou podřízeni anonymním tržním silám, proti kterým mají jen malé prostředky obrany. Tlaky na růst produktivity práce při znehodnocování tradičních sociálních standardů, včetně propouštění z práce, vyvolávají hromadnou nezaměstnanost. Zostřují se jak rozpory mezi zvýhodňovanými a znevýhodňovanými společenskými skupinami uvnitř jednotlivých států, tak rozpory mezi bohatými a chudými

státy. Tím se prohlubuje polarizace mezi bohatstvím a bídou jednotlivých lidí.

Dochází také ke zostření již existujících globálních problémů. Patří k nim nezvládnutá populační exploze v zemích Jihu a stámutí a počínající vymírání obyvatelstva ve vyspělých zemích. Zejména v rozvojových zemích se rozrůstají velkoměsta, tzv. slumová urbanizace, která způsobuje sociální deprivaci. Zpomaluje se tempo rozvoje. U nejchudších národů se trend někdy dokonce obrací a nastává úpadek. Trpí tím zejména ženská část populace a nastupující generace.

Neoliberální přístup ke globalizaci žene svět do ekonomických krizí. Zostřuje se globální rozpor zejména mezi bohatým Severem a chudým Jihem. Dochází k jeho eskalaci až po snahy o jeho násilná řešení ozbrojenými konflikty, a to na obou pólech.

O sociálních důsledcích ekonomické globalizace hovoří výmluvně fakta. Denní příjem na obyvatele v 20 nejbohatších zemích je čtyřicetkrát vyšší než v 20 nejchudších zemích. Statistiky OSN uvádějí, že téměř 20 milionů lidí v chudých zemích umírá ročně hlady a na následky snadno léčitelných nemocí. Rozdíly platů mezi zaměstnanci v USA dosahují čtyřstanásobku. V současné době žije ve světě více než miliarda lidí za méně než jeden dolar denně a tři miliardy za méně než dva dolary denně. Na opačném pólu 225 nejbohatších lidí naší planety kontroluje majetek, který se rovná ročnímu příjmu poloviny světové populace. Tři nejbohatší lidé světa mají větší majetek než 600 milionů lidí nejchudších zemí světa.

Socialistická internacionála charakterizovala velký paradox tohoto historického vývoje světa tak, že lidstvo ještě nikdy nemělo tolik možností technicky, ekonomicky i společensky překonávat odvěké neduhy jako nerovnost, hlad, nemoci nebo nedostatek vzdělání. A ještě nikdy těchto možností tolik nevyužívalo k dalšímu prohlubování těchto neduhů.

Dlouhodobým zdrojem růstu bohatství, které by – za příznivých společenských podmínek – umožnilo překonávání zmíněných problémů, je zvyšování produktivity. Pro dlouhodobé soutěžení nejvyspělejších ekonomik světa – „čistě tržní“ ekonomiky USA a vyspělého jádra sociálně tržní Evropské unie – je přitom charakteristické, že až do poloviny devadesátých let dvacátého století dosahovala „plýtvavá sociální“ EU dvojnásobně rychlejšího růstu produktivity práce než USA. Vyspělé jádro zemí EU v polovině devadesátých let dosáhlo v úrovni produktivity přibližně úroveň USA. Je to zřejmě tím, že EU přidala k tržní motivaci podniků navíc i motivační sílu sociální soudržnosti, zatímco USA soutěžily především cenovým podbízením, zejména nízkým kursem měny a nízkým daňovým zatížením.

Od poloviny devadesátých let se však USA podařilo urychlit růst produktivity také mnohem účinnější a méně nákladnou cestou: rozvojem znalostní revoluce. Za této situace přistoupila také Evropská unie k rozvíjení těchto kvalitativních faktorů růstu produktivity a na summitu v Lisabonu v březnu 2000 vyhlásila svůj program dohnání USA. Nejúspěšněji se to zatím daří zejména malým skandinávským ekonomikám s „velkým sociálním státem“, který posílil svou úlohu při vytváření, osvojování a uplatňování znalostí. Některé vyspělé ekonomiky EU, které jdou neoliberální cestou cenové, zejména daňové konkurence, dosahují hospodářského růstu i zvyšování zaměstnanosti naopak na úkor pomalejšího růstu produktivity a tím i dlouhodobé udržitelnosti své konkurenceschopnosti.

Hlubší příčinou tohoto protikladného vývoje jsou některé závažné společenské konflikty, které s sebou neoliberální přístup ke globalizaci přináší:

Rozpor mezi liberalizací a monopolizací trhů

První závažný konflikt vyplývá z rozporu mezi liberalizací a monopolizací. Na jedné straně dochází k ohromné liberalizaci trhů, která umožňuje jejich propojení ve světovém, globálním měřítku. Padají skoro všechny bariéry mezinárodního obchodu obdobně jako na přelomu devatenáctého a dvacátého století. Na druhé straně dochází – zejména se vznikem multinacionálních společností – k takové monopolizaci ekonomik, že dvě třetiny světového obchodu (v USA devět desetin exportu) přímo či nepřímo ovládá několik stovek multinacionálních společností. Světová ekonomika ještě nezažila takovou míru monopolizace. Ta dnes došla nesrovnatelně dále než ekonomická koncentrace na přelomu devatenáctého a dvacátého století, kdy

světová ekonomika dospěla do monopolního stadia. To znamená, že soutěžní trh jak základní předpoklad a ideál tržní ekonomiky je vytlačen na okraj trhem s „nerovnými“ cenami a s „nerovným“ postavením jednotlivých podniků. Místo soutěžního trhu s rovnými podmínkami pro všechny subjekty je dána volná ruka hrstce multinacionálních společností k uplatnění jejich převahy.

Konflikt mezi liberalizací a monopolizací je dále prohlubován novým, dříve nebývalým jevem, téměř absolutní liberalizací i technickou přemístitelností finančního kapitálu ve zlomku času ve světovém měřítku.

Příliv zahraničního kapitálu z vyspělých do méně vyspělých zemí může za příznivých okolností rozšířit jejich zdroje investování i znalosti a zkušenosti, a tím urychlit jejich technický a ekonomický rozvoj. V soutěži o získání zahraničního kapitálu však dochází k tomu, že se málo a středně vyvinuté země nezřídka podbízejí příslibem nízkých daní, mezd a sociálních výdajů. Navíc nadnárodní společnosti mohou – prostřednictvím svých vnitropodnikových „celosvětových“ cen – repatriovat nejen zisk, ale i daně či jiné nákladové položky. Z globálního hlediska celý tento vývoj směřuje k asymetrickému zvýhodňování zemí, odkud přichází kapitál.

Značná přemístitelnost kapitálu umožňuje také mnohonásobně rychlejší růst kapitálových toků než světové produkce i obchodu. To vede k odpoutání kapitálových toků od toků zboží, služeb i fyzického kapitálu, takže – podle odhadů z konce dvacátého století – jde z devadesáti procent o spekulativní transakce. Důsledkem je i tendence k odpoutání kursů měn od trhů zboží a služeb. Kursy jsou stále více ovlivňovány kapitálovými trhy a ztrácejí schopnost vytvářet rovnováhu běžného účtu platební bilance.

Dvojitý metr liberalizace

Druhý, neméně závažný konflikt vyplývá z toho, že při liberalizaci světového obchodu je uplatňován dvojitý metr. Méně rozvinuté země jsou nuceny k předčasné liberalizaci v rozporu se zkušenostmi posledních dvou století – Evropy i Ameriky v devatenáctém století a západní Evropy, Japonska i „asijských tygrů“ po druhé světové válce. Tyto zkušenosti potvrdily, že země podstatně zaostávající v produktivitě potřebují dočasnou ochranu svého trhu, zejména k osvojení technicky a technologicky složitějších výrob na úrovni srovnatelné s vyspělou konkurencí. Při předčasné liberalizaci zahraničního obchodu však okamžité konkurenceschopnosti mohou dosáhnout především extrémním cenovým podbízením – mimořádně nízkými mzdami i daněmi a zejména extrémně nízkým kursem měny. Obdobně i podbízením v pracovních podmínkách. Tento postup byl vnucen i pro deregulaci latinskoamerických ekonomik a pro tržní transformaci postkomunistických ekonomik. K tomu byl přijat tzv. Washingtonský konsensus, doktrína Ministerstva financí USA a Mezinárodního měnového fondu. Tuto doktrínu prosazovali i představitelé nejvyspělejších zemí (G 7). Zavedený postup vytváří na jedné straně gigantické přerozdělování výsledků z méně vyspělých do vyspělých zemí, na druhé straně to vyspělým zemím přináší ztrátu cenové konkurenceschopnosti. Kapitál na to má svou odpověď. Buď stěhovat podniky do rozvojových zemí s extrémně nízkou mzdou, nebo je nechat pracovat v metropolích s obdobnou mzdou a pracovními podmínkami jako v rozvojových zemích. To vede k extrémní polarizaci bída a bohatství nejen mezi Jihem a Severem, ale i „uvnitř“ Severu. Vyspělé země přitom bez jakýchkoli zábran uplatňují svůj protekcionismus zejména v jednodušších výrobcích, kde by jim méně vyspělé země mohly snáze konkurovat. Místo toho, aby postup liberalizace zahraničního obchodu dával méně vyspělým zemím čas na přizpůsobení, je naopak zesilována převaha vyspělých zemí.

Nerovnoměrný vývoj znalostní revoluce

Třetí konflikt vyplývá z nerovnoměrnosti vývoje znalostní revoluce. Na jedné straně tato revoluce vede k historicky ojedinělému technickému skoku. Její nervovou soustavou je vznikající globální informační a komunikační infrastruktura, rozvíjející se nové vědní obory, nové technologie, nové výrobky a celá nová odvětví. Přitom to je zjevně teprve počátek dlouhodobých, ještě převratnějších změn. Tato revoluce může otevřít cestu ke zcela novému typu technického rozvoje a nové ekonomiky, náročné na znalosti, ale málo náročné na omezené výrobní faktory – půdu,

práci, kapitál. Vznikají předpoklady k tomu, aby zásadně vzrostla úloha a podíl „mozků“ na vlastnictví, rozhodování a zisku podniků. Tato revoluce zvyšuje nároky na intelektualizaci člověka jako výrobního činitele i jako spotřebitele. Vstupujeme do epochy společnosti znalostí, v níž odvětví intelektualizovaných služeb budou rozhodující. Na druhé straně tato revoluce se zatím plně rozvíjí jen v několika nejvyšších zemích a prohlubuje tak propast mezi zeměmi, jejichž konkurenceschopnost se zakládá na cenovém podbízení, a těmi, které jí dosahují kvalitativními, znalostními faktory zvyšování produktivity. Kromě toho bohaté společnosti Severu spravují 90 % světových patentů, přičemž ochrana těchto patentů zvyšuje cenu technického a technologického importu do chudých zemí a prohlubuje tak technologickou propast v samém srdci globálních nerovností.

Ekonomická globalizace versus sociální spravedlnost a solidarita

Čtvrtý konflikt vyplývá z rozporu mezi naléhavou potřebou účinné regulace globálního trhu a potřebou posílení sociální spravedlnosti a solidarity na jedné straně a rostoucími tlaky na omezování úlohy národního státu na druhé straně.

Za prvé dochází k oslabování jak regulační, tak solidární úlohy národního státu. Ekonomika se globalizovala, zatímco politika zůstává převážně v národním rámci. Možnosti solidární úhrady uvedených rostoucích nákladů národním státem jsou také dále oslabovány. Jednak daňovými úniky globálního kapitálu do daňových rájů a jednak rostoucím tlakem nadnárodních korporací a finančních skupin i neoliberalních ekonomů a politiků na snižování daní. Tím je vytvářen dodatečný, zesilující tlak na schodkovost solidárního financování. Řešení tohoto problému vidí neoliberalové v privatizaci sociálního státu. Pro sociální demokracii je tato cesta nepřijatelná.

Za druhé znalostní revoluce i globalizace současně výrazně zvyšují výdaje, které si vyžaduje potřeba zvládnout nové civilizační výzvy. Jsou to výdaje na vědu a výzkum, na rozšiřování vzdělávání, na prodlužování lidského života, na technologickou revoluci ve zdravotnictví a na ekologii. Soudobá atomizace člověka v intencích sociálního darwinismu oslabuje i rodinu a její vnitřní solidaritu a zvyšuje závislost handicapovaného jedince na širší společenské solidaritě.

Specifickým rysem České republiky a dalších nových členských zemí EU ze střední a východní Evropy je časový souběh několika úkolů. Různé fáze vývoje – dovršení tržní transformace ekonomiky a restrukturalizace podnikové sféry, přiblížení ekonomické úrovně EU, znalostní revoluce i nápor na privatizaci sociální sféry – se v těchto zemích naplňují v podstatně kratší době a s podstatně omezenější ekonomickou pomocí EU, než jaká byla poskytnuta zemím, které se začleňovaly do evropského integračního procesu dříve. To může být zárodkem sociálních pnutí. Proto politika České republiky nemůže pouze napodobovat politiku vyspělých zemí, ale musí ke společnému cíli hledat také specifické přístupy. Hlavním úkolem však není pokoušet se izolovaně uskutečnit vlastní nacionální cestu, ale podílet se na utváření společného – jak evropského, tak i světového – pojetí ekonomiky a sociálního zabezpečení. Začlenění do sociálního modelu Evropské unie má proto velký význam pro současný a budoucí vývoj České republiky. Umožňuje nám to podílet se na evropském sociálněekonomickém systému, který může rovněž pozitivně ovlivňovat globalizační procesy v současném světě. Tímto způsobem může nejen prospět občanům České republiky, ale také pomáhat méně rozvinutým zemím, které se potýkají s problémy hladu a snadno léčitelných nemocí, jež se u nás již dávno vyřešily.

2.1.2. Politický a multikulturní deficit

Další deficit v současné době vyplývá z rozporu mezi naléhavou potřebou politického překonání výše zmíněných a dalších rozporů účinnou kontrolou a regulací v novém právním řádu. Rozšiřováním neregulovaného trhu a posilováním vedoucí síly nadnárodních korporací v něm se však zužuje okruh možností politického – demokratického nebo jiného legitimního – rozhodování v rámci národního státu. Nové nadnárodní (regionální či kontinentální a globální) instituce, které by demokratické nebo jiné legitimní uspořádání byly schopny zajistit, ještě nejsou dostatečně rozvinuty, nebo k tomu nejsou ochotny.

Z historického hlediska je zřejmé, že projekt demokratického právního státu se doposud rozvíjel ve formě národního státu, který se vyznačoval vnitřní a vnější suve-

renitou, jež byla založena na propojení teritoriálně vázané suverénní státní moci s teritoriálně vázaným tržním národním hospodářstvím. Sociální forma demokratického právního státu byla založena na právní regulaci tržního národního hospodářství. Tato cesta byla zdrojem bohatství národa a zprostředkovaně umožňovala zajistit značný růst životní úrovně, omezení sociálních rozdílů a začlenění občanů do procesů demokratického rozhodování. Tato historicky jedinečná a křehká symbióza tržního hospodářství a sociálně orientované demokracie se však v procesech globalizace rozpadá, neboť globalizace má destruktivní důsledky pro vnější a vnitřní suverenitu národních států. Prostřednictvím postupující ekonomické globalizace se původní teritoriálně vázané tržní národní hospodářství stává součástí globálních trhů a politika se přizpůsobuje imperativům globální konkurence, které zatím nebyla schopna ovlivnit, včetně sociálních systémů společnosti. Právně regulovaná státní moc tím ztrácí nástroje uskutečňování sociální politiky, neboť je nucena přizpůsobovat se podmínkám globální konkurence i s ohledem na utváření sociálního systému společnosti. Demokratické společenství, které se historicky vytvořilo v rámci teritoriálně vázané formy národního státu, tak postupně ztrácí možnost samostatně utvářet podmínky svého vlastního života. Dochází k omezování demokracie.

Obecně lze říci, nadnárodní finanční kapitál, rozhodující síla ekonomické globalizace, se vymaňuje z politických a právních pout národního státu. Ekonomika se globalizovala, zatímco politika a právní řád zůstávají převážně v národním rámci. Jsou tak ohroženy podmínky, z nichž až dosud vycházela evropská sociální demokracie. Zrodila se v národním rámci a utkala se s národním kapitálem v národním boji proti selhávání trhu a za sociální práva. Prosazovala a uskutečňovala reformy, včetně vytvoření sociálního státu, regulujícího trh a omezujícího sociální nespravedlnost. Takový pořádek je nyní napadán dnešním nadnárodním finančním kapitálem.

V tomto zúženém prostoru je demokratické zřízení navíc oslabováno zneužíváním masově mediálních technologií a jejich nekontrolovanou mocí, která posiluje hrozbu mediokracie, a to i na globální úrovni. Lze tedy říci, že národní státy se v éře globalizace v nemalé míře přestávají řídit demokraticky a sociálně a podřizují se diktátu trhů.

Demokratický deficit je posilován také neokonzervativními, nacionalistickými a rasistickými reakcemi na současnou zvýšenou míru kontaktů a střetů lidí odlišných kultur. V rámci národního státu se tento problém postupně řeší uplatňováním modelu, který umožňuje soužití většinové populace s příslušníky nejrůznějších národů a kultur, tj. menšin, které tvoří zejména skupiny přistěhovalců, dočasně usedlých cizinců, případně dlouhodobě usídlené skupiny místního obyvatelstva. Mohlo by se zdát, že se tyto multikulturní otázky netýkají České republiky, neboť v současné době patří české země v porovnání ze zeměmi západní Evropy a Severní Ameriky mezi území s poměrně malým počtem lidí z odlišných kulturních zázemí. Nelze však přehlédnout, že také na našem území se již zvyšuje počet příslušníků skupin obyvatelstva, které mají odlišné kulturní zázemí (rómské, vietnamské, ukrajinské a další menšiny, pro něž se ČR stává atraktivní zejména po jejím vstupu do EU).

Nedostatek integrace minorit do společnosti s sebou přináší problém přehlížení nebo vylučování těchto skupin obyvatelstva z účasti na demokratickém životě společnosti. Překážkou integrace jsou vlny nacionalismu a rasismu, jimž mohou podléhat zejména vrstvy nezaměstnaných a špatně placených. Toho v rostoucí míře zneužívají populistické, nacionalistické a fundamentalistické ideologie a hnutí ve snaze destabilizovat demokratické systémy a zadržovat či brzdit integrační trendy, které jsou nezbytnou podmínkou aktivního politického řešení globalizačních rozporů.

Vztah mezi většinovou populací a menšinami na území jednoho státu se ovšem nevyčerpává vztahy mezi lidmi z odlišných kultur. Dalším a patrně významnějším druhem interkulturního styku je vztah mezi jednotlivými kulturními skupinami, které přesahují hranice jednoho státu. V globálním měřítku se můžeme setkat jak se stále silnější komunikací a vzájemným uznáním mezi lidmi z odlišných oblastí, tak také se stále vyhrcovanějšími nerovnostmi mezi Severem a Jihem a narůstajícími válečnými a teroristickými konflikty. Nicméně mnoho obyvatel USA a dalších západních zemí si konfliktní stránku interkulturního styku uvědomilo až prostřednictvím teroristických útoků na světová obchodní a vojenská centra 11. září 2001.

Jednotlivci, různé skupiny osob i celé národy se často cítí být kulturně zneuznáni současným ekonomickým a politickým uspořádáním mezi jednotlivými částmi

světa. Je evidentní, že stupňující se ekonomické nerovnosti mezi jednotlivými oblastmi světa vzájemné harmonické soužití lidí z různých kulturních zázemí nemožňují. Nedostatečné řešení tohoto problému zesiluje napětí mezi bohatým Severem a chudým Jihem a napomáhá formování současné podoby světa. Extrémní chudoba, absence základní zdravotní péče, nedostatečný přístup k základnímu vzdělání, šíření HIV/AIDS a dlouhodobě neřešené politické problémy jsou faktory, které vytvářejí živnou půdu pro radikální, extrémistické a dokonce teroristické jednání. Také Vysoký panel OSN zdůraznil nutnost odstraňovat kořeny ozbrojených konfliktů a poukázal na potřebu propojit boj proti extrémní chudobě s bojem proti novým bezpečnostním hrozbám.

2.1.3. Ekologický deficit

Dalším deficitem současného nadnárodního uspořádání je stále více nadnárodně provázané ohrožování životního prostředí, které přerůstá do globálního ohrožení planety Země jako celku. Ekonomická globalizace, která jednostranně a nekontrolovaně preferuje ekonomický růst před ostatními růstovými faktory (sociálními, politickými, kulturními, bezpečnostními a environmentálními) naráží zásadním způsobem na limity surovinových zdrojů a biologických podmínek života. K hlavním problémům patří vyčerpání stratosférického ozónu, globální oteplování, skleníkové plyny a ztráta biodiverzity.

Zrychlují se rovněž procesy ničící biosféru, šíří se znečišťování moří, ničení tropických pralesů a biofondu planety, ubývá zdrojů pitné vody, zrychluje se čerpání neobnovitelných zdrojů a prohlubuje se krize odpadového hospodářství.

Zásadními celosvětovými ekologickými problémy, na nichž se shoduje OSN a OECD, jsou: znečištění životního prostředí ze zemědělství, neudržitelné drancování vod rybolovem, emise skleníkových plynů, emise z automobilové a letecké dopravy, produkce komunálních odpadů, ztráta biologické rozmanitosti, úbytek rozlohy tropických pralesů, ohrožení kvality podzemních vod či znečištění kvality ovzduší ve městech.

Česká strana sociálně demokratická se plně shoduje se stanoviskem OSN vyjádřeném ve Zprávě jejího generálního tajemníka Kofi Annana v roce 2000 při přípravě Summitu tisíciletí, že příčinou ekologické krize, které čelíme, je chudoba, lhostejnost a chyby při řízení. Předpokládá se, že závažná ekologická překvapení svět ještě čekají. Proto je nezbytné přijmout okamžitá opatření v oblasti klimatické změny, vodního hospodářství a ochrany půdy a biodiverzity.

Není možné nadále plýtvat neobnovitelnými zdroji a celosvětově devastovat životní prostředí. Takovýto neudržitelný trend vede ke zkracování délky života obyvatel v rozvojových, ale i rozvinutých zemích. Na celém světě se zhoršuje kvalita vod, nadále se znečišťuje ovzduší, odpady se recyklují v minimální míře a stále roste podíl chemikálií užívaných v zemědělství, které neodvratně ničí půdu.

Roste počet přírodních katastrof, které mají za následek nesčetné lidské oběti a nevyčíslitelné materiální škody. Je prokazatelné, že jednou z hlavních příčin těchto tragédií je globální oteplování v důsledku zvýšené produkce skleníkových plynů. Nedostatečně je kontrolována přítomnost zdravotně rizikových chemikálií v potravinách a dalších výrobcích. Ubývá světové fauny a flóry. Bohatý Sever řeší často své problémy v ochraně životního prostředí na úkor rozvojových zemí, kde dochází k devastaci přírodního bohatství.

Na celosvětové úrovni dochází k plýtvání energií a materiálem. Zatím však existuje pouze malá podpora zavádění inovací a moderních technologií, které produkuje méně zplodin a odpadů a současně jsou méně energeticky a materiálově náročné. Zavedení těchto technologií by zvýšilo produktivitu a snížilo provozní výdaje. Tyto technologie jsou již dostupné ve většině průmyslových odvětví; problémem je neochota nadnárodních společností zavádět je do výroby, protože tyto investice jsou finančně náročné, krátkodobě snižují zisk a mohou vést k zániku řady dodavatelů či odvětví.

Přestože existuje Program OSN pro životní prostředí (UNEP) a speciální fond pro financování projektů na ochranu životního prostředí či Komise OSN

pro udržitelný rozvoj, současný trend vývoje světového životního prostředí je neudržitelný. Některé nejrozvinutější země upřednostňují růst neomezené spotřeby, zakonzervování současných výrobních postupů a ochranu tradičních odvětví na úkor ochrany životního prostředí a kvality života většiny obyvatel naší planety.

Zatím se potýkáme s neuspokojivou účinností úmluv OSN v oblasti životního prostředí, nedostatečnou finanční a expertní účastí nejrozvinutějších zemí světa – včetně USA – při řešení globálních ekologických problémů. Uspokojování těchto požadavků je však nezbytnou podmínkou, aby se zastavila pokračující devastace přírody, aby se zastavilo prohlubování chudoby a snižování kvality života.

Česká strana sociálně demokratická společně s dalšími zeměmi Evropské unie upozorňuje, že zatím nebylo vynaloženo dostatečné úsilí, aby celosvětová ochrana životního prostředí byla prioritou aktivit OSN, a aby byla podporována také všemi rozvinutými zeměmi světa. Rovněž zdůrazňuje, že jedním z nezanedbatelných možných, zatím však podceňovaných zdrojů k financování projektů na ochranu životního prostředí je důsledné prosazení principu - znečišťovatel platí v celosvětovém měřítku. Dosud nadnárodní společnosti nebyly zavázány, aby nesly svůj díl odpovědnosti, a nebylo prosazeno, aby kupř. čerpání přírodních zdrojů podléhalo zdanění. Tímto způsobem přicházíme o další zdroje a prostředky k financování projektů na ochranu životního prostředí.

2.1.4. Bezpečnostní a obranný deficit

Česká republika je v současné době konfrontována s bezpečnostními hrozbami, které ohrožují nejen ji, ale také její spojence v Evropské unii a NATO i západní civilizaci jako celek. Těmito bezprostředními hrozbami jsou mezinárodní terorismus, státní i nestátní ozbrojené intervence v rozporu s mezinárodním právem, šíření zbraní hromadného ničení, existence nestabilních a rozvrácených států, vnitřní a regionální konflikty. Způsob řešení bezpečnostních problémů světa musí být multilaterální, neboť unilaterální cesta představuje značné riziko.

Kromě uvedených hrozeb existuje však i široké spektrum silicích hlubších hrozeb, jako jsou např. sociálně-ekonomické hrozby (extrémní chudoba), působení organizovaného zločinu (a jeho prorůstání do politiky), politická kriminalita, technologické katastrofy, environmentální hrozby (globální oteplování), růst nacionalismu a fundamentalismu, zranitelnost informační infrastruktury, zranitelnost finančních trhů apod.

Česká strana sociálně demokratická si uvědomuje, že těmto hrozbám může Česká republika efektivně čelit pouze jako platný člen nejvýznamnějších politických a bezpečnostních organizací v transatlantickém prostoru, kterými jsou Evropská unie a Severoatlantická aliance. Členstvím v NATO (1999) a následným vstupem do EU (2004) se završil vnější rozměr našeho transformačního období a změnilo se postavení ČR v politickém a bezpečnostním prostředí Evropy de-iure.

Vstoupili jsme do období, v němž zatím postrádáme komplexnější zakotvení v nových podmínkách de-facto, což znamená skutečné potvrzení významu obou těchto organizací a růst možností aktivně usměřovat jejich rozvoj. Obě organizace se dynamicky vyvíjejí. Je to jejich odpověď na nové situace, jejichž symbolem se staly teroristické útoky v USA, Španělsku, Rusku, na Blízkém východě a v Asii a okupace Iráku. NATO se postupně transformuje a EU stále více získává i vlastní „vnější“ bezpečnostní rozměr, jehož projevem je posilování a rozvoj evropské bezpečnostní a obranné politiky.

2.2. Vize globální spravedlnosti

Sociální spravedlnost a solidarita v globálním věku

Globalizace je historicky otevřeným procesem, který staví před všechny politické síly naléhavou otázku, jak na ni reagovat. Politické spory v západním světě se přitom koncentrují především na problém funkčnosti a rekonstrukce sociálního státu. Toto téma má pro sociální demokracii zásadní význam. Její dějiny jsou těsně spjaty s rozšířením a upevněním instituce sociálního státu, do něhož sociální demokra-

cie vtiskla své představy o hodnotném životě. Obecně lze říci, že ze sociálního státu, z jeho udržení, rozvoje a rekonstrukce v globálním věku čerpá sociální demokracie svoji legitimitu jako politického hnutí.

Nacionalistické stanovisko vychází z iluze, že je možné vystoupit z procesů globalizace bez destruktivních následků pro ekonomický a sociální systém vlastního politického společenství.

Naopak neoliberálové pojmají postupující globalizaci jako nezadržitelný proces, jehož nejistotám a hrozbám se má politika – včetně rozkladu sociálního státu – i jednotlivec pasivně přizpůsobovat a spoléhat především na působení trhu. Přestože neoliberálové deklarují nutnost pasivně přijímat proces globalizace s veškerou jeho rozpomostí, ve skutečnosti cílevědomým oslabováním úlohy státu projevují velkou aktivitu ve snaze uvolnit cestu pro své asociální pojetí globalizace. Lidem nenabízejí přijatelnou vizi budoucnosti. Jinak tomu ani nemůže být, neboť trh sám o sobě nezajistí plnou zaměstnanost, nebude hledat cesty ke snížení vysoké míry nezaměstnanosti, ani se nepostará o udržitelný rozvoj a sociální spravedlnost. Trh sám o sobě nedává rovnou příležitost intelektuálnímu člověku, kvalitě a prodloužení jeho života, kvalitě jeho zdraví a životního prostředí. Trh sám o sobě nevyřeší problémy, plynoucí z ekonomické nerovnosti mezi Severem a Jihem. Trh sice prokázal a nadále prokazuje svoji motivační sílu, výkonnost a svůj význam, je však pouze nástrojem, a nikoliv samoúčelným cílem. Jeho pozitivní účinky lze uchovat, ba dokonce znásobit, jen v příslušném regulačním, institucionálním rámci zaručujícím vzájemnou interakci s politickými, sociálními, kulturními a environmentálními kritérii rozvoje člověka.

Sociální demokracie nechce globalizaci ignorovat a zadržovat jako nacionalisté. Nechce ji ani ponechat v rukou neoliberálů s jejich představami o volném působení trhu, které nutně vede k rozkladu sociálního státu. Sociální demokracie chce globalizaci „osedlat“ a získat ji do služeb člověka. Náš přístup vychází z toho, že je možné a potřebné globalizaci usměrňovat. Sociální demokracie proto považuje za nutné využít možností, které globalizace poskytuje, a zároveň účinně vystupovat proti hrozbám, které ji provázejí.

Sociální demokracie chce proměnit současnou neoliberální globalizaci v globální spravedlnost. Odmítá svět, v němž se za pokrok považuje vláda trhu. Dosavadní historické zkušenosti ukazují, že selhaly a opakovaně selhávají obě krajní cesty – jak „čistě tržní“, tak „centrálně plánovaná“ ekonomika. Pro dosažení vyšší produktivity nové společnosti – společnosti znalostí – i pro její další rozvoj může být úspěšná především modernizovaná sociálně-tržní ekonomika, založená na smíšené, optimálně vyvážené úloze státu a trhu. A to zejména při regulaci trhu, při rozdělování a přerozdělování jeho výsledků včetně rozvíjení veřejných služeb i při využívání plurality vlastnických forem kapitálu, včetně funkčního partnerství veřejného a soukromého sektoru.

Míra a podoba tohoto „vyvažování“ se musí historicky vyvíjet, protože se budou měnit i hlavní „hnací“ síly a faktory růstu produktivity a ekonomiky. Ve vznikající společnosti znalostí v globalizovaném světě se kyvadlo vyvážené úlohy „neviditelné ruky trhu“ a „viditelné ruky státu“ bude spíše opět posunovat ke zvýšení úlohy viditelné ruky státu, a to zejména na nadnárodní (nadstátní) úrovni, protože trh v mnohém selhává již nejen na národní, ale stále více již také na nadnárodní, globální úrovni.

Při zvyšování produktivity budou vedle kapitálu stále významnějším výrobním faktorem znalosti. Vedle vlastníků kapitálu se tak bude v podnicích posilovat i úloha vlastníků znalostí. Sociální demokracie bude proto prosazovat zvyšování spoluúčasti zaměstnanců – vlastníků znalostí – i při rozhodování a rozdělování výsledků práce.

Sociální demokracie bude prosazovat zásadu sociální spravedlnosti a solidarity proti individuálnímu nákladu a výnosu tak, aby dlouhodobě byla překonávána současná prohlubující se polarizace mezi bohatými a chudými – sociálními skupinami i zeměmi – a aby nepřerůstala i do vzdělávání nebo do péče o zdraví člověka či o důstojné stáří.

Sociální demokracie varuje před stávajícím vývojem globalizace. Vyslovuje se pro kontrolu a regulování globalizačních procesů, které by neměly sloužit jen potře-

bám těch nejsilnějších. Síly jednotlivých států – snad s výjimkou těch nejsilnějších – pro tento úkol síly zjevně nestačí. Proto sociální demokracie klade takový důraz na mezinárodní a nadnárodní spolupráci. Je ve společném zájmu všech, aby se o „osedlání“ globalizace pomocí regulace a solidarity usilovalo na základě soustředěného, dlouhodobého a programově zaměřeného úsilí na nadnárodní, nadstátní úrovni. Jedině tak lze odvrátit hrozbu katastrofického vývoje.

2.2.1. Prosperita a sociální spravedlnost

Sociální demokracie vychází z toho, že globální integrace může posunout svět k prosperitě. Přínosná však může být jedině v případě, že národní státy, jejich seskupení, mezinárodní organizace i občanské společnosti dokáží aktivně čelit zřetelně nedostatečnému chápání sociálních potřeb společnosti. Předpokladem změny je překonat nekritickou představu o zisku jako o výlučném kritériu společenského rozvoje a přestat jej necitlivě aplikovat v ne-ekonomických oblastech společenského života. Vyhlídka na zisk má nezastupitelný motivační význam, nesmí se však vymknout kontrole. Kontrola ekonomiky veřejnou mocí je proto podmínkou rozvoje pozitivních stránek globalizačního procesu.

Vytvoření účinných nástrojů pro regulaci globalizace, zejména pro regulaci globálních kapitálových toků a nadnárodních korporací, je stále naléhavější potřebou nejen na národní úrovni, ale zejména na dvou dalších úrovních – především na úrovni regionální (kontinentální) a na úrovni celosvětové, s cílem dosáhnout rovnováhy multipolárního světa.

Výzvam globalizace se bezprostředně aktivně pokoušejí čelit regionální integrační seskupení států jako EU, ASEAN a MERCOSUR, ale obdobně i největší státy, USA, Čína, Rusko, Indie, Japonsko aj. Vstupují tak do souběžného procesu regionální a celosvětové integrace, která by měla vytvářet multipolární svět. Nejdále dospěla v tomto směru Evropská unie, která vypracovala programy směřující k využití pozitivních přínosů globalizace a angažuje se při hledání účinných odpovědí na globalizační výzvy v mezinárodním měřítku.

V tomto rámci působí aktivně také česká sociální demokracie. Považuje za nezbytné, aby se k řešení aktuálních otázek globalizace přistupovalo komplexně: aby se na jedné straně urychleně realizovala pozitivní opatření, na nichž se mezinárodní společenství již shodlo, a aby se do nich Česká republika aktivně zapojila; a na druhé straně byly postupně prosazeny zásadní reformy, které omezí negativní důsledky globalizace.

Česká strana sociálně demokratická bude také důsledně usilovat o to, aby se mezinárodní organizace (Organizace spojených národů, Světová obchodní organizace, Mezinárodní měnový fond, Světová banka, Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj) transformovaly a přijaly účinná opatření k regulování negativních stránek globalizačních procesů. Požaduje, aby byly plněny již schválené programy, které řeší globální problémy, např. program OSN snížit do roku 2015 světovou chudobu (obsažený v Deklaraci tisíciletí).

Považuje za potřebné na mezinárodních fórech i v jednotlivých státech co nejdříve projednat a přijmout opatření na základě návrhů Světové komise o sociálním rozměru globalizace z února 2004. Dále se ČSSD staví za rozšíření mezinárodní iniciativy pod názvem „Globální dohoda“ z roku 2000 (Global Compact), která sdružuje velké nadnárodní společnosti, agentury OSN, zástupce odborů a organizací občanské společnosti s cílem podporovat principy v oblasti lidských práv, práv pracujících, životního prostředí a v boji proti korupci. Poznatky z této iniciativy mohou sloužit jako jeden z podnětů pro právní rámec globální spravedlnosti na mezinárodní i národní úrovni.

ČSSD ve svém programu vychází z toho, že existující mezinárodní organizace je třeba nejen posilovat, ale též reformovat do podoby, umožňující spoluvytvářet a garantovat nový světový řád založený na principech legitimacy, lidských práv, multikulturního uznání, sociální spravedlnosti, solidarity a ekologické udržitelnosti rozvoje.

Pokud jde o reformní a regulační opatření v rámci mezinárodního společenství, česká sociální demokracie bude usilovat zejména o realizaci následujících kroků:

- Vytvořit v rámci OSN Bezpečnostní radu pro ekonomiku, společnost a životní prostředí, která by koordinovala udržitelný rozvoj.
- Reformovat bretonwoodský systém finančních organizací OSN (Mezinárodní měnový fond a organizace Světové banky) s cílem vytvořit světovou finanční organizaci s regulačními pravomocemi, která by zajistila průhlednost finančních trhů při dodržování dohodnutých pravidel chování.
- Prosazovat posílení role Evropské unie a největších zemí Jihu v reformovaných mezinárodních finančních institucích, zvláště v Mezinárodním měnovém fondu a v organizacích Světové banky s cílem zvýšit jejich úlohu při předcházení a zvládání finančních krizí.
- Vytvořit globální systém regulace hospodářské soutěže ke kontrole nadnárodních korporací a vymezení jejich ekologické a sociální závazky.
- Vytvořit globální daňový systém, který by napomáhal omezení negativních důsledků globalizace. Jde zvláště o zavedení daně, zatěžující měnové spekulativní transakce a vyčerpávání neobnovitelných zdrojů.
- Blokovat a postupně likvidovat tzv. daňové ráje.
- Zvýšit roli Mezinárodní organizace práce tak, aby vedla svět k mezinárodnímu veřejnému sociálnímu řádu, který by vytvářel předpoklady proto, aby bylo postupně možné uskutečnit společnost znalostí a plné zaměstnanosti ve všech zemích.
- Realizovat mezinárodní programy financování rozvoje chudých, rozvojových zemí, jejich oddlužení a zajištění volného nediskriminačního přístupu jejich zboží na světové trhy. Vytvořit mezinárodní fond pro financování nejnaléhavějších potřeb rozvojových zemí, např. pro pomoc obyvatelstvu ohroženému hladomorem v krizových oblastech, pro boj proti AIDS.
- Zavést přísnou evidenci a vysoké globální zdanění obchodu se zbraněmi, reformovat vojenské rozpočty s cílem zefektivnit vojenské výdaje, v rámci postupného utváření světa bez mezinárodního zločinu, terorismu a války.

Sociálnědemokratické hnutí má předpoklady, aby se stalo hlavní politickou silou, která zformuluje politiku k účinnému usměrnění globalizačních procesů a k utváření globální spravedlnosti v 21. století. Sociální demokracie 21. století musí nabídnout nejen ekonomickou, ale též demokratickou a sociální vizi světa, do něhož vstupujeme: vizi globální spravedlnosti. Vychází z poznání, že existuje spojitost mezi prosperitou jednotlivých zemí a obecnou úrovní demokracie a lidských práv, sociálním zabezpečením a vzděláním lidu. Proti dominujícímu neoliberálnímu „nepořádku“ musí proto sociální demokraté formulovat a postupně prosazovat světový ekonomický, sociální, politický, multikulturní, ekologický a bezpečnostní „řád“.

Snahám o oslabování nebo i opouštění zásad sociálního zabezpečení na národní úrovni musí sociální demokracie aktivně čelit rozvíjením jeho zásad na více úrovních: na rovině lokální, národní, kontinentální a globální.

2.2.2. Globální vládnutí a multikulturní řád

Vize globální spravedlnosti obsahuje také politickou a multikulturní stránku. Ta se odvíjí od představy, že dosavadní světový systém, který je prozatím založen na právu vytvářeném stále slabšími suverénními státy, chceme postupně přetvářet na světový systém, který by měl být multikulturně diferencovaný, založen na respektování lidských práv a vybaven globální legitimitou.

Musíme vyjít z kritického hodnocení současného stavu nadnárodního uspořádání, v němž se rozmanitým způsobem spojují různorodé společnosti v nedobrovolné rizikové společenství, které je odkázáno na vzájemné uznání a spolupráci. Musíme najít odpověď na otázku, jak uspořádat stále závislejší národní státy a zároveň jak zamezit podkopávání základních předpokladů mezinárodního práva, neboť spolu s oslabováním faktické suverenity národních států se stírají ostré hranice mezi vnitřní a vnější politikou i v ekonomicky nejsilnějších státech a jednotlivé společnosti postupně ztrácejí schopnost samostatně určovat podmínky reprodukce svého vlastního života.

Náznaky odpovědi se již objevují v určitých pozitivních reakcích na současnou situaci. Na jednotlivých kontinentech se postupně vytvářejí základy zesílených kontinentálních vazeb prostřednictvím komunikace, vzájemného uznání a spolupráce (analogicky s jednotlivými etapami sjednocování evropského kontinentu), které teprve mohou vytvořit reálnou mocenskou základnu pro žádoucí politiku lidského společenství v celosvětovém měřítku (na rovinách lokálních, národních, regionálních nebo kontinentálních a na rovině globální). Teprve tato reálná mocenská základna vzájemně obohacujícího styku mezi různorodými politicko-právními a ekonomicko-sociálními regionálními a kontinentálními režimy by mohla vytvořit podmínky pro právní a politické zkrácení imperativů globálního trhu a pro zmírnění jeho destruktivního působení na rozdílné regiony a kontinenty světa.

Takovýmto způsobem by bylo možné přenést určitý institucionální rámec pro demokratické rozhodování v západních zemích z národní na nadnárodní rovinu. Evropská unie se přitom stává prototypem tohoto druhu nadnárodního projektu na kontinentální rovině. Neznamená to však pouze vytvoření většího regionu a posílení pravomocí jeho centra, ale také uspořádání vyváženého rámce pro víceúrovňové rozhodování od roviny lokální přes rovinu národní a rovinu kontinentální a postupně až na rovinu globální. V tomto projektu bude formování roviny globálního vládnutí do značné míry záležet na naší schopnosti jednak reformovat jednotlivé instituce OSN ve smyslu odstranění dominance velmocí a jednak zvýšit pravomoci těchto institucí.

Vize globálního vládnutí je spjata také s představou multikulturního řádu, který předpokládá respektování lidských práv a úsilí o harmonický vztah mezi příslušníky a národy jednotlivých kultur jak v rámci jednotlivých států, tak na mezinárodní úrovni. Multikulturním uspořádáním v rámci jednoho národního státu se tak realizuje myšlenka prohlubování demokracie. Uskutečňuje se soužití s menšinami, na jejichž práva se ve většině zemí dříve zapomínalo. Zatímco se tradiční demokratická politika často omezuje na vládu většiny, multikulturní demokratická politika se nespokojuje s přehlasováním a ignorováním hlasů národnostních a jiných minoritních skupin obyvatelstva, ale začleňuje názory a požadavky menšin do realizace politiky. V rámci této politiky se nároky na uznání menšinových identit mohou transformovat tak, že pro většinovou populaci přestávají být příčinou národnostních, rasových a sociálních nepokojů. Mohou se naopak stát výzvou k životu v multikulturní společnosti, v níž se lidé s odlišným kulturním zázemím mohou vzájemně obohacovat.

Kromě soužití většinového obyvatelstva s menšinami v rámci jednoho státu musíme uspořádávat také a především mezinárodní a mezistátní vztahy mezi lidmi z odlišných kultur. Proto je zapotřebí odstraňovat materiální a kulturní zneuznání marginalizovaných skupin a národů, a tím vytvářet podmínky pro legitimní formy vlády ve všech zemích světa. Předpokladem je přitom globální konsensus o lidských právech, který je sice zakotven v celosvětově schválené Všeobecné deklaraci lidských práv (OSN), ale byl nejednou narušován jednotlivými státy. Prvním krokem k soužití lidí z jiných kulturních prostředí v celoplanetárním i evropském měřítku se pak zdá být vzájemné uznání členů většinové společnosti a menšin v rámci národních států.

Obecně lze říci, že globalizace s sebou přináší také určité naděje globálního politického a multikulturního uspořádání. Česká strana sociálně demokratická chce v tomto novém prostředí přispívat k rozvoji legitimního uspořádání v globálním měřítku a usilovat o posilování demokracie v Evropě a západním světě. Při naplňování těchto cílů je Česká strana sociálně demokratická připravena nadále spolupracovat s Organizací spojených národů, Evropskou unií, Amnesty International a dalšími institucemi a sdruženími, které si kladou podobné cíle.

2.2.3. Životní prostředí a udržitelný rozvoj

Česká strana sociálně demokratická považuje udržitelný rozvoj za správnou cestu rozvoje světového společenství. Plně se ztotožňuje s pěti prioritami Světového summitu udržitelného rozvoje z roku 2002, podle nichž je nezbytné přijmout na globální úrovni konkrétní opatření: (1) voda, (2) energie, (3) zdraví, (4) zemědělství, a (5) biodiverzita. Ztotožňujeme se rovněž s Implementačním plánem přijatým na tomto summitu států OSN. Mezi jeho hlavní cíle patří:

- odstranění chudoby (snížení počtu lidí žijících v extrémní chudobě, v hygienicky nepřijatelných podmínkách, bez přístupu k pitné vodě a energii),
- změna neudržitelných vzorců spotřeby a výroby (oddělení hospodářského růstu od negativních vlivů na životní prostředí a na sociální podmínky, zejména v oblasti energetiky, dopravy, nakládání s nebezpečnými chemickými látkami, resp. s odpady),
- ochrana a řízení přírodní základny ekonomického a sociálního rozvoje (udržitelné využívání zdrojů pitné vody, moří a oceánů, ochrana ozónové vrstvy Země a prevence globálních změn klimatu, ochrana biodiverzity, prevence desertifikace (rozšiřování pouští), udržitelné využívání nerostných surovin, udržitelné zemědělství a lesnictví, udržitelný turismus, zlepšení prevence a krizového řízení v případě přírodních katastrof),
- zdraví a udržitelný rozvoj (zajištění přístupu k základní zdravotní péči, zlepšení hygienických podmínek v rozvojových zemích a státech s transformující se ekonomikou, zdravotnická osvěta a výchova, boj proti HIV/AIDS, tuberkulóze a malárii, zdraví a životní prostředí).

Česká strana sociálně demokratická plně sdílí úsilí nejrozvinutějších států světa, sdružených v OECD, jehož je Česká republika členem, v ochraně životního prostředí a plně podporuje Strategii OECD pro životní prostředí v prvním desetiletí dvacátého prvního století. K základním nástrojům řešení stávajících globálních ekologických problémů patří technologické změny. Je potřeba oddělit zhoršování životního prostředí od hospodářského růstu, účelněji přitom vyhodnocovat a využívat dosavadní zkušenosti, důsledněji vyhodnocovat sociálně-environmentální souvislosti či vyváženým způsobem uplatňovat soubory nástrojů.

Mezi hlavní kritéria udržitelnosti životního prostředí, stanovená touto strategií, se řadí obnovitelnost (přírodní zdroje nemohou být čerpány nad mez danou jejich přirozenou regenerační schopností), nahraditelnost (používání neobnovitelných přírodních zdrojů má být omezeno mírou možnosti nalézt jejich náhradu obnovitelnými zdroji či jinými formami kapitálu), asimilace (vypouštění nebezpečných látek nesmí překročit asimilační kapacitu prostředí), prevence nevratných změn (nutnost zabránit nevratným změnám v ekosystémech a jejich biogeochemických a hydrologických cyklech).

Česká strana sociálně demokratická plně podporuje respektování a uplatňování přístupu předběžné opatření a ztotožňuje se s touto zásadou stanovenou OSN a Strategií OECD. Zasadí se o to, abychom se postupně přibližovali k cílům vytyčeným ve Strategii OECD v oblasti životního prostředí. Jde o zachování integrity ekosystémů prostřednictvím efektivního hospodaření s přírodními zdroji (v oblasti klimatu, sladké vody a biodiverzity), oddělení negativních tlaků na životní prostředí od ekonomického růstu (v oblasti zemědělství, dopravy a energetiky), zlepšení informovanosti při rozhodování, měření pokroku pomocí stanovených ukazatelů, sociálně-environmentální souvislosti, zvýšení kvality života, vzájemná globální environmentální závislost, zlepšení řízení a spolupráce.

Česká sociální demokracie se zasadí za důslednou realizaci úmluv OSN v oblasti životního prostředí a jejich prohloubení. Jejich sjednáním a zejména implementací reagují státy na nejaktuálnější problémy globálního životního prostředí. Česká republika je smluvní stranou téměř všech pro nás relevantních úmluv OSN o ochraně životního prostředí. Jedná se o následující úmluvy:

- Vídeňská úmluva na ochranu ozónové vrstvy a prováděcí Montrealský protokol o látkách, které poškozují ozónovou vrstvu (vyloučení výroby a spotřeby několika desítek chemických látek, které poškozují ozónovou vrstvu, stav životního prostředí a lidské zdraví)
- Úmluva o biologické rozmanitosti (zabezpečení biodiverzity čili variability všech žijících organismů včetně suchozemských, mořských a jiných vodních ekosystémů a ekologických komplexů)
- Rámcová úmluva OSN o změně klimatu a zejména prováděcí Kjótský protokol (právní podklad pro snížení emisí skleníkových plynů na takovou úroveň, která by nebyla pro další vývoj planety nebezpečná); Kjótský protokol je prv-

ním a klíčovým krokem ke zmírnění změn klimatu. (Sociální demokracie usiluje o to, aby byla přijata na mezinárodní úrovni další opatření vedoucí ke snížení produkce skleníkových plynů, a tím ke snížení nebezpečí přírodních katastrof.)

- Basilejská úmluva o kontrole pohybu nebezpečných odpadů přes hranice států a jejich zneškodňování
- Rotterdamské úmluva (jejím cílem je ochrana životního prostředí a zdraví člověka před nepříznivými účinky nebezpečných chemických látek a omezování obchodu s nebezpečnými chemickými látkami)
- Stockholmská úmluva o persistentních organických polutantech (jejím cílem je ochrana lidského zdraví a životního prostředí před škodlivými vlivy persistentních organických polutantů, které jsou zásadně nebezpečné pro zdraví člověka)
- Aarhuská úmluva (úmluva Evropské hospodářské komise OSN o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí)

2.2.4. Multilaterální svět

Jak základní hodnoty a cíle, tak i zhodnocení současného stavu vedou českou sociální demokracii k tomu, že považuje multilateralismus za klíčový aspekt bezpečnostního konceptu mezinárodního uspořádání. Podporuje zdůrazňování role Organizace spojených národů jako základního prostředku pro řešení problémů. Rovněž usiluje o rozvoj bezpečnostních složek Evropské unie a NATO.

Naši podporu má rozvoj občanské bezpečnosti prosazované Evropskou unií. Tato dimenze je založena na tom, že občané Evropy se nemohou oddělit od bezpečnosti lidí kdekoli ve světě. Proto má EU zásadní zájem na rozvíjení kapacit a schopností, které by přispívaly ke globální lidské bezpečnosti.

Česká sociální demokracie vychází z toho, že bezpečnost ČR závisí na globální bezpečnosti a proto musíme být připraveni podílet se ve spolupráci s mezinárodním společenstvím na řešení konfliktů a krizových situací. Hlavní důraz se musí klást na prevenci konfliktů a krizových situací především hospodářskou, rozvojovou, obchodní a humanitární politikou. ČSSD se staví za řešení těchto konfliktů a krizí mírovými prostředky a odmítá preventivní války. V nezbytných případech nevyklučuje použití síly v souladu s mezinárodním právem k podpoře včasného, rychlého – a když si to situace vyžaduje – i rozsáhlejšího vojenského zásahu. K tomu by měly být použity především mobilní a flexibilní vojenské síly. ČSSD proto podporuje jejich budování jak v rámci EU, tak v rámci NATO. Stejná pozornost ale musí být věnována i formování policejních a civilních kapacit pro řešení postkrizových situací v místech konfliktů. ČSSD se staví za to, aby v tomto procesu nedocházelo k duplicitě v činnosti obou organizací.

Česká sociální demokracie reflektuje rozdíly mezi Evropskou unií a Spojenými státy v přístupech k zajišťování bezpečnosti. Tyto odlišnosti vyplývají z různého vnímání geopolitických a strategických zájmů, přestože oba aktéři čelí v podstatě stejným bezpečnostním hrozbám. Spojené státy deklarují unilaterální orientaci, Evropa naopak multilaterální. Limity unilateralistické strategie jsou přitom zřejmé, neboť žádný stát, byť sebemocnější, není a nebude schopen samostatně organizovat a řídit mezinárodní systém. Proto dlouhodobým cílem ČSSD je multilaterální svět.

Zároveň si je česká sociální demokracie plně vědoma toho, že zajištění vnější dimenze bezpečnosti ČR nelze oddělit od její vnitřní dimenze. Proto podporuje vytváření jednotného, vnitřně koordinovaného a akceschopného bezpečnostního systému, který bude připravený reagovat na všechny bezpečnostní hrozby i ve spolupráci s našimi spojenci.

Česká strana sociálně demokratická bude podporovat úsilí, aby politické rozhodování v bezpečnostní a obranné politice jednoznačně vycházelo z co největšího národního konsensu při definování priorit bezpečnostní a obranné politiky v národním i mezinárodním měřítku.

Za priority v bezpečnostní a obranné politice ČSSD považuje:

- Podporu postupného přesnějšího vymezení rolí OSN, EU a NATO.
- Příspěvek k efektivnímu naplňování cíle NATO, kterým je společná obrana a zvyšování obranných schopností.
- Podporu rozvoje společné zahraniční, bezpečnostní a obranné politiky, a především obranných schopností EU.
- Podporu aktivit EU a NATO zaměřených na stabilizaci politické, ekonomické a bezpečnostní situace v bezprostředním okolí Evropské unie (Balkán, východní Evropa, Kavkaz, Blízký východ, severní Afrika).
- Posilování rozvoje vlastního obranného potenciálu České republiky představuje z hlediska její bezpečnosti základ pro maximalizaci pozitivních efektů vyplývajících z našeho členství v NATO a EU.

ZÁVĚR

Jsme rozhodnutí přispívat k vytváření společnosti, ve které chceme žít: společnosti vzájemného uznání jednotlivců i celých národů. Taková společnost se vyznačuje tím, že se lidé společně podílejí na vládnutí sobě samým, že prosazují sociální spravedlnost a že si navzájem projevují solidaritu. Taková společnost vede ke zlepšení kvality každodenního života člověka. Je to společnost, která se rozvíjí od místní roviny přes rovinu národní a rovinu regionální či kontinentální a dosahuje až na rovinu globální. Jde o společnost globální legitimacy a právní garance, sociální spravedlnosti a solidarity, o společnost, v níž se předpokládá globální odpovědnost.

Pro občany České republiky je důležité, aby politika brala v úvahu poznání světového vývoje současných procesů a trendů jako základ pro zhodnocení našeho vlastního postavení a našich možností. Dnes nelze vystačit ani s izolovaným vnímáním našeho života pouze v rámci národního státu, ani s nostalgickou představou našeho „návratu do Evropy“. Naopak, česká společnost potřebuje politickou sílu, která by jí nabídla důvěryhodný projekt vlastní osobitosti, který by se stal součástí integrující se Evropské unie a měnícího se světa. Naše společnost potřebuje vizi budoucnosti, která by občanům České republiky umožnila podílet se v zájmu všech lidí na utváření evropského a planetárního uspořádání. To je úkol, který stojí před Českou stranou sociálně demokratickou. My, čeští sociální demokraté, si uvědomujeme, že k tomu, aby tento projekt sloužil zájmům lidí všech vrstev a zejména těm, kteří jsou v současné době nezranitelnější, je nutné mnohé učinit. Jsme odhodláni k tomu všemi svými silami přispět.

3. JAKOU EVROPU SPOLUVYTVÁŘÍME: PROJEKT EVROPSKÉ SPRAVEDLNOSTI

Vize globální spravedlnosti je úzce spojena s projektem utváření evropské spravedlnosti prostřednictvím postupného evropského sjednocování v rámci Evropské unie. Důvodem je skutečnost, že omezování vlivu národních států a posilování role nadnárodních útvarů se v současnosti projevuje zejména utvářením regionálních nebo kontinentálních celků. Současné problémy, s nimiž se musíme potýkat na globální rovině, se proto v nemalé míře reprodukují na regionální nebo kontinentální úrovni. Regulace ekonomiky je zatím nedostatečná, neboť ekonomický aspekt kontinentalizace předbíhá ostatní dimenze kontinentálního sjednocování. Tento nesoulad narušuje především instituci demokratického sociálního státu, která se od 2. světové války vyvíjela v rámci národního státu a stala se základem evropského sociálního modelu založeného na regulaci trhu, demokracii, lidských právech, sociální spravedlnosti a solidaritě.

Problém, před kterým stojí sociální demokracie, spočívá v tom, že model sociální stát již nelze udržet jen v úzkém národním rámci. Je však možné a žádoucí jej rekonstruovat také a především v nadnárodním rámci. Tato situace nabízí příležitost k obnově a přizpůsobení modelu sociálního státu prostřednictvím vzájemného uznání občanů a národů v rámci celé Evropské unie. To je složitý proces, který vyžaduje nejen hlubší politickou a sociální integraci na bázi EU, ale také integraci multikultur, environmentální, bezpečnostní a ekonomickou. Rekonstrukce sociálního státu na úrovni EU tedy vyžaduje mnohostranný integrační proces v tomto společném prostoru. Protože jednotlivé kroky první fáze rekonstrukce neprobíhají v rámci současného integračního procesu najednou, je zapotřebí pokoušet se všechny aspekty integrace co nejvíce synchronizovat. Přitom bychom si měli být vědomi, že projekt evropské integrace je výrazem politické vůle, a nikoli jen pasivního přizpůsobování realitě.

Obecně lze říci, že žádný stát v Evropě není natolik silný, aby se mohl vyrovnat s hrozbami a využít příležitostí současné globální doby sám. Proto je EU adekvátní odpovědí na tyto výzvy. Přistoupení České republiky k Evropské unii bylo v zájmu všech občanů ČR, tak i v národním zájmu ČR jako celku. Stejně tak to platí o příštích fázích integračního procesu. Stejný význam má evropské sjednocování také pro ostatní občany a státy EU i pro unii jako celek. Silná EU znamená silnou ČR, silná ČR přispívá k posílení EU.

Česká republika se od 1. května 2004 stala členským státem Evropské unie. Je to jedna z nejvýznamnějších událostí v moderních českých dějinách. Naplňují se vize a snaha několika generací českých politiků usilujících o trvalé zajištění bezpečnosti a prosperity českého státu v rámci mírové, demokratické, sociálně spravedlivé a solidární Evropy.

ČSSD je hrdá na to, že se důsledně zasazovala o vstup ČR do EU. V období, kdy ji voliči pověřili vládní odpovědností, vyjednala příznivé podmínky pro vstup do EU. ČR se tak zapojila do Evropské unie jako její plnoprávný členský stát a spolu-rozhoduje o dalším vývoji EU.

Za pozitivní skutečnost považujeme, že občané České republiky vyjádřili v referendu v červnu 2004 přesvědčivou 77 procentní většinou podporu Smlouvě o přistoupení ČR k Evropské unii. Toto rozhodnutí občanů ČR je pro ČSSD závazkem vytvářet podmínky, aby ČR v rámci EU vystupovala jako činný, aktivní a respektovaný členský stát přispívající k vytváření silné a prosperující Unie.

Co přinesla Evropská unie Evropanům

Evropská unie je výsledkem sjednocování, které na našem kontinentě začalo po druhé světové válce. Je výrazem hlubokých změn, jež v poválečných letech v Evropě nastaly. Došlo k usmíření a ke spolupráci Francie a Německa. Do integračního procesu se zapojily jak hlavní evropské státy, tak státy malé a střední velikosti. Dřívější mocenské soupeření bylo nahrazeno složitým, ale fungujícím mechanismem nalézání shody na bázi integračních smluv v rámci společně vytvořených institucí.

Podářilo se sjednotit státy s dlouhou historií, vlastní kulturou a tradicemi, které sice mají řadu společných rysů, ale zároveň se v mnoha směrech odlišují. Nejzávažnějším a politicky nejambicióznějším cílem evropského sjednocování je vytvořit z Evropy kontinent míru, vyloučit válku jako prostředek řešení sporů mezi členskými zeměmi a přispět k mírovému vývoji na celém evropském kontinentě, zajistit sociální zabezpečení, růst životní úrovně obyvatel, hospodářskou prosperitu a ochranu životního prostředí.

Evropská unie je jedinečným společným dílem evropských států a jejich občanů, kteří překonali tradiční úzké národní přístupy a rozhodli se dobrovolně na základě mezinárodních smluv spolupracovat na společném díle, které nemá v evropské historii obdoby. Evropská unie je jedinečný projekt, který sdružuje velké, střední a malé státy. Pro ČR je mimořádně důležité, že pozice malých a středních států je v institucích EU zvýhodněna na úkor států velkých.

Evropské sjednocování po druhé světové válce se vyvíjelo postupně a s obtížemi. V současné době je kompromisem mezi dvěma odlišnými přístupy k integraci.

Evropská unie však oba hlavní přístupy spojuje. Zatímco ve společně dohodnutých hospodářských oblastech se prosadil komunitární přístup s nadnárodními prvky a sdílenou suverenitou, v oblastech zahraniční a vnitřní politiky se v současné době uplatňuje mezivládní přístup vyžadující souhlas všech členských států.

Přes složitý vývoj dospělo evropské sjednocování k integraci v několika významných oblastech. V roce 1968 byla vytvořena celní unie, v roce 1993 byl ustanoven jednotný evropský trh, v roce 1999 byla zavedena Evropská měnová unie se společnou měnou euro. V roce 1993 vstoupila v platnost smlouva o Evropské unii, podle níž se zúčastněné státy shodly vytvořit na bázi mezivládní spolupráce společnou zahraniční a bezpečnostní politiku a těsněji spolupracovat v oblasti vnitřních věcí a soudnictví. Postupně se projednávají také další formy integrace, např. integrace v sociální oblasti. Evropská unie prokázala svou životaschopnost a stala se společenstvím, které rozhodujícím způsobem ovlivňuje vývoj v Evropě. Členská základna EU se stále rozšiřuje. Z původních šesti členských států v roce 1951 se rozšířila na 25 členských států v roce 2004.

Evropská unie je společné dílo hlavních politických sil – sociální demokracie, křesťanské demokracie a liberálně orientovaných politických stran. Sociálně demokratické strany a socialistické vlády členských zemí Unie podstatně ovlivnily vývoj evropské integrace. Především jejich zásluhou má Evropská unie rozvinutou sociální a ekologickou dimenzi, jedinečnou ve světě. Evropská unie je také evropskou odpovědí na globalizační procesy, cestou k využívání jejich přínosů a účinným nástrojem k odstraňování jejich negativních důsledků.

Co znamená pro Českou republiku členství v Evropské unii

ČR jako členský stát se zapojila do struktury vztahů Evropské unie a podílí se na určování její politiky. Je v pozici, jakou nikdy ve své moderní historii neměla. Členství v EU posiluje bezpečnost ČR a dotýká se všech aspektů politické činnosti – občanů, občanské společnosti, parlamentu, vlády. Účast ve velkém ekonomickém prostoru otvírá možnosti pro dynamický rozvoj českého hospodářství. Česká sociální demokracie navíc podporuje evropské sjednocování také v dalších oblastech.

Vstup do EU významně posílil naše mezinárodní postavení. ČR se zapojila do jednoho z nejvýznamnějších světových hospodářských seskupení, které se podílí jednou čtvrtinou na světové výrobě a je nejvýznamnější světovou obchodní mocností. Po započtení vnitrounitního obchodu činí podíl EU kolem 40% na světovém obchodu zbožím a 42% na světovém obchodu službami. Po rozšíření 1. května 2004 tvoří EU 25 členských států s více než 455 milióny obyvatel. Zvýšil se růstový potenciál Evropské unie.

EU zaujímá též významné postavení v oblasti přímých zahraničních investic. Patří mezi nejvýznamnější oblasti, kam směřují přímé zahraniční investice, a sama patří mezi nejvýznamnější vývozce přímých zahraničních investic. Např. v roce 2003 byla čistým investorem ve zbytku světa; čisté investice dosahovaly 41 mld. euro. Evropská unie představuje významný trh také pro exportéry třetích zemí. Je hlavním obchodním partnerem pro většinu zemí světa. Ekonomická pozice umožňuje EU významně ovlivňovat poměry na světové ekonomice a chování jejích účastníků.

Evropská unie patří mezi hlavní poskytovatele rozvojové pomoci a významně se podílí na světovém boji proti chudobě. V roce 2000 se EU a její členské státy podílely téměř 48% na světové oficiální rozvojové pomoci. Evropská unie prosazuje, aby členské státy vydávaly na rozvojovou pomoc 0,7% HDP, v souladu s doporučením, které formuloval Summit tisíciletí v roce 2000 a potvrdila Světová konference o rozvojové pomoci v Monterrey v roce 2002.

Evropská unie má diplomatické styky s více než 130 státy a má zastoupení ve více než 100 státech. V popředí pozornosti EU jsou vztahy s nejvýznamnějšími partnery - s USA, Japonskem, Kanadou, Ruskem, Čínou a Indií, se sousedními státy ve Středomoří, na Balkánu a východní Evropě, jakož i se státy Asie, Afriky, Latinské Ameriky, Karibské a Tichomořské oblasti. V současné době (2004) pojí EU strategické partnerství se Spojenými státy, Kanadou, Japonskem, Čínou, Ruskem a Indií.

Evropská unie udržuje vztahy s nejdůležitějšími mezinárodními organizacemi. Na fórech těchto organizací předkládá svá stanoviska k zajištění mezinárodního míru a bezpečnosti i k řešení dalších otázek.

3.1. Sociální spravedlnost a konkurenceschopnost

V současném globálním světě čelí země Evropské unie narůstajícím problémům s financováním svého sociálního státu. Má to dvě hlavní příčiny. Za prvé se zvyšují výdaje na již uvedené nové civilizační výzvy (rozšiřování vzdělávání, prodlužování lidského života včetně zvýšených nároků na sociální služby i propopulační rodinnou politiku, technologická revoluce ve zdravotnictví a ochrana životního prostředí). Druhou příčinou je síla globálního kapitálu, která vychyluje i politické rozhodování v neprospěch uspokojování sociálních zájmů širokých vrstev populace. To se projevuje například snižováním daňových příjmů veřejných rozpočtů pod tlakem cenové konkurence „nesociálních“ států na světových trzích, k níž se uchylují i některé vyspělé země. Se strany některých vyspělých ekonomik jde o podbízání nízkým zdaněním a v případě USA navíc i nízkým kursem USD. Se strany méně vyspělých ekonomik jde navíc zejména o podbízání nízkými mzdami a u chudých zemí Jihu také o podbízání v pracovních podmínkách. Doplňující, i když ne rozhodující, třetí příčinou jsou rovněž částečné nedostatky v motivaci a hospodárnosti solidárního financování těchto výdajů.

Tyto problémy by proto měly být řešeny – především tam, kde vznikají – překonáváním jejich příčin. Odpovědí sociální demokracie na zvyšování nákladů sociálního státu není jeho privatizace a omezování sociálního zabezpečení. Její odpovědí je dosahování vysoké produktivity a dosažení vysoké míry sociální spravedlnosti a solidarity, racionálně uplatňované modernizovaným sociálním státem, v rámci řešení na národní, evropské i globální úrovni.

To ale za prvé znamená, že hlavním dlouhodobým zdrojem úhrady uvedených nových nákladů nemůže být „utahování opasek“. Především je nutné usilovat o růst produktivity výrobních činitelů, zejména produktivity práce. Tento růst umožňuje přiměřeně zvyšovat zdroje úhrady těchto nákladů, aniž by byl omezen růst životní úrovně a aniž by docházelo ke snižování konkurenceschopnosti země v mezinárodní soutěži s „nesociálními“ státy. Není to pouhé přání. Sociální stát se může opírat o prvenství při rozvíjení nových, kvalitativních faktorů produktivity – tržní motivaci podniků doplňuje nejen motivační silou sociální soudržnosti, ale i širším, solidárním přístupem k intelektuálnímu člověku.

Česká sociální demokracie proto považuje za nezbytné přijmout dlouhodobou strategii, orientovanou na prosazování inovací na základě rozvoje vědy a výzkumu, vzdělávání a kvalifikace pracovní síly, restrukturalizace a technologické modernizace kapacit výroby i služeb, zvyšování technické a technologické náročnosti výrobků i služeb a jejich přidané hodnoty. Jde o strategii navazující v evropském měřítku na vyvážené uplatňování Lisabonského programu. Česká sociální demokracie se ztotožňuje se základním přístupem této strategie, který zdůrazňuje vzájemnou závislost hospodářského, sociálního a ekologického pokroku.

Za druhé to znamená, že růst nákladů práce, vyvolaný úhradou uvedených nových vysoce nákladných výzev, musí být pokryt růstem produktivity práce bez zvyšování jednotkových nákladů práce. Sociálně spravedlivý a solidární způsob úhrady těchto budoucích výdajů přitom vyžaduje restrukturalizaci nákladů práce ve prospěch zvýšené míry přerozdělování. Individuální způsob úhrady rovněž vyžaduje tuto restrukturalizaci, ale ve prospěch individuálního spoření. Sociální demokracie prosazuje solidární způsob jako rozhodující, protože je také ekonomicky racionálnější a úspornější.

Touto cestou lze postupně překonávat a nahrazovat dosavadní vysoce nákladnou strategii, založenou na cenové (nákladové) konkurenční schopnosti, na nízkých mzdách, nízkých daních a nízkém kurzu koruny. Na této cestě však musíme čelit současné vnější cenové konkurenci „nesociálních“ států. Evropská unie se dostává na rozcestí, neboť mechanismy globální konkurence – včetně vnějšího cenového a sociálního dumpingu – pronikají do nitra Evropy v době, kdy se musí přizpůsobit

vat mnohem náročnějším podmínkám po přijetí společné měny i důsledkům rozšíření o nové členské země. Měnová unie je posledním krokem na cestě „mezivládního vytváření trhů“. Jde o konkurenční prostor, který je hustě propojen trhem a poměrně slabě regulován politicky. Přenesením měnové suverenity na Evropskou centrální banku ztrácejí členské státy možnost politicky regulovat hospodářství přízpůsobováním měnových kurzů. Vzhledem k vyostření cenové konkurence uvnitř jednotného měnového prostoru vznikají nové problémy. Ty se prohlubují přijetím nových členských zemí s nižší produktivitou a výraznější orientací na cenovou konkurenci. Podmínky se však zpříšňují i těmto novým členským zemím přijetím pravidel EU k omezení státní pomoci podnikům i poměrně omezenou hospodářskou pomocí EU ve srovnání s pomocí méně vyspělým ekonomikám dosavadních členů EU. V cenové konkurenci se tak celkově podstatně zvýrazňuje úloha daňového a sociálního dumpingu. Slabší ekonomiky se snaží vyrovnat své konkurenční nevýhody snižováním sociálních nákladů a přímých daní a silnější ekonomiky se obávají sociálního a daňového dumpingu: jedni se obávají, že ztratí své výhody, jež plynou z nízkých sociálních nákladů, druzí se obávají, že se budou muset přizpůsobit snižováním nákladů.

Evropská unie si musí zvolit jednu ze dvou alternativ. Buď nechá tuto cenovou konkurenci degradovat na soutěž ve snižování úrovně sociálních podmínek života občanů, nebo ji bude postupně překonávat kvalitativní konkurencí pomocí Lisabonské strategie a dalších evropských a globálních projektů a současně bude aktivně čelit cenovému, zejména daňovému a sociálnímu dumpingu.

Česká sociální demokracie považuje dosavadní cenové podbízení jen za přechodné zlo, vynucené přijatou neoliberální strategií ekonomické transformace. Jeho nahrazování kvalitativními, znalostními faktory růstu produktivity může být jen postupné, neboť vývojové etapy v rozvoji produktivity nelze přeskakovat. Sociální demokracie bude však čelit tlakům na další prohlubování a prodlužování tohoto podbízení v evropském i globálním rámci. V souladu s vytvářenými předpoklady bude usilovat např. o přibližování cenových, mzdových i daňových hladin v České republice hladinám vyspělých zemí Evropské Unie.

Současně bude vyžadovat, aby Evropská unie, pokud nechce ohrozit svou konkurenceschopnost a svůj sociální model, použila i dočasné ochrany svých trhů před vnějším sociálním i cenovým dumpingem - zejména kursovým a daňovým – včetně aktivní kursové politiky. Musíme rovněž počítat s tím, že na obdobné problémy „uvnitř“ bude EU odpovídat zejména zesílenou snahou o harmonizaci daní.

Za třetí to znamená, že využití hlavních cest k dlouhodobému zvyšování zdrojů úhrady těchto výdajů – to znamená zvyšovat produktivitu a čelit vnějšímu dumpingu – určuje, zda a v jaké míře je odůvodněné i dočasné zbrzdění růstu uvedených výdajů. Základem systémů nejen vzdělávání, ale také sociální a zdravotní ochrany by měly zůstat solidární systémy. Jejich parametry by přitom měly být přiměřeně racionalizovány. Na výdajové straně by mělo jít především o zvýšení motivační účinnosti jejich dávek, o racionalizaci podmínek jejich poskytování, ale jen v krajním případě o jejich omezování. To platí tím spíše pro Českou republiku, kde jsou tyto dávky ve srovnání s většinou sociálních států Evropské unie relativně skromné. Individuální, tržní poskytování těchto služeb by mělo mít jen doplňkový význam.

Pokud se dnes pod tlakem neoliberální politiky volá po větší schopnosti firem obstát v tvrdé tržní konkurenci na úkor mezd, daní a sociálního zabezpečení občanů, nemá to s evropskou ideou Lisabonské strategie, natož se sociální demokracií, nic společného. Sociální znejistění občanů, chudoba a nerovnost vedou k oslabení výchozích podmínek, z nichž by měla vycházet vzdělanější populace a inovační schopnost ekonomiky.

Česká sociální demokracie požaduje především:

- Dlouhodobě vytvářet zdroje ke krytí rostoucích nákladů sociálního státu především růstem produktivity výrobních činitelů, zejména produktivity práce, dosažené kvalitativními, znalostními faktory při plném zapojení ČR do Lisabonské strategie.

To vyžaduje zejména: Podporovat výzkum, vývoj a inovace a jejich využití v praxi; rozvíjet vzdělávání s ohledem na vývoj společnosti jak v ČR, tak v celé

EU a s ohledem na poptávku po kvalifikovaných pracovnících. Důrazněji prosazovat modernizaci škol technického zaměření (především technických vysokých škol a přírodovědných směrů studia na univerzitách) a učňovského školství. Rozvíjet všeobecnou informační (počítačovou) gramotnost přiměřeně požadavkům společnosti a ekonomiky založené na znalostech. Zvyšovat profesní i územní mobilitu a motivaci pracovní síly zejména rozvíjením systému celoživotního vzdělávání, podporou bytové výstavby a zlepšováním dopravní dostupnosti pracoviště. Posílit systém podpory investic a orientovat jej tak, aby účinněji podporoval vzestup technologické a kvalifikační náročnosti výroby a služeb při výrazném zvyšování podílu kvalifikačně náročné tuzemské přidané hodnoty.

- V závislosti na zvyšování produktivity a konkurenceschopnosti se orientovat na sblížování cenových, mzdových a daňových hladin ČR s vyspělými zeměmi Evropské unie a eurozóny; a na sblížování korporátních daní s výhledem na vytvoření minimální evropské sazby.
- Orientovat se na sblížování ČR s vyspělými státy EU v míře solidarity.
- Provádět sociálně demokratické modernizační reformy ke zvýšení motivační účinnosti a hospodárnosti solidárních systémů sociální a zdravotní ochrany, zejména systému penzijního a zdravotního pojištění.
- Odmítnout privatizaci solidárních systémů sociálního státu prosazovanou konzervativci a neoliberaly.
- Prosazovat, aby EU aktivní politikou čelila vnějšímu kursovému, daňovému a sociálnímu dumpingu.
- Prosazovat, aby z rozpočtu EU byly ve větší míře financovány evropské projekty v oblasti výzkumu, informatiky, komunikačních a dopravních sítí v těsné spolupráci s vládami členských zemí; ve větší míře orientovat na tyto činnosti i pomoc EU vládám členských zemí.
- V součinnosti s členskými stranami PES (Evropskou stranou sociálně demokratickou) podpořit cíl, aby Komise EU s Evropskou radou výrazně posílila rozvojovou pomoc EU na 0,5% HDP do roku 2009 a na 0,7% HDP do roku 2015.
- V součinnosti s členskými stranami PES prosazovat, aby Komise EU iniciovala vytvoření Rozvojové rady OSN, která by pomohla v globálním měřítku harmonizovat politiky v sociální, ekonomické a environmentální oblasti.
- V součinnosti s členskými stranami PES prosadit, aby Komise EU v rámci UNESCO podporovala konvenci o kulturní rozmanitosti.

3.2. Demokratický a multikulturní řád

Rozdílné kulturní tradice evropských národních států vyžadují, aby byl projekt sjednocené Evropské unie zakotven v právním rámci a vyznačoval se demokratickým uspořádáním. Euroskeptici a stoupenci větší evropské integrace však tento požadavek interpretují rozdílně.

Euroskeptici, převážně neokonzervativci, vycházejí z toho, že klíčovou hrozbou procesu evropského sjednocování je postupná destrukce kompetencí národního státu. Argumentují, že neexistují reálné předpoklady pro utváření celoevropsky integrované politické vůle a vědomí občanů, neboť zatím neexistuje dostatečně homogenní celoevropský lid. Proto by prý také neměla existovat ani žádná evropská ústava. Přetvořením EU ve společný státní útvar by se prý ještě více osamostatnily nadnárodní procesy rozhodování vůči reálnému procesu demokratického rozhodování, který může existovat jen v horizontu národních států.

Konzervativní stanovisko je však mylné. Spočívá v představě lidu jako „etnického národa“, nikoli jako „občanského národa“. Protože se euroskeptici odmítají rozejít se zažitou institucionální strukturou národních států, smiřují se v praxi s pokračujícím rozkladem jeho demokratického charakteru.

Tento rozkladný výsledek vyhovuje neoliberalům, kteří předstírají, že je konzervativní argumentace věrohodná také pro ně. Ve skutečnosti však proces další evropské integrace odmítají zejména proto, že považují Evropskou unii za příliš socialistickou. Skutečnost, že v principu podporují rozklad národních států je zjevná z toho, že jiný integrační proces, proces globalizace, který je založen na neregulovaném globálním trhu a na přehlížení regulací – vycházejících např. z obhajoby sociálních hodnot – vítají.

Zastánci větší integrace, sociální demokraté a další politické síly, naopak vycházejí z toho, že základní příčinou demokratického deficitu je ve skutečnosti pokračující oslabování faktické suverenity národních států v procesech globalizace. Riziko osamostatnění nadnárodních útvarů pak chápou jako výzvu. Jedná se o to, že všeobecně známé a historicky prověřené mechanismy demokratického utváření mínění a vůle je potřeba do určité míry přenést z úrovně národní na úroveň nadnárodní a na nové rovině reprodukovat vytvoření modelu sociálního státu. Nemusíme propadat beznaději, neboť neexistuje žádný důvod, proč by proces určení lidu jakožto suveréna nemohl navázat na historický vývoj, který vede od lokálního dynastického útvaru přes demokratický národní stát až k regionálnímu nebo kontinentálnímu multikulturnímu demokratickému celku.

Česká sociální demokracie podporuje evropské sjednocování. Dává přednost těsnější spolupráci, většímu sdílení suverenity a federativním prvkům, neboť pro řešení problémů, před nimiž stojí Evropa 21. století, považuje tuto cestu za účinnější a vhodnější než cestu na základě mezivládní spolupráce. Neznamená to však, že přehlídí problémy, které evropské sjednocování provázejí. Tyto problémy jasně pojmenovává a chce přispívat k jejich řešení.

Samotná existence nadnárodní demokracie je závislá na vytvoření řady funkcionálně nezbytných podmínek, které dosud existují jen v zárodku. Evropa musí ještě jednou projít procesem vzájemného uznání osob a pospolitostí a vytváření právních a politických institucí demokratického státu a kolektivní identity lidu. Nyní se však tento proces musí odehrát v souhře národních a nadnárodní úrovně. Otvírání a překračování hranic jednotlivých národních států vytvářením společně sdílených institucí musí být současně doprovázeno otevíráním a překračováním hranic národních občanských společností, politických veřejností a politických kultur a jejich společným utvářením v celoevropském měřítku. Česká strana sociálně demokratická dospěla k závěru, že zajištění těchto podmínek nadnárodní demokracie je závislé na ústavní reformě EU následujícím způsobem.

Ústavodárná reforma umožňuje určité přesunutí váhy politiky z národních center na centra nadnárodní. Pokračující reflexe nadnárodního křížení partikulárních zájmů a hodnotových orientací zpětně podporuje vznik sítě celoevropských organizací, které mohou překračovat hranice národních států. Organizace, které jsou vázány teritoriálně, se mohou postupně přeskupit na základě nových funkcionálních principů, a tím vytvořit jádro celoevropské občanské společnosti.

Demokratický deficit však lze odstranit jen tehdy, když vznikne celoevropská veřejnost, v níž bude zakotven proces demokratického vytváření vůle a vědomí. Tato veřejnost nemá být založena na pouhém zvětšení a rozšíření vnitrostátních veřejností, ale na vzájemném překladu národních sporů, jež by se doplňovaly v provázaných národních arénách. Politická tvorba mínění a vůle by se tedy odehrávala v prostoru národních veřejností a současně by byla společná, neboť by je překračovala.

Celoevropská politická veřejnost předpokládá také aktivní občanskou společnost a současně vyžaduje zakotvení ve společné politické kultuře. Zárodky této společné evropské politické kultury již existují. Vznikly díky specifickým zkušenostem Evropy, která se ve svých dějinách musela vyrovnat s řadou strukturálně hluboce zakotvených konfliktů, počínaje náboženskými střety na počátku moderní doby a konče nacionalistickými spory. Tyto konflikty neřešila pouze násilím, reagovala na ně i produktivně. Evropa se postupně naučila žít se „stabilizovanými trvalými konflikty“, které „ritualizací“ přetvořila ve spory trvalé a současně je změnila na „zdroj sociální inovace“. Společná politická kultura by se mohla reprodukovat v hustých sítích institucionalizovaných a neinstitucionalizovaných forem komunikací a v procesech vzájemného uznání občanů a národů. Tyto společně sdílené

evropské politické hodnoty jsou vyjádřeny v Evropské chartě o lidských právech.

Česká sociální demokracie má tedy přesvědčivé důvody pro pokračování v procesu evropského sjednocování. Postupně chce rozšířit zárodky již existujících a funkcionálně nezbytných předpokladů pro politické sjednocení Evropy. Rolí ústavy je přitom stanovit nové meze EU, současně však také zachovat prostor pro možnou revizi nově vymezených kompetencí. Pouze na základě takto hlouběji právně sjednoceného multikulturního politického společenství by bylo možné prosadit celoevropskou politiku, která by členské státy zavazovala ke koordinaci postojů také v otázkách sociálního přerozdělování (Ústava pro Evropu obsahuje např. požadavky sociálního pokroku a plné zaměstnanosti). Ze všech těchto důvodů čeští sociální demokraté podporují Smlouvu o ústavě pro Evropu. Odmítnout evropskou ústavní smlouvu v ČR by znamenalo zůstat mimo hlavní proud vývoje, cestu k izolaci v EU se všemi z toho plynoucími důsledky.

Podle české sociální demokracie může evropské uspořádání díky rozšířené mocenské základně získat výhody v globální soutěži jako významný globální hráč a může tak prosadit své „legitimní zájmy“ v mezinárodních institucích. Z Evropy se tak může stát teritorium, které může být založeno na svém vlastním účelu. Vytvoření sjednocené Evropy, která by byla schopna jednat globálně, je však přijatelné jen tehdy, když po tomto prvním kroku bude následovat krok druhý. Sjednocená Evropa by měla hrát aktivní roli v postupném přechodu ke světovému systému založeném na multikulturním uspořádání, dodržování lidských práv a globální legitimitě. Tento systém umožní harmonický vztah mezi jeho jednotlivými rovinami, tj. rovinou lokální, národní, regionální (nebo kontinentální) a globální.

K tomuto projektu chce česká sociální demokracie přispět svým aktivním úsilím zejména v rámci Strany evropských sociálních demokratů (PES), Socialistické internacionály (SI), OSN a dalších organizací.

3.3. Životní prostředí a udržitelný rozvoj

Problémy, které tíží ochranu životního prostředí v EU, jsou obdobné, jako je tomu v celosvětovém měřítku. Patří mezi ně pokračující znečišťování ovzduší z průmyslové výroby a automobilové dopravy, znečišťování povrchových a podzemních vod, nedostatečná kontrola chemických výrobků, nedostatečná modernizace a inovace výroby směrem k ekologicky šetrným produktům, přílišná energetická náročnost, nedostatečná recyklace odpadů, devastace obnovitelných a neobnovitelných přírodních zdrojů, přílišná chemizace a degradace půdy, malá informovanost obyvatelstva o negativních zdravotních dopadech znečišťování životního prostředí či minimální solidarita nadnárodních společností a jejich minimální podíl na zlepšování životního prostředí apod.

Česká strana sociálně demokratická plně podporuje důraz, který Evropská unie věnuje ochraně životního prostředí. Evropská unie je dnes v celosvětovém měřítku lídrem v oblasti ochrany životního prostředí a jejího prosazování v rámci OSN a OECD. Díky právním předpisům EU v této oblasti se zásadním způsobem zlepšuje ochrana životního prostředí i v České republice.

Přesto zůstává stav životního v naší zemi pod průměrem zemí EU. Sociální demokracie se zasadí o to, aby Česká republika nezaostávala jako doposud v ochraně životního prostředí za většinou států EU. EU poskytuje ve světovém měřítku rozhodující zdroje na projekty zlepšující životní prostředí v rozvojových zemích. Tento trend plně podporuje i sociální demokracie.

Česká strana sociálně demokratická vítá, že ochrana životního prostředí je financována ze strukturálních fondů Evropské unie a má 50% podíl na zdrojích z Fondu soudržnosti. Nezbytnou podmínkou udržení a posílení ochrany životního prostředí v rámci zemí Evropské unie je zachování, případně posílení těchto finančních zdrojů i v novém rozpočtovém období na léta 2007-2013.

Česká strana sociálně demokratická vnímá ochranu životního prostředí jako součást Lisabonského procesu. Plně sdílí a podporuje základní strategický dokument EU v oblasti životního prostředí, jímž je 6. Akční program v oblasti životního

prostředí, který určuje priority EU do roku 2010. Tento program zaujímá postoj k hlavním problémům a výzvám životního prostředí a udává směr environmentální politiky i s ohledem na rozšiřování EU. Hlavními prioritními oblastmi, které vyžadují urychlená řešení, jsou změna klimatu, příroda a biodiverzita, životní prostředí, zdraví a kvalita života, přírodní zdroje a odpady.

Česká sociální demokracie podporuje přípravu dílčích strategií Evropské unie v oblasti životního prostředí a zasazuje se za jejich bezprostřední aplikaci v praxi. Jsou to strategie ochrany půdy, ochrany mořského životního prostředí, udržitelného využívání pesticidů, proti znečištění ovzduší, městského životního prostředí, udržitelného využívání a hospodaření s přírodními zdroji, recyklace odpadů.

Věnujeme maximální úsilí, aby se v praxi prosadila Strategie udržitelného rozvoje EU, která byla přijata na zasedání Evropské rady v roce 2001 v Göteborgu. Strategie předkládá dlouhodobou vizi zahrnující ekonomický růst, který je v souladu se sociální soudržností a vysokými standardy ochrany životního prostředí. Evropská rada v této souvislosti vyzvala k dalšímu rozvoji sektorových strategií integrace, které se staly jedním z prostředků implementace Strategie udržitelného rozvoje.

Česká strana sociálně demokratická bude jednoznačně podporovat aktuální ekologická opatření Evropské unie, jako je zavedení jednotného ekologického informačního systému INSPIRE či zavedení finančního nástroje na ekologické projekty LIFE+. V oblasti změny klimatu podpoříme záměr EU vytyčit středně a dlouhodobé cíle v oblasti změny klimatu a zajistit, aby EU plnila závazky Kjótského protokolu. Stejně tak podpoříme efektivní implementaci systému obchodování s povolenkami na emise skleníkových plynů a dokončení návrhů souvisejících s fluorizovanými skleníkovými plyny a přijetí návrhů Evropské komise na regulování emisí skleníkových plynů z letecké a námořní dopravy.

V oblasti ochrany přírody a biodiverzity, zdraví a kvality života bude Česká strana sociálně demokratická podporovat úsilí o dokončení prací na Směnici o kvalitě koupacích vod a v oblasti přírodních zdrojů a odpadů podpoří přijetí Nařízení o přepravě odpadů, Směnice o bateriích a akumulátorech a Směnice o těžebním odpadu.

Obdobně bude sociální demokracie podporovat dokončení prací na Nařízení k aplikaci Aarhuské úmluvy a v neposlední řadě bude usilovat o to, aby pokročila implementace Akčního plánu na podporu environmentálních technologií (ETAP) a práce směřující k opatřením stimuluje inovace a zavádění environmentálních technologií na trh.

V neposlední řadě je pro Českou stranu sociálně demokratickou důležité důsledně zdaňovat využívání neobnovitelných zdrojů energie nadnárodními korporacemi, tj. zavedení ekologických daní na celoevropské úrovni podle principu: znečišťovatel platí.

3.4. Zahraniční, bezpečnostní a obranná politika

Česká sociální demokracie přikládá velký význam budování účinné společné zahraniční, bezpečnostní a obranné politiky Evropské unie, která je nezbytným předpokladem k posílení role Evropské unie v mezinárodním společenství a významným nástrojem k předcházení krizím a konfliktům, a k účinnému zvládnutí vzniklých konfliktů.

Objevily se nové bezpečnostní hrozby a rizika, jako jsou etnické a náboženské konflikty, mezinárodní terorismus, porušování mezinárodního práva, šíření zbraní hromadného ničení, organizovaný zločin, ohrožení informačních, komunikačních a dopravních systémů, ekologické havárie velkého rozsahu, migrační tlaky a konflikty vyvolané prohlubováním rozdílů mezi bohatými a chudými zeměmi. Novým bezpečnostním hrozbám a rizikům musí jednotlivé země, Evropská unie a mezinárodní společenství věnovat trvale zvýšenou pozornost.

Podmínkou pro uplatnění vlivu ČR na formulování společné zahraniční politiky Evropské unie je jasná koncepce zahraniční politiky České republiky. Politika ČSSD v oblasti zahraničně politické prosazuje tyto hlavní cíle:

- upevňovat a posilovat postavení ČR v rámci mezinárodního společenství. Zapojení ČR do nejvýznamnějších bezpečnostních a integračních struktur v euroatlantickém prostoru, které jsou založeny na spolupráci zemí, hlásících se k hodnotám demokracie, právního řádu a dodržování lidských práv, vede nejen k posílení bezpečnostního postavení ČR, ale i bezpečnosti a stability v Evropě a ve středoevropského prostoru;
- budovat Evropu jako mírový, hospodářsky prosperující kontinent;
- zachovat a rozvíjet transatlantické vazby založené na strategickém partnerství mezi Evropskou unií a Spojenými státy americkými a Kanadou jako osvědčeného stabilizujícího prvku mezinárodních vztahů a jednoho ze základních pilířů evropské bezpečnosti;
- usilovat o svět bez válek s minimem zbraní nezbytných pro zajištění vnitřní bezpečnosti, bez zbraní hromadného ničení, a zvláště bez zbraní jaderných;
- respektovat jednotu a nedělitelnost bezpečnosti a univerzální platnost základních lidských práv a svobod;
- podílet se ve spolupráci s mezinárodním společenstvím na řešení konfliktů a krizových situací, klást důraz především na předcházení konfliktů a krizí;
- řešit vzniklé krize především mírovými prostředky; v nezbytných případech, v souladu s ústavním pořádkem ČR, platným mezinárodním právem a převzatými závazky, podpořit i použití síly v nezbytně nutné míře na základě mandátu Rady bezpečnosti OSN;
- použít všechny nezbytné prostředky, včetně vojenských, v zájmu obrany životních zájmů ČR;
- posilovat roli OSN, která jako univerzální světová organizace má možnosti a předpoklady převzít významný podíl odpovědnosti za řešení globálních problémů. Podpořit úsilí o reformu Rady bezpečnosti OSN se zastoupením přinejmenším hlavních regionálních mocností, aby se stala vrcholným orgánem světového systému míru a bezpečnosti;
- zjednodušit současný systém mezinárodních organizací a struktur, odstranit duplicitu v jejich činnosti a zvýšit jejich transparentnost, účinnost a hospodárnost. Ve všech organizacích věnovat pozornost probíhajícím globalizačním procesům, hledat a uplatňovat účinné nástroje k předcházení a omezování negativních důsledků globalizace;
- usilovat o vytvoření mezinárodního legislativního rámce, který zajistí, aby na přínosech globalizace se spravedlivě podíleli všichni.

Pro aktivní účast ČR v evropské bezpečnostní a obranné politice je nezbytné vytváření jednotného, vnitřně koordinovaného, legislativně zakotveného bezpečnostního systému ČR, jeho akceschopnost a komplexní připravenost na pokrytí všech bezpečnostních hrozeb a rizik, včetně hrozeb asymetrického charakteru.

ČSSD klade důraz na to, aby jednotný bezpečnostní systém byl schopen existující i nově vznikající hrozby a rizika vojenského i nevojenského charakteru předvídat, analyzovat, preventivně se na ně připravovat a účinně jim čelit. Vychází z toho, že splnění těchto cílů vyžaduje věnovat větší pozornost tvorbě a realizaci bezpečnostní politiky a v tomto rámci strategickému řízení bezpečnostního systému, včetně kvalifikované politické a odborné přípravy hlavních bezpečnostních doktrinárních dokumentů ČR – především Bezpečnostní a Vojenské strategie. Aktuální je plnohodnotná reflexe Bezpečnostní strategie EU a úkolů, které z ní vyplývají pro tvorbu a realizaci bezpečnostní a branné politiky ČR v dlouhodobém horizontu.

Je důležité usilovat o to, aby politické rozhodování v bezpečnostní a branné politice bylo založeno na co největším vnitropolitickém konsensu při definování jejích priorit v mezinárodním i národním měřítku. Je nezbytné podporovat mezinárodní spolupráci v boji proti globálním bezpečnostním hrozbám, jako jsou mezinárodní terorismus, šíření zbraní hromadného ničení, existence nestabilních a rozvrácených států, vnitřní a regionální konflikty a organizovaný zločin.

V plné míře si uvědomujeme, že možným hrozbám může Česká republika efektivně čelit pouze jako plnoprávný člen nejvýznamnějších politických a bezpečnostních organizací v transatlantickém prostoru, kterými jsou Evropská unie a Severoatlantická aliance. Podporuje další rozvoj obou organizací, především zvyšování obranných schopností jako faktoru, který výrazně posiluje a upevňuje bezpečnost v transatlantické oblasti i mimo ní. V dalším rozvoji evropské bezpečnostní a obranné politiky Evropské unie spatřujeme nástroj ke zvýšení její připravenosti nést ve spolupráci s NATO nebo samostatně větší díl odpovědnosti při řešení vojenských i civilních krizí v tomto rámci. Při řešení krizí a zejména jejich předcházení považujeme za významnou roli Organizace spojených národů a Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě. Česká sociální demokracie chce rovněž plně využívat spolupráce s Europelem a Eurojustem.

Česká strana sociálně demokratická pokládá za důležité zvyšování úrovně vnitřní bezpečnosti a v tomto rámci zvyšování bezpečnosti všech občanů v součinnosti s institucemi EU. V této souvislosti bude účinná podpora boje s kriminalitou všeho druhu jedním ze zásadních imperativů politiky.

V celoevropském i širším měřítku vnímáme důležitost zpravodajských služeb především pro včasnou identifikaci bezpečnostních hrozeb a rizik. Hlavním úkolem pro zvýšení efektivnosti zpravodajských služeb je nové definování legislativního rámce jejich působení, struktury a řízení, což musí vycházet z komplexního pohledu na danou problematiku. Tento přístup je základem pro to, aby výsledky činnosti zpravodajských služeb mohly být plně využity v rozhodovacích procesech pro potřeby vedení státu a strategického řízení bezpečnostní politiky. Zvyšování účinnosti zpravodajské práce musí být vyváжено prohloubením a zkvalitněním jejich demokratické kontroly.

Jsme si vědomi důležitosti zachování rovnováhy mezi používáním nástrojů k zajištění optimální bezpečnosti státu a jeho občanů a respektem k zachování základních lidských a občanských práv a svobod. Česká sociální demokracie považuje efektivní fungování policie za jeden z hlavních nástrojů zajištění vnitřní bezpečnosti. Bude podporovat utváření policie jako jednotného moderního bezpečnostního sboru s prvky územní i celorepublikové působnosti, dobře technicky vybaveného, splňujícího personální a vzdělanostní nároky, který bude kompatibilní s evropskými standardy, bude flexibilně reagovat na aktuální bezpečnostní situaci, akceptovat svou roli orgánu veřejné služby a spolupracovat s evropskými a mezinárodními bezpečnostními strukturami.

Budeme prosazovat úzkou spolupráci mezi složkami integrovaného záchranného systému s cílem důkladně se připravit na možný vznik mimořádných událostí a na efektivní záchranné či likvidační práce. ČSSD považuje za důležité zajišťovat přípravu občanů na zvládání mimořádných událostí.

Sociální demokracie v ČR přikládá mimořádný význam uskutečnění cílů reformy ozbrojených sil. Reformu, která povede k vytvoření moderních profesionálních ozbrojených sil a posílení vlastního obranného potenciálu České republiky, považujeme za pevný základ pro maximalizaci pozitivních efektů našeho členství v EU a NATO z hlediska bezpečnosti České republiky. Podporuje vyvážené rozvíjení jednotlivých částí Armády České republiky a specializaci v rámci NATO a Evropské unie v kombinaci s dobře vycvičenými silami a prostředky pozemních, vzdušných a podpůrných sil tak, aby byly plně připraveny k bojovému nasazení v krizových situacích vojenského i nevojenského charakteru mimo území České republiky. ČSSD bude věnovat pozornost posilování schopnosti ozbrojených sil zajistit obranu vlastního území České republiky mj. i prostřednictvím efektivního systému povolávání a výcviku záloh.

Přikládáme mimořádný význam efektivnímu vynakládání výdajů na realizaci reformy ozbrojených sil a jejich zabezpečení. V této souvislosti považujeme za klíčové zvyšování role a úrovně civilního řízení a kontroly ozbrojených sil jako součásti jejich strategického řízení.

Česká strana sociálně demokratická je přesvědčena, že Česká republika musí ve svém, evropském i světovém zájmu hrát v Evropské unie aktivnější roli. Jak již

bylo uvedeno, česká společnost potřebuje politický subjekt, jenž by jí předložil důvěryhodný projekt její vlastní osobitosti, který by se stal prvkem integrující se Evropské unie a měnícího se světa v zájmu lidí ze všech vrstev, zejména těch, kteří jsou v současné době nezranitelnější. My, sociální demokraté, jsme připraveni v tomto směru aktivně jednat.

4. DEMOKRATIZACE STÁTU, SVOBODA, ZÚČASTNĚNOST A ODPOVĚDNOST

4.1. Demokracii považujeme za řád svobody

Demokracii považujeme za řád svobody, v němž jedinci a kolektivy svobodně utvářejí – v rámci zákonů – svůj osud. Demokratická moc, obnovovaná po pádu diktátorského a byrokratického režimu reálného socialismu, musí být legitimována souhlasem občanů a jim také ústavně odpovědná. Občanská (politická) práva, jež tento vztah upravují, uznává ČSSD za práva základní, nezadatelná a univerzální. Rovnost občanského statutu ruší politický význam jakýchkoli kvalitativních odlišností (rodu, pohlaví, národnosti, rasy, vyznání, sociálního postavení atd.), ale má-li být efektivní v mocenských politických vztazích, nemůže být redukována na formální rovnost před zákonem. Mímění nerovnosti či posilování rovnosti zároveň s překonáváním jakékoli diskriminace v politické oblasti chápe ČSSD jako svůj permanentní úkol, neboť na tom závisí uplatnění zásady, že všeobecnosti práv má odpovídat všeobecnost občanské odpovědnosti.

Demokracie je založena na principu většiny, ale ten nesmí být v zájmu svobody absolutizován. ČSSD odmítá jak nekontrolovatelnou moc menšiny, tak všemocnost většiny. Příkladá proto kardinální význam pojetí lidských práv v ústavě a v Listině základních práv a svobod jako práv nezadatelných, nepromlčitelných, nezcizitelných a nezrušitelných. Tím jsou vyňata z legislativní kompetence státu i lidu jako ústavního zdroje veškeré státní moci. Individuální a menšinová práva a svobody jsou tak ústavně zabezpečeny před libovůlí veřejnoprávních i soukromoprávních autorit. Rovnost lidí v důstojnosti, svobodě a právech předpokládá svobodu od politického a sociálního útisku, od ponižující a diskriminující závislosti na státní či soukromé moci, od vykořisťování, nouze, nejistoty a strachu z budoucnosti, od nevědomosti a manipulačního zmatení. Tento trend k humanizaci společenských vztahů a k svobodné tvorbě individuální identity odpovídá dějinnému emancipačnímu poslání ČSSD. A nejen to, neboť struktura lidských práv (zahmuje liberální demokratická a sociální práva i základní právní principy, jež jsou podmínkou spravedlivého procesu) a jejich obecná závaznost umožňuje podle přesvědčení ČSSD deantagonizaci společenských vztahů, jež je minimálně podmínkou sociálního míru a optimálně možností spolupráce a solidarity. ČSSD soudí, že liberální idea svobody nevyčerpala své možnosti v organickém smíření svobody, rovnosti a bratrství.

4.1.1. Hodnoty svobody a důstojnosti člověka

Hodnoty svobody a důstojnosti člověka nejsou v pojetí ČSSD odvozeny z něčeho, co je vůči němu vnější (např. z tržní ekonomiky): tyto atributy plynou z jeho lidství. ČSSD se ztotožňuje s osvícenským příkazem, že člověk musí být pro člověka vždy účelem, nikdy jen prostředkem. Chápe člověka jako nejvyšší omezení libovůle státní a soukromé moci, motivované univerzalitou lidské svobody a důstojnosti.

Mnohostrannost lidské aktivity rozkládá obecný pojem svobody. Kodexy lidských práv znají základní svobody a práva jako svobody rovnocenné a autonomní, vůči nimž není abstraktní pojem svobody nadřazeným kritériem. Všechny se odvíjejí z rovnosti lidí ve svobodě a v důstojnosti, jež zároveň vytyčuje rámec státní aktivity v této sféře.

Fundamentalistické (neoliberální) pojetí svobody, jež vydává solidarizující postupy státu - mímící sociální nerovnost atd. v souladu se sociálními, hospodářskými a kulturními právy - za zánik svobody a státní despocii, odporuje soudobé univerzali-

tě lidských práv a je pro ČSSD nepřijatelné. Odtrhuje totiž jedince od společenství a svou podstatou je obranou parciálních privilegií – závislost sociálních a dalších. Práv na výkonnosti ekonomiky není dostačujícím argumentem pro zamítnutí principu solidarity či bratrství.

Svoboda, má-li být vpravdě univerzální, nemůže být neomezená – omezení je rozhraním oddělujícím svobodu od anarchie, v níž právo ustupuje síle (omezení základních práv a svobod musí mít formu zákona a musí šetřit jejich podstatu a smysl).

4.1.2. Dějinná zkušenost ČSSD popírá tezi o přímé závislosti tržní ekonomiky a demokracie

Liberální tržní ekonomika a demokracie se mohou – jak ukazuje Pinochetova diktátorská éra – rozcházet na úkor práv a svobod závislejších účastníků tržních vztahů. Už z toho je zřejmé, že „antietatismus“ ČSSD (limitování státních kompetencí) je kvalitativně odlišný od neoliberálního antietatismu. Kritika etatismu „staré sociální demokracie“, který byl adekvátní reakcí na hospodářský liberalismus, nemůže tuto odlišnost přehlížet.

Nový etatismus nové sociální demokracie je spjatý s úkoly státu danými hospodářskými, sociálními a kulturními právy, orientací na sociální a humánní dimenzi demokracie a její rozšiřování na další oblasti a sféry společenské aktivity. Inspirací je tu pro ČSSD Masarykova idea humanitní demokracie. ČSSD je odpůrcem obou extrémů. Odmítá jak neúměrné zesilování státu, tak jeho neúměrné oslabování, uvolňující vliv mimoústavních silových ohnisek. Optimální rozsah státních kompetencí a funkcí je konec konců určen souhmem jeho závazků a povinností, zakotvených v ústavě a v dalších stát zavazujících normách. Toto kritérium předchází jakoukoli ideologickou argumentací, neboť ústava zavazuje stát k ideologické a religijní nestrannosti. ČSSD odvozuje charakter, strukturu a kompetence státu a jejich meze prioritně z principu lidských práv (z rovnosti lidí v důstojnosti, právech a svobodě), nikoli z dominance principů tržní ekonomiky. Považuje proto nezbytnou míru státní autority za nepostradatelný „nástroj“, který se neomezuje jen na negativní funkce (vojenské, policejní, justiční), neboť má i pozitivní tvůrčí úkoly plynoucí z étosu lidských práv (Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech).

Tato orientace ČSSD, z pozic jiné doktríny obviňovaná z etatismu a sklonu k „sociálnímu inženýrství“, je v plné shodě s hodnotovou strukturou lidských práv. Neznamená fetišizaci státu a moci, jejich povyšování na hlavní cíl a hlavní prostředek. Podobné tendence považuje sociální demokracie za patologické a nepodceňuje jejich nebezpečnost. Vyvozuje ovšem logický závěr z dějinné zkušenosti, že autoregulační tržní mechanismy (neviditelná ruka trhu) samy o sobě společnost svobody a spravedlnosti nevytvářejí. ČSSD vychází z přesvědčení, že tržní ekonomika nemá charakter „přírodní objektivity“, nýbrž že je v dosahu lidské vůle a morálních soudů.

V postupující globalizaci je ČSSD součástí sil, jež usilují o prioritu demokratické politiky před ekonomikou a o to, aby se ekonomika nevymkla z inspiračního vlivu univerzálních lidských práv. Pro ČSSD je to podmínkou toho, aby reciproční zúžení státní svrchovanosti (což ani po vstupu do EU neznamená její zánik) sílu integračních procesů nejen zachovalo, ale i zpevnilo zásady svobodné a spravedlivé společnosti.

4.1.3. Ústavní instituce a právní řád

Ústavní instituce a celý právní řád vycházejí z hodnot a principů, nezbytných pro demokratický právní stát, ale jejich tvar není ani dokonalý, ani konečný. Navíc ani politický, ani justiční provoz nevyužívají všech možností či povinností, které již skýtají nebo vyžadují. Tento stav není příznivý pro společenské uznání ústavních institucí jako takových, tj. uznání jejich smyslu a poslání v demokratickém řádu svobody. Personální prvek, na rozdíl od instituce nahodilý, překáží jejímu docenění. ČSSD z této situace vyvozuje dvojjediný úkol: usilovat o zkvalitnění a zkompletování institucionálního a právního systému na základě kritérií daných demokratickými hodnotami, včetně začlenění do evropského a mezinárodního institucionálního a právního řádu. Druhé zaměření tohoto dvojjediného úkolu navazuje na Masarykovo pojetí demokracie jako „způsobu života“: přesahuje instituční a normativní kostru demokracie požadavkem intelektuální a morální kvality občanů. Je to úkol obtížnější než

stanovení pravidel a zřízení institucí, který vlastně nikdy nekončí. Předpokládá – Masarykovými slovy – permanentní revoluci hlav a srdcí.

Ústava ČR vznikala na sklonku roku 1992 pod tlakem blížícího se rozpadu Československa. Její obsah je kompromisem mezi nejrůznějšími politickými zájmy tehdejšího politického spektra, jemuž dominovala pravicová politika. Některé její nedostatky byly odstraněny v letech 1997-2002 pěti novelami a dvěma ústavními zákony (o vytvoření vyšších samosprávných celků a o bezpečnosti České republiky). Další otázky ale zůstávají otevřené a je třeba je prodiskutovat.

Jednou z nejzávažnějších je otázka pojetí, ne-li samotné ústavní existence Senátu, který byl prosazen proti vůli ČSSD. Protože ke změně Ústavy (a tedy i pojetí nebo vypuštění Senátu) je třeba i souhlasu Senátu, pak nezbývá, než vyzývat voliče k účasti v senátních volbách a podpoře kandidátů ČSSD.

Dalším problémem je celostátní referendum. Ačkoli Listina základních práv a svobod zaručuje občanům i přímou účast na správě věcí veřejných, Ústava obsahuje kompromisní ustanovení, dle něhož případy, kdy lid vykonává státní moc přímo, může stanovit pouze ústavní zákon. ČSSD se staví za takovou úpravu všeobecného celostátního referenda., která by nezatěžovala občany častým rozhodováním o méně závažných věcech, umožnila by jim však vyjádřit právně závazný názor k zásadním otázkám vnitřní nebo zahraniční politiky státu. V tomto smyslu již ČSSD předložila Parlamentu několik návrhů, zatím však bezúspěšně. Úkolem ČSSD tedy je v této snaze pokračovat.

V roce 2002 byla Ústava doplněna výslovným prohlášením, že Česká republika dodržuje závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva. Od té doby tvoří právní řád ČR nejen právní předpisy vydané orgány ČR, ale i vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas. V roce 2003 se ČR stala se souhlasem občanů členem Evropské unie. Z toho plynou nejen výhody a oprávnění, ale také závažné povinnosti, zejména pokud jde o bezprostřední uplatňování komunitárního práva. ČSSD bude usilovat, aby ČR všechny tyto závazky důsledně plnila, a aby i na poli mezinárodním a komunitárním byla státem důvěryhodným.

Důvěryhodným však musí být stát především ve vztahu k vlastním občanům. Má-li se ČR oprávněně považovat za demokratický právní stát, musí být celý její právní řád srozumitelný, musí zakládat stav právní jistoty a umožňovat důvěru v právo. V tomto ohledu má český právní řád leckteré závažnější nedostatky. ČSSD se bude hledat cesty k jejich odstranění, zejména zvyšováním nároků na procesy tvorby práva. Při uplatňování práva ovšem musí být důvěryhodné všechny orgány veřejné moci. Nejde tu jen o zákonnost, správnost a předvídatelnost jejich rozhodnutí, ale také o to, aby bylo rozhodováno bez průtahů, a aby bylo splnění povinností rychle a účinně vynucováno. Cestu ke splnění těchto požadavků vidí ČSSD především ve zkvalitňování veřejné správy a soudnictví, zejména pokud jde o jejich organizaci a personální vybavení. Také však v racionalizaci procesních a jiných postupů.

Různé nedostatky v činnostech institucí, zvláště ty, jež nějakým způsobem zasahují do práv a svobod občanů a organizací (správních, justičních apod.), vrhají stín na právnost státu a na jeho hodnotové priority. Nedostatečná vymahatelnost práva, průtahy a byrokratické excesy považuje ČSSD za vážnou překážku humanizace demokratického systému, neboť vytvářejí nezřídkou až trýznivý rozpor mezi právem a jeho naplněním.

4.2. Krajské a obecní samosprávy

Krajské a obecní samosprávy, zakotvené v Ústavě ČR, vytvořily organizační základy pro účast občanů na správě veřejných záležitostí. Princip subsidiarity – rozhodovat na stupni, který je pro danou věc optimální – spolu s „finanční ústavou“ samospráv je zárukou jejich politické a společenské autority. Samospráva je součástí občanské společnosti, nikoli prodloužením či filiálkou centrální moci, jejíž decentralizace je paralelním procesem. ČSSD je připravena promítnout princip subsidiarity do obou dimenzí – správy státu a věcí veřejných v národním měřítku, stejně jako správy věcí evropských v rámci Evropské unie.

ČSSD nepovažuje vzájemný vztah státu a samosprávy za konkurenční, neboť oba mají stejný zdroj legitimacy. Konflikty ovšem nelze vyloučit, ale musí být podřízeny jednotné koncepci rozhodování, dané ústavou a zákony. ČSSD nepodléhá iluzím, že se snadno, bez trvalého a pozorného zřetele k praktickým zkušenostem z dovršování a fungování samosprávného systému, dojde k optimálnímu rozložení kompetencí, financování a mnoha dalších aspektů vyvolaných ustavením této instituce.

V posledních letech vedla reforma veřejné správy k tomu, že na orgány obcí a krajů byly přeneseny rozsáhlé působnosti v oblasti státní správy, při jejichž výkonu jsou tyto orgány podřízeny příslušným ministerstvům. ČSSD si je vědoma rizik, která z tohoto úzkého propojení územní samosprávy se státní správou vyplývají, a bude prosazovat taková řešení, jež zabrání devalvaci územní samosprávy a povedou naopak k jejímu prohlubování. Je připravena čelit i tendencím k partikularismu a izolacionismu, které ochromují jednotu státní a společenské vůle dané ústavou a zákony.

4.3. Zastupitelská demokracie a občanská součinnost

ČSSD považuje zastupitelskou demokracii za nejvhodnější formu lidovlády v moderní společnosti. Příkladá však stejný význam jak zastupitelství, tak přímé demokracii, která předpokládá součinnost občanů na politickém rozhodování. Zastupitelství je svou podstatou reprezentací obecného zájmu. Vyžaduje tedy optimální zastoupení všech podstatných složek občanské společnosti. Proto také ČSSD trvá na zachování poměrného volebního systému do dolní komory Parlamentu ČR. Odmítá reformu, která by poměrnost odstranila, ale je připravena k diskusi o úpravách systému posilujících princip ochrany menšin (například romské komunity).

Zároveň je ČSSD proti tendenci vedoucí k oligarchizaci zastupitelství, která ve svých důsledcích redukuje politická práva občanů na periodický volební akt. Považuje za žádoucí trvalou součinnost občanů na správě státu, jež není myslitelná bez těch či jiných institucí přímé anebo participativní demokracie, které dávají mínění občanů politickou a právní relevanci (samospráva, laický element v soudnictví, přenos různých kompetencí na specializovaná občanská sdružení atd.). V referendu vidí ČSSD jednu z účinných vazeb mezi státem a společností, která prakticky stvrzuje význam občanského statutu. I referendum je ovšem podrobeno stejným limitům jako zákonodárská moc: čeho ona nemůže v důsledku limitů dosáhnout, toho nelze dosáhnout ani referendem. Varování, že referendum by nakonec mohlo zhubit zastupitelský princip, není zřejmě ani tak důsledkem politologické negramotnosti, jako liberální nechuti k rovnocennosti občanů. Nejde tu o abstraktní úvahy o zneužitelnosti tohoto institutu, ale o jeho místo v našem ústavním řádu. V rámci naší ústavy nelze – bez jejího předchozího zrušení – prostřednictvím referenda zrušit demokracii a nastolit plebiscitní moc, legitimovanou lidovým souhlasem. Mocenské kompetence stanoví výlučně zákonodárská (ústavodárská) moc, referendem mohou být pouze potvrzeny nebo zamítnuty.

Homí komora Parlamentu (Senát), koncipovaná jako brzda demokratičtější Sněmovny, nepatří a nepatří k prioritám ČSSD. V tom se shodujeme s míněním veřejnosti. Proto ČSSD odmítá takovou reformu, která by zvýšila prestiž Senátu posílením jeho brzdných pravomocí. Bližší nám je (i s ohledem na zúžení legislativních kompetencí státu vstupem do EU) ta linie, jež váže Senát k samosprávné struktuře státu. Takto by mohl působit jednak jako pouto mezi centrální a lokální mocí, jednak jako instituce integrující jednotlivé lokální moci.

Naléhavá potřeba modernizace a racionalizace státního i samosprávného provozu (raději chodu, nebo činnosti státních i samosprávných orgánů) zvýrazňuje význam odbornosti. S ní jsou spojeny různé variace technokratického řízení státu, které jakoby archaizovaly tradiční politické principy a instituce, včetně svrchovanosti lidu. ČSSD je přesvědčena, že žádný technokratický dirigismus nemůže nahradit funkci politiky v tom, co je spojeno s pojmem „obecný zájem“, tj. v takovém vyrovnávání různorodých zájmů, aby odpovídalo vizi spravedlivého a solidárního společenství. Považuje politiku za specifickou odbornost a přípravu pro politickou práci za součást odpovědné a perspektivní politiky. Demokracie nemůže existovat bez moci legitimizované souhlasem občanů.

4.4. Státní správa

Odbomou a informační bází politiky (výkonné moci), jež vyžaduje permanentní modernizaci a racionalizaci, je státní správa, která je spolu se samosprávou součástí veřejné správy. Je však zároveň institucí nejvíce náchylnou k byrokratizaci (nevýkonnosti, uzavřenosti, utajování, korupci apod.). Aby se umocnily její klady a minimalizovaly její patologické sklony uvolňované vnějšími tlaky, považuje ČSSD za nezbytné stanovit přísná odborná a morální kritéria pro rovný přístup do státní služby a prodchnout ji étosem služby veřejnosti a úcty k lidským právům. ČSSD bude usilovat o takové odměňování a sociální jistoty státních zaměstnanců, jež budou s to minimalizovat patologické tendence a posilovat jejich nezávislost a loajálnost k ústavě, zákonům a veřejnému zájmu bez zřetele k proměnám politického profilu vlád, udržovat transparentnost státní správy (obrat od utajení k právu veřejnosti na informace) a bránit její přeměně v privilegovaný stav, degradující ostatní na druhořadé občany. ČSSD bude prosazovat vytvoření speciálního školícího zařízení pro přípravu státních zaměstnanců, vědeckovýzkumné báze státní správy a dobudování správního soudnictví jako záruky zákonnosti státní správy.

Administrativa je každodenností státu, s ní se občané nejčastěji setkávají a na základě této přímé zkušenosti si utvářejí představu o státu. Je však i tou složkou státu, která umožňuje společnosti racionálně zvládat krizové, anarchizující situace či katastrofy. Zvýšit její vážnost (proti jejímu neoliberálnímu znevažování atd.) v demokratickém prostředí považuje ČSSD za nezanedbatelný pedagogický úkol. Jako souběžnost kritiky a modernizace.

4.5. Demokracie jako diskuse

Pojetí demokracie jako diskuse mezi „vládnoucími a ovládanými“, mezi soupeřícími politickými stranami atd. předpokládá, že všechny politické instituce jsou konfrontovány s míněním občanů a občanských sdružení. Podstatná je ovšem forma této konfrontace – není k ničemu monolog, v němž každý poslouchá především sám sebe. Takovým způsobem se projevuje arogance moci, dogmatismus a fundamentalismus. Svádí k tomu i tradiční mentalita politické elity, víceméně imunní vůči hlasu a vlivu „masové demokracie“. Taková izolace moci od veřejného mínění se sice podílí na formování volebního chování (rozhodnutí), ale nedovoluje, aby se tato mínění podílela na rozhodování. ČSSD takový stav považuje za deficit demokracie a usiluje o takové formy diskuse, které příslušné instituce musí brát v úvahu povinně, případně k nim zaujímat souhlasná nebo zamítavá stanoviska (období petičního práva, expertízy apod.).

Transparentnost státních institucí vyžaduje oboustranný tok informací mezi nimi a občanskou společností. Ten si však nelze představit bez příslušných mediálních možností obou stran, má-li jít o nezprostředkované informace. Neoliberální absolutizace nezávislosti informačních toků na státu zachází podle názoru ČSSD do krajností, jež neprospívají pochopení a uznání hodnoty státu pro politické a národní společenství.

4.6. Ochrana života, svobody a vlastnictví

V rozsahu platného kodexu lidských práv je ochrana života, svobody a vlastnictví elementárními funkcemi státu. Má zajistit právní jistotu, tj. propočitatelnost reakce ostatních účastníků právních vztahů a státních institucí (správních, policejních, justičních atd.) na určitá chování a vytvořit pocit bezpečí, sebevědomí a sebeúcty občanů v jednání s představiteli státu. Takový stát, odpovídající podstatě právního státu, vyžaduje odbornou a morální kvalitu represivních a justičních složek i jejich optimální materiální vybavení. O naléhavosti reformy v této oblasti svědčí rozsah kriminality, organizovaného zločinu, mafiánství, korupce, prostituce, obchodu s drogami apod., který vyžaduje i účinnější nadnárodní spolupráci. ČSSD soudí, že klima jistoty, bezpečnosti a spravedlnosti úzce souvisí s adekvátní a časově přiměřenou reakcí na jakékoli protiprávní jednání, včetně vykonatelnosti rozhodnutí. Přirozeně

s respektem k principu soudcovské nezávislosti a k právu na spravedlivý proces a také s dostupností soudní ochrany (soudní náklady). Institut soudcovské nezávislosti však v pojetí ČSSD neznamená izolacionismus justice, neboť ta se nemůže vymkat z realizace jednotné státní vůle.

ČSSD proto iniciuje a podporuje reformy justice a s ní spjatých institucí, jež směřují k tomuto cíli, i reformy trestů a vězeňství, které orientují k účinnější prevenci, resocializaci a k znovuzařazení do společnosti. Zkvalitnění kontrolních institucí a režimu stížností (úřad ochránce lidských práv apod.) dostupnějšího občanům, musí být trvalou součástí agendy ČSSD. Znepokojivý růst drogové závislosti a kriminality dětí a mládeže, nezřídka spojený s šokující krutostí a mravní otrlostí, klade otázku reformy hranice trestní odpovědnosti. Znamená výzvu, abychom našli a uplatňovali speciální mechanismy prevence a resocializace. ČSSD si je vědoma, že spontánní reakce veřejnosti na erupci kriminality míří k zesílení trestní represe a k zpřísnění procesních pravidel apod. I když nevylučuje reformy v zájmu účinnějšího postihování kriminality, usiluje o to, aby zůstaly v mezích humanitního pojetí demokracie a lidských práv.

ČSSD považuje zajištění bezpečnosti občanů, ochranu jejich práv a svobod, životů, zdraví a majetku za jednu ze základních rolí státu. Vytvoření pocitu bezpečí ve společnosti je předpokladem jejího harmonického rozvoje. ČSSD proto podporuje aktivní a důsledný postup bezpečnostních sborů proti závažné hospodářské trestné činnosti, organizovanému zločinu ve všech jeho podobách, korupci, extremismu a hnutím potlačujícím lidská práva a dalším formám kriminality. ČSSD bude iniciovat další formy rozvoje situační a sociální prevence kriminality, především s ohledem na znepokojující stav v oblasti užívání drog a na některé projevy obecné kriminality.

Ochrana demokracie

Možnost zrušení demokracie demokratickou, ústavní cestou (tzv. paradox demokracie) je konstrukcí naší ústavy (nepřekročitelným omezením státní moci) právně vyloučen. Pro extrémní případ protiústavního zrušení těchto omezení lidských práv zakotvuje ústava právo občanů na odpor. V pojetí ČSSD umožňují základní práva a svobody reformní iniciativy a postupy – demokracie nemůže znamenat nucenou permanentní reprodukci daného stavu, konzervativní „pokoru“ před tím, co je dáno a co se může měnit jen samopohybem, nikoli záměrným jednáním. Tyto iniciativy a postupy však nesmí směřovat proti duchu lidských práv, proti jejich univerzální humanistické dimenzi.

ČSSD považuje za ústavní povinnost čelit všem skupinám, hnutím a ideologiím, které programově útočí proti tomuto univerzalizmu lidských práv z pozic rasistické či jiné diskriminující doktríny a v souladu s tím i proti jejich politickoprávním zárukám. Zároveň je přesvědčena, že principy demokracie nelze chránit nedemokratickými metodami, jež by se dotkly práv a svobod ostatních občanů.

Těžiště obrany proti těmto tendencím spočívá v občanské společnosti, v demokratické ofenzivě demokratických sil. Represi (tj. omezení výkonu základních práv v souladu s ústavou) považuje ČSSD za krajní, ale nevyhnutelný prostředek v těch případech, které definuje Listina základních práv a svobod. Tedy v případech, kdy se definovaná nebezpečí a ohrožení aktualizují - nestačí tedy, jsou-li tato nebezpečí a ohrožení jen latentní složkou doktríny.

Priorita základních práv a svobod před jejich omezením komplikuje politicko-právní posouzení extrémů. Přesto dosavadní přístup k veřejně demonstrované negaci lidských práv příslušníky a stoupenci antidemokratických skupin považuje ČSSD za neúměrně liberální.

4.7. Stát, politické strany a občanská sdružení

Objektivně působí – v dobrém i špatném smyslu – jako vychovatelé. Úroveň kultury – „vysoké politiky“, stranickopolitických konfrontací, postupů, financování stran atd., – se vписuje do občanského vidění a hodnocení politiky, a tím i do pojetí občanské angažovanosti a odpovědnosti. Dávné koncepce republikánských občan-

ských ctností jsou beznadějně zatlačovány uměním pragmatického kalkulu. Obecně by mělo platit, že k funkcím politické strany (a státních institucí) patří šíření tolerance k ústavnímu principu politického a ideového pluralismu a výchova k občanství, v níž je parciálnost stranictví podřízena univerzalitě lidských práv a respektu k zájmům a potřebám společenství.

Ve sféře politiky se má vlastně dovršovat a zúročovat socializace člověka, zahájená v rodině a ve škole, v institucích, kde se budoucí občan prvně setkává s klíčovými principy společenského života – s právy a povinnostmi, s vazbou odměny na výkon, trestu za neposlušnost atd. Solidaristická orientace, založená na společenské podstatě člověka (protikladně, tedy „individualistické atomizaci“), motivuje hluboký a trvalý zájem ČSSD o všechny socializační instituce, jež formují intelektuální, morální a profesní profil demokratického občanství, vyznačujícího se úctou k lidským právům a demokratickému právnímu vědomí.

4.8. ČSSD se hlásí k osvícenské tradici organického sepětí svobody člověka se vzdělaností a mravností

Obrat od státní regulace víry, smýšlení a přesvědčení občanů k jejich morální a intelektuální autonomii byl obratem od mocensky udržované nedospělosti k lidské zralosti a odpovědnosti. Hlavní problém spatřujeme ovšem v obecném rozvoji vzdělanosti, neboť ta umožňuje kritickou prověrku doléhajících informací. Z tohoto důvodu považuje ČSSD za prospěšné, aby se ohniska vzdělanosti – univerzity, výzkumné ústavy apod., – aktivně včlenily do duchovního proudění a zásadních diskusí o klíčových problémech národního společenství, jeho duchovního a morálního stavu a jeho perspektivách. Najít a uplatnit mechanismy kultivující svobodu projevu i odpovědnost této svobody, je podle mínění ČSSD podmínkou demokracie jako „způsobu života“.

4.9. Lidská práva

ČSSD považuje lidská práva (Listinu základních práv a svobod a příslušné mezinárodní smlouvy) za otevřený normativní systém, závazný a inspirativní pro demokratickou a emancipační politiku. Na jejich základě se v poválečném období rozvinula různorodá emancipační a protestní hnutí, směřující proti nebezpečným a škodlivým aspektům politiky vlád (mírové, ekologické a obdobné aktivity) a proti zjevným i skrytým (historií posvěceným) diskriminacím, ztěžujícím uznání legitimacy té či jiné menšinové identity – etnické, rasové, náboženské, sexuální atd. Byla polemická k legislativě, ke státním a sociálněekonomickým orientacím a postupům i k mentalitě a předsudkům většinového či dominantního společenství, jež v praktikované diskriminaci odmítalo vidět nespravedlnost a nerovnost – pokud jde o přístup ke vzdělání, k řídicím funkcím, ke stejné mzdě za stejnou práci, k azylantům, přistěhovalcům apod.

Ačkoli se tyto emancipační a identifikační vlny, jež u nás po listopadu 1989 proběhly v zrychleném čase, neobešly bez morálních a kulturních stínů (komercializace, kult násilí, pomografie, prostituce, drogy), ČSSD je považuje především za důsledek inspiračního vlivu lidských práv, který kvalitativně proměnil občanskou společnost, formy její aktivity a poměr ke státu i k mimostátním institucím. Odstraňování různých forem diskriminace, zvláště tam, kde je jako samozřejmost vepsána do mentality společnosti (v lepším případě jako soubor civilizačních, nacionálních a obdobných předsudků a v horším případě jako jejich povýšení na vůdčí politické principy), chápe jako jednotu legislativních a pedagogických postupů. V lidských právech vidí ČSSD nejen obranu proti rozpínavosti a nezákonným postupům státu, nýbrž i obranu proti destruktivním důsledkům kriminality, společenských nerovností a závislosti v občanské společnosti. Demokratický právní stát je tedy hrozbou a ochráncem zároveň a obdobné zdvojení existuje i ve vztahu jedince a občanské společnosti (soukromoprávních institucí), kde se nerespektování lidských práv snadněji zahaluje pseudoliberální absolutizací svobody individua.

Ústavní princip občanské rovnosti, který se vznáší nad manifestací kvalitativních odlišností (identit) v občanské společnosti, musí mít v tomto napětí nezbytnou míru reálnosti, neboť jen za tohoto předpokladu může – podle přesvědčení ČSSD – účinně konkurovat nevázanosti a libovůli svobody silnějších a početnějších. Tím není ovšem vyloučeno uplatnění nerovnosti (zvýhodnění) v zájmu rovnosti, neboť dosažení této hodnoty plynoucí z étosu lidských práv začíná zastavením jejího růstu (progresivním zdaněním apod.). V principu ústavní rovnosti je neodlučně zabudován princip tolerance. Kvalitativní pluralita občanské společnosti může být zbavována destruktivních důsledků jen faktickou – i když jen relativní, ale jejím směrem otevřenou – rovností a faktickou tolerancí, která je dvojsměrná: jak většin vůči menšinám, tak menšin vůči většinám. ČSSD z této situace dovozuje nutnost takové politické kultury (politického stylu), v níž jsou rovnost a tolerance umocněny solidaritou, jež je podmínkou vzniku a trvání „politického národa“ jako osudového společenství. Evropská integrace, v níž je univerzalita občanského principu konfrontována i s mohutnými kulturně historickými státně národními identitami, je bez takové politické kultury nepředstavitelná. ČSSD přitom vnímá prostor lidských práv a svobod jako zdaleka nevyčerpaný. Především v oblasti práv sociálních a kulturních je připravena k jeho dalšímu rozšiřování v rámci českých zemí i Evropské unie.

4.9.1. Rovnost mužů a žen

Ačkoli během dvacátého století došlo v postavení žen ve společnosti k obrovskému pokroku, mnohé neoprávněné nerovnosti stále přetrvávají. Ženy jsou nedostatečně zastoupené v mocenských a rozhodovacích procesech, dostávají menší mzdu než muži, stávají se oběťmi (domácího) násilí, nesou valnou část odpovědnosti za péči o děti či staré rodiče a o domácnost.

ČSSD bude v souladu s politikou Evropské unie prosazovat důsledné uplatňování vyrovnávání příležitosti (metody genderového mainstreamingu). V praxi to znamená nejen zavádět taková opatření, která otevřou ženám cestu k paritnímu postavení ve všech významných společenských aktivitách, ale také uplatňovat hledisko rovných příležitostí ve všech existujících politikách, strategiích a plánech.

ČSSD si je vědoma, že prosazování rovnosti žen a mužů ve společnosti je složitou civilizační výzvou, a že země, která nedokáže plně využít schopnosti svých žen, se odsuzuje k zaostalosti.

4.9.2. Lidská práva a politická integrace

Radikální fragmentace občanské společnosti spjatá s novými formami občanské iniciativy, jež je důsledkem mnohotvárných emancipačních „revolucí“, klade – spolu s radikální strukturální proměnou sociálního rozvrstvení (redukci dělnictva a rolnictva) – požadavek hledat a uplatnit adekvátní formy a prostředky sociální a politické integrace. Úbytky státní svrchovanosti podmíněné nadstátní integrací a vnitřní samosprávnou decentralizací státní správy se netýkají podstaty daného problému, vnášejí však do vnitřní politiky jeho nadstátní (evropský, globální) rozměr. ČSSD tu vidí dva základní problémové okruhy.

Z prvního plynou otázky, zda je ještě oprávněn či zda je ještě vůbec možný pojem „obecného blaha“ (zájmu apod.) jako klíčová funkce státu. A zda může být „obecné blaho“ formulováno státem, jsou-li jeho dominantním hybatelem politické strany. ČSSD vychází z přesvědčení, že zápomá odpověď by znamenala popřít existence „společnosti“, uzнат priority individualistické atomizace a tím i oprávněnost rezignovat na možnost organické integrace, respektující jak princip individuality v duchu lidských práv, tak společenský rozměr individua. Z hlediska ČSSD tato organická integrace předpokládá, že politická strana (koalice stran), jež je demokratickým aktem povolána k státnímu významu, musí být – jako reprezentant vůle realizovat určitou podobu „obecného blaha“ – otevřena vůči celé občanské společnosti a všemu, co je vpravdě (z hlediska ústavy a lidských práv) univerzální. Přestože solidarita plynoucí z této univerzality se jednotlivých členů společnosti v důsledku prohlubování rovnosti dotkne nesterjně. (raději: nedotkne stejně). Jinak řečeno, stranickost (jako korporativní, parciální negace uvedené univerzality) je v rovině státní vůle patologickým jevem. Lze říci, že jen ty strany, které jsou schopny této univerzality, odpovídají pojmu politické strany. Zde přichází ovšem ke slovu jak raci-

onalita politiky, tak morální étos lidských práv. Strany, v nichž je ještě uchováno vědomí emancipační mise, nejsou a nemohou být imunní k morálním impulsům vycházejícím ze situace společenských vyděděnců, „uražených a ponížených“.

Z druhého okruhu vyplývá otázka, co je sférou (objektem) politiky a kdo je (může či má být) jejím aktérem. Jde tu o problém relace mezi akčním radiem politického rozhodování a kontroly a autoregulačními tržními mechanismy, doplněnými korigujícími nezávislými institucemi. Šíře emancipačního projektu ČSSD je taková, že se nemůže zříci – poučena historickou zkušeností i současnými trendy trvající nerovnosti – pozitivních funkcí státu. Definovaných ovšem nově v duchu lidských práv a ekonomických trendů, jež jsou materiálně-organizační bází jejich naplňování. ČSSD nesdílí neoliberální iluzivní touhu po „konci politiky“ ani z národního, ani z regionálního a globálního pohledu. Z ústavní univerzality občanství dovozuje ČSSD univerzalitu politických aktérů. Tzv. nepolitickou politiku chápe jako politickou permanentní angažovanost a odpovědnost občanů, jejich aktivit a organizačních struktur, jež nejsou – na rozdíl od politických stran – právně včleněny do ústavního politického provozu (s příslušnými výjimkami jako petiční právo apod.). Financování stran státem je odůvodněno (jako princip) tím, že spojují občanskou společnost se státní mocí prostřednictvím zastupitelství, že disponují integrační potenci a pedagogickými nástroji pro výchovu k odpovědnému a rozumějícímu občanství. Obě tyto vrstvy politiky se vzájemně podmiňují.

ČSSD usilující o demokratickou součinnost občanů nemá důvod klást princip zastupitelské demokracie proti aktivitám skupin a sdružení občanské společnosti a vytýkat jim – v neoliberálním smyslu – absenci legitimacy. Naopak usiluje o participaci, za jejíž legitimní a zavazující zdroj považuje v ústavě zakotvený princip svrchovanosti lidu. Proto také trvá – přes nezbytnou adaptaci k mediální, informační a marketingové revoluci – na „komunikativním“ charakteru strany, neztotožňuje se s tezí o zastaralosti „masových stran“, zbytečnosti stranického tisku a vůbec metod přímé komunikace se společností na všech úrovních.

ČSSD neztrácí ze zřetele, že občanská společnost snadněji podléhá rozvášnění a extremismu (nebo naopak znechucení a apatii), zvláště tehdy, je-li konfrontována s arogancí moci a mocných či s nestoudností bohatství a ziskuchtivosti (drastické rozdíly v odměňování, životním stylu apod.). Nezapomíná, že v základech moderní demokracie je zabudován emancipační vklad třídního boje, racionální vize spjaté s vášnivým morálním protestem. Soudobé smíření liberálního, demokratického a sociálního dějinného úsilí vytvořilo novou situaci, která motivuje sklony k zamítání klasického rozlišení politických orientací na pravici a levici a dokonce k trestněprávnímu postihu „třídní nenávisti“, jež je povahou věci zaměřena proti nižším vrstvám, neboť bohatství je asociální i racionálně, podle principů „odlidštěné“ politické ekonomie. Je nepochybné, že rozlišení (demokratické) pravice a levice „zaniká“ v případě reálného ohrožení „otevřené společnosti“, ale takové případy nepatří do každodennosti. V každodennosti otevřené společnosti se toto rozlišení manifestuje, jak je patrné v soudobých snahách o „odzbrojení“ sociálního státu. Konfliktnost pravice a levice je ovšem právně podřízena režimu lidských práv, který koriguje rozpínavost obou politických křídel a orientuje je „středově“.

4.9.3. Univerzalizace lidských práv

Proces internacionalizace a univerzalizace lidských práv chápe ČSSD jako nezbytný základ k mírové koexistenci, spolupráci a vzájemné solidámosti států a národů, jejíž absencí – v mnichovanství – byly naše národy těžce dotčeny. Proto bude usilovat o to, aby eticko-právní zásady mezinárodního práva měly prioritní postavení v našem právním systému, a aby Česká republika měla aktivní podíl na mezinárodních smluvních a institucionálních zárukách a obranách lidských práv. ČSSD uznává prioritu základních a nezadatelných práv a svobod před státní svrchovaností, ale nepřehlídí, jak zdaloudavě a obtížně Evropa dospívala k jejich uznání, a kolik úsilí muselo být vynaloženo k porážce totalitářství, které je zneuznávaly evropskou emancipační ideu nebo ji chtěly definitivně vykořenit. Proto ČSSD klade velký důraz na to, aby byla vnímána výchozí politická a historická situace a kulturní identita rozvojových zemí, neboť jejich podcenění vyvolává komplikující obranné reakce, zvláště je-li spojeno se selektivním přístupem, diktovaným konjunkturálními mocenskými zájmy.

Zároveň ČSSD považuje za nevyhnutelné, aby zásahy do svrchovanosti států, motivované kvalitativním porušováním lidských práv, byly perfektně opřeny o nesporná fakta a nesporné právní normy. Zvládnutí integračních procesů – evropského, globálního – tak, aby se nevymkly z humanizační a emancipační perspektivy, podle mínění ČSSD vyžaduje jejich permanentní korekci z hlediska étosu lidských práv. Nemělo by dojít k tomu, že odkládání těchto integračních procesů – v důsledku zao-
stávání „globalizace“ politiky a politickoprávních institucí – posílí bariéry proti jejich komplexnímu ustavení, zvláště proti jejich demokratizující a socializující dimenzi.

5. ROZVOJ SOLIDÁRNÍ A SOCIÁLNĚ SPRÁVEDLIVÉ SPOLEČNOSTI

5.1. Sociální práva a sociální stát

Přirozeným opěrným bodem vytváření solidární a sociálně spravedlivé společnosti jsou základní sociálnědemokratické hodnoty, jak byly vyjádřeny v Sociální doktríně ČSSD, přijaté v květnu 1998. Česká republika, tím, že přijala ústavní Listinu základních lidských práv a svobod, se přihlásila k evropskému sociálnímu modelu, založenému na sociálně a ekologicky orientovaném tržním hospodářství. Členství naší země v Evropské unii umožňuje praktické rozvíjení tohoto modelu v naší sociální politice.

ČSSD usiluje o to, aby všichni občané naší země měli rovnou příležitost pro realizaci svých dispozic a schopností, rovný přístup k péči o zdraví, vzdělání, práci, kultuře, k občanskému i osobnímu uplatnění. Je pro dodržení zásady, aby finanční a morální ocenění práce lidí odpovídalo jejich kvalifikaci a výkonu. ČSSD vychází z toho, že pouze společnost, založenou na lidské solidaritě a fungujícím sociálním státu, je možno nazvat společností sociálně spravedlivou, a tím vpravdě svobodnou. Taková společnost nabízí možnost vést plnohodnotný a lidsky důstojný život, vyhnout se chudobě a poskytuje možnost aktivně se uplatnit i těm, kterým v tom brání jejich fyzické, psychické či sociální handicap.

Sociální podmínky, v nichž lidé žijí, nejsou jen věcí jedinců samotných či jejich rodin, nýbrž i věcí veřejnou. Proto sociální stát v pojetí ČSSD zaručuje každému občanovi alespoň určité společensky uznané minimum podpory a pomoci v tíživých životních situacích. Zároveň občany podněcuje k vlastnímu úsilí o zlepšení jejich životních podmínek a účinně brání tomu, aby pomoc poskytovaná z veřejných prostředků byla zneužívána.

Trh sám o sobě nezaručuje rovné šance. Rozděluje lidi na chudé a ještě chudší na jedné straně, bohaté a ještě bohatší na straně druhé a oslabuje postavení středních vrstev. Jedině moderní sociální stát je schopen rozporů, které působení trhu plodí, účinným způsobem omezovat tím, že rozvíjí sociální soudržnost, bez níž by společnost čekaly vážné sociální konflikty, politické otřesy a krize.

Jsme zásadně proti neoliberalnímu výkladu sociálního státu jako darmožrouta peněz daňových poplatníků, usilujícího o jeho likvidaci. Jsme rovněž proti autoritativnímu zaopatřovacímu státu, který omezuje prostor pro svobodnou volbu a brání občanům převzít odpovídající míru odpovědnosti za vlastní osud.

Sociální stát v pojetí ČSSD je založen na myšlence, že sociální podmínky, v nichž lidé žijí, nejsou jen věcí jedinců či rodin, nýbrž i věcí veřejnou. Takový stát je schopen poskytnout alespoň určité uznané minimum podpory a pomoci v životních situacích ohrožujících občana či jeho rodinu. Sociální stát však cílevědomě usiluje o dlouhodobou prosperitu země a proto také dlouhodobě investuje do rozvoje lidí a jejich potenciálu a snižuje tak rizika politických napětí a střetů.

Sociální stát je zároveň státem demokratickým – opírá se o vůli lidu. Respektuje právo na svobodu sdružování, kolektivní vyjednávání a jiná práva s tím spojená. Opírá se o sociální dialog s odbory a zaměstnavatelskými svazy na půdě tripartity a rozvíjí mnohostrannou partnerskou spolupráci s neziskovými organizacemi a s dalšími představiteli veřejného života i s občany samotnými.

V pojetí ČSSD je sociální stát spojen s „investicemi“ do sociální politiky. Nechápe je pouze jako náklad v úzce ekonomickém smyslu - což je charakteristická neo-liberální teze o přebujelosti sociálního státu - ale považuje je, zejména v dlouhodobé perspektivě, za nejefektivnější investice vůbec, neboť znásobují lidský potenciál jako základní zdroj budoucí prosperity a stability společnosti. Efektem dobře fungujícího sociálního státu je uplatnění talentů, vědomostí, kvalifikace a schopností lidí. Právě to představuje stále významnější zdroj dlouhodobého hospodářského a kulturního rozkvětu země.

Sociální investice se ovšem stávají efektivními pouze tehdy, pokud se s nimi dobře hospodaří a pokud jsou správně voleny priority. ČSSD se nebrání tomu, aby v řadě případů (investice do zdraví, do vzdělávání, rekvalifikace, bydlení, sociální péče, přístupu občanů k informacím apod.) byly využívány i soukromé zdroje. Nemůže však připustit, aby přístup k těmto sociálním službám či ke vzdělání a zdravotní péči byl vázán na povinnou spoluúčast jednotlivce, případně, aby sociální situace jednotlivce byla zábranou pro jeho studia či volbu povolání.

Za nezadatelná sociální práva považujeme jak hmotné zabezpečení v situacích, kdy občan nemůže získávat prostředky na obživu vlastní prací, tak i právo na ochranu zdraví, na vzdělání, na podporu rodičovství a rodiny. Jejich součástí jsou i tradiční sociální práva - právo na svobodnou volbu povolání, na ochranu v pracovně právních vztazích, na spravedlivou odměnu za práci, na sdružování za účelem obhajoby hospodářských či sociálních zájmů a právo na práci či alespoň na hmotné zabezpečení v případě její ztráty.

Jsme si vědomi toho, že člověk své potřeby realizuje především prostřednictvím práce. Podle svého přínosu by měl být také odměňován. Právem na práci v demokratické společnosti rozumíme možnost zvolit si svobodně zaměstnání v uspokojivých pracovních podmínkách za odměnu odpovídající kvalifikaci a výkonu, právo získat práci v mezích společenských možností nebo podporu v nezaměstnanosti, která by občanovi zajistila přiměřenou a lidsky důstojnou životní úroveň a podporovala jeho snahu opět pracovat.

Právo na rodinu v pojetí sociálního státu chápeme především tak, že stát vytváří potřebné podmínky pro partnerské vztahy, pro vstup do manželství, narození a výchovu dětí. Rodině, která je přirozenou a základní jednotkou společnosti, je poskytována nejširší možná pomoc. Respektujeme však svobodnou volbu občanů žít i v neúplných formách rodiny a neformálních partnerských svazcích s dětmi. Podle našeho přesvědčení tyto formy nesmí bránit tomu, aby jejich podpora ze strany státu nebyla plně srovnatelná s úplnými rodinami.

Sociální stát dbá o zabezpečení sociálně dostupného bydlení pro občany, zejména pro mladé lidi a zvláště rodiny s dětmi. Mimo jiné i tím podporuje udržování a rozvíjení populačního potenciálu země.

Právo na sociální zabezpečení patří mezi velké vymoženosti soudobé civilizace. Realizuje se prostřednictvím starobního, invalidního a pozůstalostního pojištění, dále nemocenského pojištění, úrazového pojištění a odškodněním a pojištěním v nezaměstnanosti.

Každý občan má právo na důstojné životní minimum, tedy na takovou životní úroveň, která by jemu a jeho rodině zajistila základní podmínky pro existenci a zdravotní péči. Tváříme však na tom, aby lidé, kteří se snaží aktivně nalézt nové zaměstnání, rekvalifikují se, jsou ochotni se za práci i přestěhovat apod., byli za svoje úsilí zvýhodněni oproti těm, kteří jen pasivně čekají na pomoc státu či nemají zájem o nalezení práce. Uchazeči o zaměstnání jsou povinni přijmout i práci, která neodpovídá jejich nejvyšší dosažené kvalifikaci. Rozvinutí sociální práce musí být doprovázeno snahou maximálně omezit možnosti zneužívání těchto systémů občany, kteří zatajují své skutečné příjmy a majetek, a tím na tomto systému parazitují.

ČSSD si uvědomuje, že definice sociálních práv je sama o sobě nedostačující, pokud by tato práva nebyla v praxi naplňována. Proto budeme usilovat o to, aby ústavně vymezená sociální práva byla skutečně respektována a uplatňována se v sociální politice. Sociální práva nemohou zůstat jen prázdnou a bezobsažnou deklarací bez reálného obsahu.

Sociální práva a sociální odpovědnost jsou pro nás spojitými nádobami. Ve své politice bude směřovat k tomu, aby sociální stát motivoval občany k odpovědnosti za sebe sama, za svoji rodinu a obec a zároveň neumožňoval sociálně nezodpovědným jedincům kořistit ze zdrojů, které náleží jen skutečně potřebným.

5.1.1. Zaměstnanost, ochrana práce, sociální dialog, mzdy a příjmy

Za základ sociální a společenské aktivity každého občana považujeme zajištění dostupnosti produktivní práce. Proto se budeme trvale orientovat na dosažení a udržování co nejvyšší a nejstabilnější úrovně zaměstnanosti s cílem dosáhnout plné zaměstnanosti. Naším cílem je naplnit záměr, aby každý, kdo chce a může pracovat, nacházel přiměřené, svobodně zvolené zaměstnání. Za součást tohoto práva pokládáme i to, že občan bude moci využívat bezplatných služeb při hledání zaměstnání na trhu práce, popř. využívat přiměřené hmotné zabezpečení při ztrátě zaměstnání. Tyto služby mu mají umožnit důstojně a bez rizika sociálního vyloučení překonat přechodné období.

Chceme toho dosahovat jak cílevědomou hospodářskou politikou, jejíž integrovanou součástí je zajišťování pracovních příležitostí, tak zejména promyšlenou aktivní politikou zaměstnanosti, které se účastní úřady práce, orgány samosprávy, zaměstnavatelé i odbory. Odmítáme neoliberační recepty na řešení nezaměstnanosti spočívající v odstranění ochrany práv zaměstnanců, v zavádění flexibilních pracovních úvazků za patřičně zkrácenou mzdu (kdy ani několik takových úvazků nezaručuje důstojnou mzdu a slušnou životní úroveň rodiny). Odmítáme omezování výdajů na vzdělávání pracovníků a snižování tzv. nákladů práce. Takové recepty by nejen nevyřešily nezaměstnanost, ale především by vedly k degradaci zaměstnanců na pouhé poskytovatele levné pracovní síly, zbavily by je jakékoli ochrany v nemoci, stáří i při práci samotné a výrazně by zhoršily jejich sociální postavení.

Naším cílem je podporovat vysokou zaměstnavatelnost lidí. V souladu s celoevropským státním cílem považujeme za rozhodující dosahovat vyšší míry zaměstnání zejména pro starší populaci (nad 50 let) a také zvýšit zaměstnanost žen. Právě zvýšení míry zaměstnanosti v celé ekonomice, stejně jako v populaci žen a starších nad 50 let, má mimořádný význam pro udržení finanční soběstačnosti sociálního státu. Proto tomu budeme věnovat všemožnou pozornost.

Cestu spatřujeme především v tom, že budeme všestranně podporovat programy celoživotního vzdělávání, budeme stimulovat ty občany, kteří jsou schopni neustále získávat a obnovovat své dovednosti, přizpůsobit se podmínkám trhu práce, kteří jsou schopni přijmout nové profesní zařazení a jsou připraveni a ochotni přecházet z jednoho typu zaměstnání do jiného. Nechceme pod pojmem zvýšení pružnosti trhu práce směřovat k oslabení práv a ochrany zaměstnanců, jak to činí někteří naši političtí oponenti. Naopak vnímáme zvýšení pružnosti trhu práce, vedle stimulace celoživotního vzdělávání zaměstnanců, také jako povinnost zaměstnavatelů udržovat dosavadní a vytvářet nové dovednosti pro své zaměstnance. Stejně tak jako povinnost rozvíjet sociální dialog.

Politika sociální demokracie musí vést k tomu, aby lidé mohli zůstat na trhu práce, dokud o to budou mít zájem. Chceme ji zaměřit na zavedení finančních a právních podnětů pro zaměstnávání starší populace a stimulovat celoživotní vzdělávání. Cílem těchto opatření je vytvářet maximální soulad kvalifikační a profesní struktury pracovních sil s potřebami trhu práce a vytvářet podmínky pro územní a profesní mobilitu a adaptabilitu pracovních sil.

Naší dlouhodobou prioritou je také mnohostranná podpora zaměstnanosti ve strukturálně postižených oblastech.

Trvalou pozornost budeme rovněž věnovat rozsahu, zaměření, kvalitě, připravenosti a podmínkám zaměstnávání absolventů středních škol a odborných učilišť. Jejich studijní a učební zaměření však musí lépe odrážet skutečné potřeby hospodářské praxe a trhu práce, zejména potřeby rozvoje českého průmyslu, ale i dalších oborů. Nepovažujeme za vhodné, aby tyto školy produkovaly množství absolventů, kteří nenalézají uplatnění na trhu práce, a přitom existuje reálná poptávka po řadě profesí technického charakteru. To považujeme za prvořadý úkol zejména regionálních samospráv, které střední školství bezprostředně řídí.

Rozsáhlou sociální problematiku přinese nezbytnost rychlého a kvalitního rozvoje vysokoškolského vzdělávání, zejména na bakalářském stupni, a uplatnění jeho absolventů v modernizovaném národním hospodářství. ČSSD bude v této souvislosti usilovat o to, aby všichni talentovaní mladí lidé, kteří mají schopnosti a zájem se dále vzdělávat, měli zajištěn přístup k vyšší odbornosti, bez ohledu na sociální původ. Odmítáme jakékoli formy povinného školného na středních vyšších a vysokých školách, které prosazují naši političtí odpůrci. Jsme však připraveni posoudit široký okruh podpor na náklady spojené se studiem pro ty studenty, kteří by chtěli využít např. půjček na studium s garancí státu apod. spolu se systémem výhodných stipendií pro talentované studenty.

Za významné pokládáme i zvyšování rozsahu rekvalifikací nezaměstnaných a jejich zaměření podle nabídky pracovních příležitostí. Rekvalifikační kurzy pro uchazeče o zaměstnání je třeba motivačně podpořit i vyšší podporou při rekvalifikaci. Budeme podporovat zaměstnanost osob obtížně se uplatňujících na pracovním trhu – uchazečů bez kvalifikace, osob zdravotně postižených, žen s malými dětmi, dlouhodobě nezaměstnaných. Trvalý růst vzdělanostní úrovně, tvůrčích schopností a intelektuálního potenciálu ekonomicky aktivního obyvatelstva považujeme za hlavní předpoklad postupného rozvoje společnosti vědění (kvartémi společnosti), v níž spatřujeme základ dlouhodobé prosperity státu.

Cílem ČSSD je v souladu s možnostmi moderních technologií posilovat humanizaci výroby a práce, zlepšovat pracovní podmínky a ochranu lidí na trhu práce. Prostřednictvím pracovního zákonodárství zajistíme ochranu všech forem závislé práce, rovnost příležitostí a podmínek pro všechny zaměstnance bez jakýchkoli diskriminací.

Odmítáme nepřiměřený tlak, jemuž jsou zaměstnanci vystaveni, a který je zdůvodňován imperativy globalizace a pouze jednostranným hlediskem zisku, ekonomickou nerovnováhou a pracovními poměry na trhu práce.

Na objektivní změny na trhu práce budeme odpovídat novou pracovně právní legislativou tak, aby zabránila růstu nerovnováhy v postavení zaměstnanců a zaměstnavatelů. Zvláštní pozornost chceme přitom věnovat mladistvým, ženám a zdravotně a sociálně postiženým.

Důsledně budeme prosazovat zásadu, že mzda má být taková, aby zaměstnanec neupadl do chudoby a sociální závislosti. Budeme dbát o to, aby minimální mzda dostatečně převyšovala minimální sociální dávky (životní minimum), a tedy ten, kdo pracuje, byl v lepším postavení než ten, kdo jen využívá sociální dávky a nejeví zájem o zlepšení svého postavení. Za základ spravedlnosti pokládáme princip stejné mzdy za práci stejné hodnoty a princip rovnosti pracovních podmínek pro obě pohlaví, pro všechny zaměstnance bez ohledu na rasovou, národnostní či náboženskou příslušnost či jiná mimopracovní kritéria.

Za spravedlivé považujeme takové motivačně působící mzdové a platové rozdíly, které vyplývají jednak z rozdílů v nárocích, které práce klade na zaměstnance z hlediska jeho kvalifikace, odpovědnosti a námahy, jednak z rozdílů ve výkonnosti a dosahovaných výsledcích.

ČSSD vychází z toho, že spravedlivou rovnováhu mezi prací a kapitálem lze dosahovat jen na základě ochrany slabších účastníků pracovních vztahů – zaměstnanců. Za rozhodující nástroj této rovnováhy pokládáme sociální dialog mezi představiteli zaměstnanců, zaměstnavatelů a státu. Tento dialog navíc představuje důležitý nástroj pro utváření demokratických poměrů ve společnosti, zejména pro vytváření a udržování sociálního smíru. Účinnost sociálního dialogu je podmíněna existencí odborových organizací, schopných hájit práva zaměstnanců, a vyžaduje rovněž kvalifikované a zodpovědné reprezentace zaměstnavatelů.

Jako sociální demokraté jsme přesvědčenými zastánci sociálního dialogu, vyjádřeného zejména prostřednictvím kolektivních smluv a umožňujícího dosáhnout takové úpravy pracovních vztahů, které vytvářejí záruky sociální ochrany a jsou výrazem seriózního sociálního partnerství. Budeme proto podporovat rozvoj sociálního dialogu nejen na podnikové, odvětvové, regionální, národní, ale i nadnárodní úrovni, stejně jako růst jeho úlohy při stanovení pracovních, mzdových a dalších podmínek výkonu práce. Budeme rovněž naléhat na rozšiřování dialogu při vyjednávání mezi představiteli státu a představiteli nejrůznějších sociálních skupin,

občanských sdružení a dalších neziskových organizací.

To, jak naše země zvládne a osvojí si využívání sociálního dialogu, významně ovlivní její budoucí charakter. Jsme proto připraveni dále kultivovat podmínky pro činnost reprezentací zaměstnanců i zaměstnavatelů a dalších organizací zabývajících se ochranou hospodářských a sociálních zájmů.

5.1.2. Bezpečí rodiny a populační vývoj

Rozvíjet účinnou rodinnou politiku ve prospěch zdravého populačního vývoje je v zájmu budoucnosti českého národa a nepochybně odpovídá tužbám občanů. Zlepšení demografické situace vytvořením podmínek pro zvýšení porodnosti v České republice považujeme za zásadní úkol sociální politiky a za indikátor důvěry mladé generace v budoucnost našeho státu. Respektujeme přitom, že je nezadatelným právem rodičů se zcela svobodně rozhodnout, kolik dětí chtějí přivést na svět.

Být rodičem je nejen nezadatelné právo, ale i významná životní hodnota. Člověk však není jen rodičem, ale souběžně i občanem s právem na práci, na účast ve veřejném životě a ve všech kulturně společenských činnostech. Je také dospělým dítětem svých starých rodičů, k nimž má morální i právní závazky. Jsme si vědomi, že výchova dětí není jen soukromou záležitostí rodičů, ale je i významným prvkem úspěšného rozvoje společnosti. ČSSD proto nepovažuje pomoc rodinám za soukromou věc jednotlivců a za zátěž pro státní rozpočet. Je to především významná investice do budoucího rozvoje společnosti. V rámci rodiny pomáhá také vyrovnávat příležitosti mužů a žen pro jejich ekonomické uplatnění.

ČSSD usiluje o vytváření podmínek, při nichž by občané bez obav ze zanedbávání péče o děti byli schopni sladit své rodinné, pracovní i veřejné funkce. Znamená to, že závazky, které přináší péče o děti, nesmějí degradovat životní úroveň rodiny s dvěma i více dětmi na úroveň skupin s nízkými příjmy, ani je jinak izolovat od vnějšího světa. Nesmějí se stávat příčinou problémů při hledání zaměstnání, zejména pro matky nezaopatřených dětí. Proto považujeme za nezbytné, podporovat zařízení péče o děti v předškolním věku, včetně jeslí jako zařízení veřejných.

Naše koncepce rodinné politiky vychází ze zásady, že je třeba vytvářet příznivou atmosféru pro rodiče i jejich děti, a to jak prostřednictvím rodinných dávek, tak i širokou paletou opatření státní, krajské, obecní politiky. Svoji roli zde mohou plnit i jiné veřejně prospěšné činnosti, které vycházejí vstříc potřebám rodin a z úcty k rodičovství pomáhají vytvářet důstojné životní podmínky pro rodiny s dětmi. Za důležitou považujeme pravidelnou valorizaci rodinných dávek, aby jejich reálná hodnota, potřebná pro zajištění výchovy dětí v rodinách, neubývala.

Výrazem celospolečenské solidarity je především příspěvek státu na výchovu a výživu dětí v podobě přídatku na každé nezaopatřené dítě. Tento přídatek chápeme jako dávku pro dítě, a proto by měl být vyplácen v zásadě každému dítěti bez ohledu na výši příjmů rodičů.

Zvýrazníme ochranu dětí tam, kde jsou ohroženy psychicky či hmotně nebo jsou ohrožena jejich majetková práva. Zejména u dětí rozvedených rodičů a sirotků nebudeme zanedbávat dohled nad tím, aby děti nebyly využívány k dětské práci. Rovněž budeme věnovat pozornost ochraně dospělých, zejména žen a starých občanů, před domácím násilím.

Oba rodiče, otce i matku, považujeme za rovnocenné partnery se stejnými právy i povinnostmi k dítěti i k sobě navzájem, a to nezávisle na právní formě jejich svazku. Ochrana rodiny s dětmi by měla především řešit nezaviněné obtížné životní situace rodiny tak, aby nedošlo k narušení vztahů a vazeb mezi rodiči (partnery) navzájem či mezi rodiči a dětmi a neutrpěla kvalitní výchova dětí, která spolu s jejich nejvyšším možným vzděláním tvoří základ růstu nejen ekonomického potenciálu České republiky, ale i základ všeobecného civilizačního vzestupu naší země.

5.1.3. Sociální zabezpečení

Za velkou vymoženost naší společnosti považujeme rozvoj sociálního zabezpečení vycházejícího z mezinárodně uznávaných standardů, z úmluv Mezinárodní

organizace práce a zajišťujícího dostatečné a dlouhodobě udržitelné nemocenské pojištění, důchodové pojištění, úrazové pojištění a pojištění v nezaměstnanosti založené na celospolečenské solidaritě a poskytování mateřských a rodinných dávek. Vedle kolektivních systémů sociálního pojištění a připojištění budeme podporovat i přebírání osobní odpovědnosti za osud jedince či rodiny formou individuálního připojištění, zejména při přípravě na stáří.

Mnoho lidí se pro věkový či zdravotní handicap nemůže přes veškeré úsilí plně zařadit do života společnosti. I jim je společnost povinna zajistit důstojný život v takovém rozsahu, jaký jejich stav dovoluje.

Požadujeme, aby sociální zabezpečení, jehož podstatou je solidarita a legitimita vzájemného sdílení rizik, bylo i nadále založeno na závazcích a odpovědnosti různých generací, různých sociálních skupin a dalších subjektů. V reformě důchodového pojištění budeme proto hájit právo občanů na klidné a zajištěné stáří a přiměřené zabezpečení invalidních a pozůstalých osob.

Vycházíme z toho, že reforma systémů sociálního zabezpečení musí být založena na celospolečenské dohodě a nemůže být jen věcí jedné politické strany či jedné politické koncepce. Varujeme před zjednodušováním tohoto problému a před předkládáním tzv. jednoduchých a snadných řešení v podobě rovných dávek apod., jak to činí někteří pravicoví politici. Tato cesta vede jen k chudobě, a to nejen generaci důchodců či nadcházejících důchodců, ale i velkou část populace odkázanou na mzdu. Chceme, aby reforma byla trvalým plynulým procesem bez dramatických zvratů v životní situaci důchodců a zajistila i jim určitý podíl na celkovém růstu bohatství společnosti v souladu s růstem průměrné reálné mzdy zaměstnanců.

Požadujeme, aby byla co nejdříve zřízena samostatná a samosprávná Sociální pojišťovna a Státní fond důchodových rezerv oddělený od státního rozpočtu. Podle našeho přesvědčení je nutné dosáhnout toho, aby prostředky vybrané na sociální pojištění musely být využity pouze na sociální zabezpečení. Jejich případné přebytky musí být převedeny do rezerv na další období. Jde nám o jasné stanovení odpovědnosti státu a správců jednotlivých důchodových systémů za jejich kvalitní fungování, o hospodárné nakládání s prostředky důchodového pojištění, informovanost občanů, nízké provozní náklady a efektivní kontrolu.

Při koncipování důchodové reformy vycházíme z toho, že provedené parametrické změny v důchodovém zabezpečení umožňují, aby v nejbližších zhruba deseti letech byl tento systém v rovnováze. Domníváme se proto, že lze přistoupit k reformě nikoli pod tlakem bezprostředních okolností, ale je možné se věnovat postupnému rozpracování jednotlivých variant.

Za základ systému sociálního zabezpečení považuje ČSSD nadále povinný veřejnoprávní průběžně financovaný systém, který chce založit na systému zdánlivých účtů NDC. Takový systém by měl lépe odrážet zásluhovost jednotlivých účastníků tohoto systému a být spravedlivější k lidem s průměrnými příjmy. Jsme si současně vědomi, že tento systém má i některá úskalí. Proto požadujeme dostatečný časový prostor na posouzení jednotlivých variant a čas pro širší společenskou diskusi. Nebráníme se myšlence, aby byl např. stanoven strop pro příspěvek na sociální pojištění od určité výše příjmu (např. pětinásobek průměrné mzdy a tomu analogické omezení výše důchodu z veřejných systémů).

Vycházíme z přesvědčení, že důchodová reforma musí respektovat objektivní proces stárnutí české populace, a že i v těchto podmínkách je nezbytné zachovat potřebnou míru generační solidarity mezi ekonomicky aktivními a neaktivními a dospět k celospolečenské dohodě o podobě důchodové reformy. Domníváme se, že v souladu s celoevropskými trendy musíme dosáhnout toho, že průměrný věk odchodu do důchodu se bude zvyšovat, a to především na základě toho, že se bude zvyšovat míra zaměstnanosti obyvatelstva ve věku nad 50 let. Je naším zájmem, aby byl umožněn pružný odchod do důchodu v rozpětí několika let podle zájmu a zdravotního stavu občanů a nabídky pracovních příležitostí.

Od důchodové reformy v naší zemi také očekáváme, že důchodové příjmy se podstatně přiblíží úrovni obvyklé v zemích Evropské unie. Na tuto úroveň by měly postupně dospět výdaje na náš důchodový systém, aby důchody dosáhly sociálně

přiměřenou úroveň, zajišťující důstojný život ve stáří. Ve shodě s dlouhodobými projekcemi budeme postupně přijímat taková opatření, aby důchodový systém obstál před zátěží, které bude vystaven vzhledem ke stárnutí populace. Důchodový systém musí včas reagovat na demografický vývoj, migraci obyvatelstva a inflaci.

Základní povinný průběžně financovaný systém nesmí motivovat ekonomicky aktivní populaci k vyhýbání se legálnímu trhu práce a k neplacení pojistného. Proto je nezbytné zajistit nejvyšší možnou účast ekonomicky činných osob v důchodovém systému a jeho jednotnost. K tomu přistupuje ještě rozšířená nabídka dobrovolných doplňkových důchodových systémů fungujících na principu plné ekvivalence, včetně zaměstnaneckého penzijního připojištění.

Naše společnost se stala společností čtyř generací. Vycházíme ze zásady, že žijící starší generace není přítěží, ale obohacuje naši společnost. Přispívá k její kultivaci svou zkušeností, formální i neformální prací. Proto požadujeme, aby potřebám společnosti čtyř generací byla uzpůsobena doprava, struktura bydlení i architektura a byly odstraněny všechny bariéry ve veřejném i soukromém prostoru. Rovněž požadujeme, aby byly posíleny výrazně i sociální služby ve všech podobách, domovy důchodců počínaje a citlivou pečovatelskou službou konče.

Společnost musí být solidární s nemocnými, invalidy a s dalšími skupinami lidí ohrožených sociálním vyloučením. Právě oni potřebují k důstojnému životu sociální oporu zprostředkovanou rodinou, nestátními i státními institucemi a všemi solidárními lidmi. Podporovat budeme každého, kdo chce překonat svůj handicap a usiluje o plnohodnotné začlenění do společnosti. Chceme dále pokračovat v partnerské spolupráci mezi státem, dalšími veřejnými i soukromými poskytovateli sociálních služeb a příjemci těchto služeb, v budování komplexního systému, který funkčním způsobem zahme vzdělávání, rehabilitaci i celoživotní pracovní a společenskou integraci ohrožených hendikepovaných osob.

Prostřednictvím důstojného životního minima, minimální mzdy, podpory v nezaměstnanosti uchazečům o zaměstnání, sociálního příplatku, příspěvku na bydlení a dávek sociální péče budeme bránit propadu lidí do chudoby. Tím se zajistí plnění společného memoranda o sociálním začleňování, které stanoví povinnosti České republiky jako člena Evropské unie v boji proti chudobě a sociálnímu vyloučení, což je nedílnou součástí Lisabonské strategie.

Při zákonné úpravě sociální pomoci budeme usilovat o co nejvíce rozvinutou individuální sociální práci v terénu tak, abychom aktivně pomáhali lidem, kteří se ocitli v sociálně problémových situacích. Konkrétní pomoc jim musí zachovat lidskou důstojnost a nabídnout příležitost podílet se na řešení svých životních problémů, aby se mohli opět vrátit k normálnímu životu. Podpoříme vytvoření maximálního prostoru pro funkční uplatnění neziskového sektoru v sociálních službách, a to v dělné spolupráci s institucemi státu a samosprávných orgánů.

Celou soustavu sociálního zabezpečení budeme dále zdokonalovat v souvislosti se změnou dělby práce i odpovědnosti mezi ústředními orgány, krajskými a obecními zastupitelstvy.

5.1.4. Migrace, migrační politika

Procesy globalizace a evropské integrace, spjaté s volným pohybem osob a kapitálu, povedou v nadcházejícím období k jevu, se kterým česká populace nemá dostatečné zkušenosti, neboť se v posledním dějinném období vyvíjela jako národnostně homogenní a v podstatě uzavřená před příslušníky jiných národností i jiných kultur. Bude se proto muset začít vyrovnávat s výzvami a vlivy rostoucí mezinárodní migrace, s koexistencí více národností i více kultur. Lze očekávat, že v příštích letech bude vývoj naší společnosti v tomto směru daleko rychlejší než dosud. Nevyhnutelně se bude zvyšovat podíl příslušníků jiných národností žijících na našem území, a naopak čeští občané budou častěji žít v jiných zemích integrované Evropy.

Tento vývoj přinese nové možnosti i nová ohrožení. Vyžaduje formulovat novou aktivní i pasivní migrační politiku, která vezme v úvahu i nízkou úroveň přirozené reprodukce obyvatelstva, což bude znamenat pokles perspektivní nabídky pracovní síly z domácích zdrojů. Příchod imigrantů může posilovat aktivní složku populace a zmírňovat tak očekávané negativní důsledky populačního vývoje.

Migrační politika je otázkou politickou, ekonomickou, demografickou a bezpečnostní. Je žádoucí prosadit koncepční přístup státu, který vezme v úvahu hlediska věková, kvalifikační, kulturní apod. Měla by zahrnovat i podporu integrace cizinců. Zejména vytvářet pro ně odpovídající životní podmínky (bydlení, vzdělání, zaměstnání, sociální pomoc) a určovat i její kvantitativní rozsah. Součástí této podpory by měl být systém vzdělávání vedoucí nejen ke zlepšování jazykových znalostí obyvatelstva, ale zejména k pochopení a respektování jiných kultur i k výchově k životu v multikulturní a multietnické společnosti.

V migrační politice považuje ČSSD za nezbytné prosazovat dodržování principu úcty k lidským právům, k právům národnostních menšin. Členství ČR v Evropské unii nabízí naší společnosti nové příležitosti pro překonání nedůvěry k cizincům a jejich odlišnostem a pro rovnoprávné začleňování menšin do většinové společnosti. Je naší snahou, aby si česká společnost zachovala svoji národní identitu v rámci společnosti multikulturní a multietnické, charakteristické pro sjednocovanou Evropu. Současně budeme usilovat o to, aby každá z těchto etnických skupin měla právo na svoji národnost a historickou paměť.

5.2. Bydlení

ČSSD považuje vytváření optimálních podmínek pro efektivní uspokojování bytových potřeb občanů za neměnný cíl své bytové politiky. Proto soustavnou a cílevědomou péčí o přiměřené bydlení pokládá za jednu z priorit ekonomického a sociálního rozvoje České republiky.

V souladu s Chartou základních sociálních práv pracujících Evropské unie chápe právo každého člověka na důstojné bydlení jako nepominutelnou součást procesu zlepšování životních podmínek. K tomu musí být zaměřena soustavná pozornost všech státních i samosprávných orgánů. ČSSD bude usilovat o to, aby do pravidel veřejných podpor směřujících do oblasti bydlení v Evropské unii byla recipována nová pravidla pro rozpočtové období 2007-2013, která umožní realizovat programy podpory bydlení a zejména jeho sociální aspekt.

Velký význam přikládáme rozvoji spolupráce s mezinárodními občanskými organizacemi, které se programově zabývají nájemním, sociálním, neziskovým a družstevním bydlením.

ČSSD usiluje o to, aby byl postupně vytvořen fungující trh s byty. Je si však současně vědoma, že je nutno vytvořit i odpovídající mechanismy, které umožní, aby se tohoto trhu mohli zúčastňovat všichni občané, kteří mají zájem o samostatné bydlení. ČSSD nevidí cestu k nastolení trhu s byty v naprostém a nekontrolovaném uvolnění nájemného, jak to požadují naši političtí oponenti, ale v postupném a kontrolovaném vývoji nájemného, které bude především respektovat místní podmínky a nepovede k excesům (zejména k bezohlednému vydírání nájemníků ze strany majitelů domů např. znemožněním užívat byty zastavením dodávek tepla apod.).

ČSSD požaduje, aby náklady na užívání bytu a výše úhrady nájmu domácností byly na takové úrovni, která neohrožuje nebo nepodkopává uspokojování jiných podstatných potřeb rodiny. Ekonomická a sociální opatření musí umožnit především mladým rodinám získat přiměřené bydlení a lidem starších generací dát jistotu, že nepřijdou o střechu nad hlavou. Budeme bránit tomu, aby sociální příspěvky na úhradu nájemného byly zneužívány majiteli domů k nadměrnému zvyšování nájemného a tedy k faktické podpoře majitelů z veřejných prostředků.

Za mimořádně důležité opatření k harmonizaci vztahů nájemníků a pronajímatelů považujeme zákonnou úpravu nájemních vztahů, zahrnující účinnou ochranu nájemníků při respektování práva pronajímatelů na úspěšnost jejich podnikání.

Zvláštní pozornost budeme věnovat podpoře výstavby tzv. sociálních bytů. Sociální bydlení vnímáme jako bydlení domácností s nižšími příjmy nebo osob zdravotně hendikepovaných, bydlících v přiměřených bytech v normální bytové zástavbě. Domácnosti s tímto statutem hradí ze svých příjmů jen základní provozní náklady. Nájemné je nižší než obvyklé v dané obci a nepodléhá režimu obvyklého nájemného. Tyto domácnosti mohou být žadateli příspěvku na bydlení.

Požadujeme, aby opatření na podporu bydlení tvořila vyvážený systém, jehož jednotlivé prvky se vzájemně doplňují a skutečně slouží k podpoře rozvoje bydlení.

To se týká i stavebního spoření, které má pomoci zajistit bydlení pro široké vrstvy obyvatelstva. Budeme usilovat o to, aby stavební spoření se především uplatnilo v poskytování výhodných úvěrů na bydlení. Toto jeho zaměření je třeba stále rozvíjet. Také ostatní nástroje (příspěvky) na podporu bydlení by měly být upravovány tak, aby jejich reálná hodnota odpovídala jak vývoji inflace, tak nákladů na pořízení bydlení.

Podpora nájemní bytové výstavby je pro nás základním řešením na trhu dostupného bydlení pro co nejširší skupinu domácností, tj. těch příjmových skupin obyvatelstva, které nemají a nepožadují vlastnické bydlení. Zároveň tím chceme trvale podpořit i dostupnost bydlení v rámci migrace související se zajištěním zaměstnání.

Velký význam přikládáme rozvoji bytového družstevnictví na základě osvědčených tradičních družstevních principů a hodnot. Družstva by se měla významným způsobem podílet na dalším rozvoji bytové výstavby a účinné správě bytového fondu.

Souborem ekonomických opatření je nezbytné podporovat i rozvoj vlastnického bydlení a vstup soukromého kapitálu do bytové výstavby.

Součástí politiky bydlení se musí stát tvorba nových a přestavba stávajících urbanistických celků, které budou disponovat technickou a dopravní infrastrukturou odpovídající současným potřebám a zabezpečí přiměřenou pohodu bydlení a úroveň životního prostředí. Při zpracovávání územních a strategických plánů, zvláště historických sídel a jejich center, je nutné rozhodovat tak, aby byla zachována sociokulturní rozmanitost. Tím zabráníme nebezpečí segregace a ohrožení sociálního smíru.

5.3. Rozvoj moderního systému zdravotní péče

5.3.1 Základní východiska

Zdravotní politika ČSSD se opírá o naše národní tradice, o základní práva zakotvená v Listině základních práv a svobod a v mezinárodních smlouvách, o evropský program Světové zdravotnické organizace „Zdraví pro všechny v 21. století“ a o nároky vyplývající z členství ČR v EU. Je zřejmé, že rovnost v přístupu ke zdraví není dosažitelná volným trhem, a že role státu je nezastupitelná při překonávání deformací vzniklých postupem pravicových vlád v počátku devadesátých let a při vytváření zdravých životních podmínek, stejně jako v organizaci péče o zdraví i vlastní zdravotní péče.

ČSSD požaduje, aby rovnost v přístupu ke zdravotní péči garantoval všem občanům stát, který k tomu musí mít legislativní nástroje. K zajištění rovnosti ve zdraví je nezbytná promyšlená, dlouhodobě koncipovaná zdravotní politika, k jejímž hlavním nástrojům patří organizovaný systém zdravotnických zařízení a vysoká informovanost občanů o zdraví a nemoci a o vzdělávacích a preventivních programech. Rovný přístup ke zdravotní péči je zajišťován systémem povinného veřejného zdravotního pojištění, které zajišťuje úhradu racionální zdravotní péče, s výjimkou přepychové zdravotní péče. Povinné veřejné zdravotní pojištění je proto základním nástrojem, jímž se uskutečňuje solidarita zdravých s nemocnými, mladších se staršími, bohatších s chudými.

Zdravotní politika by měla být snadno srozumitelná široké odborné a laické veřejnosti. Státní správa i další zúčastnění aktéři tvorby této politiky se musejí veřejně podílet na vymezení cílů péče o zdraví. Svoji odpovědnost plní s ohledem na řešení existujících problémů a z hlediska mezinárodních zkušeností a doporučení Světové zdravotnické organizace. Jen tehdy můžeme očekávat, že i to občany povede k větší odpovědnosti za své jednání. Odpovědnost za své zdraví však můžeme vyžadovat, pokud občan bude více informován.

Mezi základní teoretické koncepty a nástroje je nutné z tohoto hlediska řadit koncept zdraví, omezenost zdrojů a potřebu jejich efektivní alokace. Dále postupy pro ekonomické hodnocení efektivity programů a zejména léčebných postupů s využi-

tím standardů odborné zdravotní péče i technických standardů, organizovaný systém zdravotnických zařízení všech druhů a stupňů a práva pacientů. Praktické uplatňování zdravotní politiky musí být zajištěno legislativně.

5.3.2. Cíle systému zdravotní péče

Hlavním strategickým cílem je zlepšení zdravotního stavu a uchování zdraví. Dospět k němu, znamená postupně snižovat nemocnost a prodloužit střední délku života, a tím zkvalitnit život všech generací. Nástrojem realizace tohoto strategického cíle se stane průběžně rozvíjený Národní program zdraví občanů.

V jeho rámci budeme usilovat o

- dořešení zdravotnické legislativy; v této legislativě zakotvit jasně principy veřejného práva; v souladu s Úmluvou na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny musí být zajištěno, aby byl každý jednotlivec chráněn proti jakémukoliv ohrožení v důsledku nepatřičného využívání vědeckého výzkumu.
- snižování vlivu odvrátitelných rizik zdraví a podporu zdravého životního stylu; s tímto cílem souvisí i úkol aktivně zapojit všechny resorty státní správy do úsilí o ochranu a podporu zdraví občanů; spolu s tím je třeba dosáhnout aktivní spolupráce občanů na podpoře, ochraně a návratu jejich zdraví;
- řešení sítě zařízení veřejného zdravotnictví organizované veřejnou správou a zajišťující všechny druhy zdravotní péče (preventivní, ošetrovatelskou, diagnostickou, léčebnou, rehabilitační, hygienicko - protiepidemickou, posudkovou, pracovně lékařskou, lázeňskou a lékárenskou) na základě zákona; tato síť by měla být organizována na základě objektivně stanovených, řádně statisticky podložených údajů o zdravotním stavu občanů, výhledu jeho vývoje a koncepcí jednotlivých medicínských oborů zpracovaných při vyžití nezávislého výzkumu a analýz; musí vytvořit vzájemně provázaný jednotný systém zajišťující místně, časově a ekonomicky dostupnou zdravotní péči poskytovanou kvalitně a hospodárně všem občanům ČR na úrovni současných medicínských poznatků a v souladu s ekonomickými možnostmi státu; tento systém zahrnující zdravotnická zařízení počínaje praktickými lékaři až po specializovaná unikátní vědecko-výzkumná pracoviště, vytvářený na principech veřejného práva, bude prosazovat zásady součinnosti a vzájemného doplňování se při dodržování celostátně platných zásad a současně i reagovat na restrukturalizaci a zlepšení nabídky péče; zaměřit se na rozvoj primární péče, další snížení počtu akutních nemocničních lůžek a zvýšit počet lůžek následné péče a klást důraz na komplexní nemocniční péči na úrovni regionů, na řešení dlouhodobé lůžkové péče a zlepšení pravidel a kritérií rozhodovacích procesů v oblasti investiční výstavby. Restrukturalizace a optimalizace zdravotní péče by měla zohledňovat vliv stárnutí populace (přibývání seniorů v populaci) a kvantitu a kvalitu péče, jakož i přihlížet ke změnám počtu a struktury obyvatelstva v regionech;
- komplexní zajištění diferencované a vzájemně provázané zdravotní a sociální péče o seniory tak, aby jim bylo umožněno žít co nejdéle ve vlastním sociálním prostředí při zachování co nejvyšší míry soběstačnosti;
- kvalitu a efektivitu zdravotní péče jako základního požadavku na její poskytování, hlavním kritériem pro jejich hodnocení pak maximální klinický efekt při racionálních nákladech;
- dlouhodobě vyrovnané financování zdravotnictví zaručující pokrytí nezbytných nákladů a rovný přístup občanů všech sociálních skupin ke zdravotní péči; jeho základem by mělo být vícezdrojové financování z veřejných prostředků, kde hlavními zdroji budou všeobecné veřejné zdravotní pojištění a příspěvky z rozpočtů obcí, krajů a státu a další příjmy; povinnou spoluúčasť pacientů odmítáme; musí být kontrolovatelné veřejnosti;
- udržitelné mechanismy financování a úhrad zdravotní péče, optimální alokace prostředků mezi jednotlivé segmenty služeb, založené na objektivních důkazech, nikoli na vlivných zájmových skupinách a netransparentních rozhodnutích;

- zakotvení systému ucelené rehabilitace za účelem návratu zdraví a maximální možnosti zapojení do pracovního a společenského života;
- podporu českého lázeňství jako specifické složky zdravotní péče;
- výraznou podporu vědeckého výzkumu v oblasti zdraví a o rychlé zavádění výsledků moderního výzkumu do zdravotnické praxe;
- další demokratizaci správy péče o zdraví (účast volených zdravotních komisí samospráv na tvorbě zdravotní politiky kraje či obce, účast pojištěnců ve správních orgánech zdravotních pojišťoven, účast občanské veřejnosti v řídicích systémech zdravotnických zařízení a zdravotního pojištění (dohodovací řízení) a další mechanismy veřejné kontroly činnosti zdravotnických zařízení);
- zajištění organizace odborného vzdělávání všech zdravotnických pracovníků; promyšlený systém postgraduálního a kontinuálního celoživotního odborného vzdělávání, multimediálních technologií a zapojením zahraničních pracovišť do vzdělávání, vědy i lékařského výzkumu je podmínkou k získání mezinárodních parametrů naší medicíny;
- vytvoření zvláštního fondu pro financování zvláštních a závažných lékařských operací a k podpoře lékařského výzkumu; finančními zdroji fondu by byla část příjmů ze spotřebních daní z tabákových výrobků a lihu;
- zajištění rozvoje telemedicíny, registrů a informačních systémů ve zdravotnictví jako součásti informačních systémů veřejné správy a předpokladu pronikavých ekonomických úspor i zvýšení účinnosti diagnostiky i léčby.

Předpokladem dosažení hlavního cíle – zlepšení zdraví občanů – je tvorba zdravotní politiky, tvorba koncepcí a formulace strukturovaných cílů v rámci široké spoluodpovědnosti zúčastněných aktérů. K tomu je třeba vytvořit ve všech krajích také informační, organizační a kontrolní podmínky pro tvorbu regionální zdravotní politiky.

6. SOCIÁLNĚTRŽNÍ A EKOLOGICKY ZODPOVĚDNÁ EKONOMIKA

Naší aktivní hospodářskou politikou usilujeme především o to, abychom dosáhli rychlejšího hospodářského růstu a tak bylo možné rychleji než dosud sbližovat naši ekonomickou a životní úroveň s úrovní úspěšných vyspělých zemí Evropské unie. Rychlý růst našeho hospodářství by také společně s aktivní politikou zaměstnanosti vytvořil předpoklady překonávání dosavadní neúnosně vysoké nezaměstnanosti a dosažení co nejvyšší a nejstabilnější zaměstnanosti, a tím i naplnění práva na práci, které patří k našim nejvyšším cílům. V podmínkách stále náročnější globální hospodářské soutěže je hlavním předpokladem hospodářského růstu naše konkurenceschopnost na světových trzích. Za její hlavní dlouhodobý zdroj pokládáme vysoký růst produktivity, založený především na jejích kvalitativních, znalostních faktorech. K růstu však musí výrazně přispět i podpora domácích úspor a přílivu zahraničního kapitálu. Musí k němu přispět také měnová a rovněž rozpočtová politika – přednostně zaměřující výdaje na podporu hospodářského růstu a konkurenceschopnosti – a její soustavná koordinace s celkovou hospodářskou politikou.

Proto za nejvyšší dlouhodobé priority naší hospodářské politiky – v souladu s rezolucí XXXI. sjezdu ČSSD – považujeme HOSPODÁŘSKÝ RŮST, KONKURENCESCHOPNOST, ZAMĚSTNANOST.

Ve své hospodářské politice budeme reagovat na změny, které přináší globalizace světové ekonomiky i naše členství v EU. Budeme hledat nástroje, které umožní, aby se dále upevnila konkurenceschopnost české ekonomiky v soutěži s vyspělými ekonomikami zemí EU a také s konkurencí zemí vstupujících na světové trhy.

Cestu k tomu spatřujeme v rozvíjení sociálně a ekologicky zodpovědné tržní ekonomiky, harmonizující „neviditelnou ruku“ trhu s „viditelnou rukou“ státu. Přitom naše hospodářská politika musí být především politikou, která je schopna těžit z nejlepších příkladů evropských sociálnědemokratických vlád, které za sebou mají desítky let, v nichž dokázaly úspěšně zvládnout restrukturalizace svých ekonomik, hospodářské krize, zvyšovat konkurenceschopnost, odpovídat na výzvy globalizace či znalostní revoluce.

Právě zkušenosti těchto stran ukazují, že by se naše dlouhodobá hospodářská politika měla opírat o velmi pozorné studium hlavních tendencí české ekonomiky v současném období, o dialog s hlavními podnikatelskými skupinami, odbory, zájmovými svazy, centry vědeckého výzkumu a dalšími aktéry občanské společnosti. Vycházíme také z toho, a potvrzuje to opět zkušenost evropských sociálnědemokratických stran, že ekonomika bez sociálního rozměru se vymyká svému poslání – vytvářet podmínky pro bohatší život lidí – a fakticky vede ke štěpení společnosti. Bezuzdná honba za ziskem, tak typická pro tržní ekonomiku „bez přívlastků“, se bez prvku solidarity, spoluúčasti velmi rychle stává ohniskem napětí ve společnosti a vytváří překážky pro její další rozvoj a posilování konkurenceschopnosti.

Sociální demokracie počítá proto i nadále s tím, že bude ve své hospodářské politice uplatňovat solidaritu, sociální soudržnost, boj proti sociálnímu vyloučení a sociální spravedlnost v rovnováze s motivací, odpovědností a rovností šancí. Sociální soudržnost přitom považujeme i za klíčový faktor konkurenceschopnosti a hospodářského růstu. V tom spatřujeme zásadní odlišnost našeho hospodářského programu od našich ideových odpůrců, kteří staví svoji koncepci jen na co největším omezení jakékoli regulační funkce státu, jednostranném akcentu na uvolnění tržních sil, na sociální diferenciaci. Taková hospodářská politika v Evropě již opakovaně selhala a v polovině 90. let selhala i u nás. Sociální demokracie proto nepůjde cestou nezodpovědných experimentů, které by měly negativní dopady na obyvatelstvo a podlomily by výkonnost hospodářství.

Uvědomujeme si, že požadavky na solidaritu a spoluúčast se však nemohou dostat do opačného extrému a vytvářet neúměrné břemeno pro veřejné rozpočty. Tím spíše sociální demokracie nezaměňuje solidaritu za neefektivnost ve vynakládání veřejných prostředků včetně výdajů veřejné správy, kde každý nedostatek umocňuje v občanech dojem neekonomického a byrokratického aparátu a kde proto musíme odstranit zbytečné činnosti a zabezpečit efektivní vynakládání provozních i investičních výdajů. Stejně tak nelze stimulaci podnikatelské aktivity podřídit veškerý obsah hospodářské politiky. Proto za jeden z nejdůležitějších úkolů sociální demokracie pokládáme vymezení prostoru pro konsensus všech rozhodujících společenských skupin, na jehož základě lze spojit požadavky na růst výkonnosti ekonomiky, na růst produktivity, s požadavky na důstojný život všech členů společnosti. Jsme přesvědčeni, že právě sociálnědemokratické vlády mají všechny předpoklady pro nalezení takového konsensu uvnitř společnosti.

Pro příští období však bude nejdůležitější, jak dokážeme využít možnosti, které přináší znalostní revoluce, nové poznatky přírodních a technických věd. Jak dokážeme využít zcela nových technologií, nových forem marketingu a obchodu. Jak dokážeme využít vznikající globální informační infrastruktury. Jak dokážeme využít a rozhojnit vznik nových výrobků a celých nových odvětví. Naše ekonomika musí být budována na podstatně zrychleném růstu intelektualizace, kvality naší výroby a služeb, na růstu přidané hodnoty, která je nakonec nejdůležitější pro získávání konkurenčních výhod na trzích.

Úspěšnost budoucího rozvoje národního hospodářství závisí také na tom, jak se podaří zapojit do hospodářského rozmachu i malé a střední podnikání a jaké podmínky budou pro jejich činnost vytvořeny. Otevření prostoru pro jejich podnikatelskou aktivitu, zjednodušení podmínek podnikání a jeho stimulace je důležitou součástí dlouhodobé hospodářské strategie, a to jak vzhledem k jejich přínosu pro inovace, přizpůsobivost novým požadavkům trhu, exportní výkonnost a ekonomický růst, tak i ve spojitosti s řešením sociálních otázek a zejména s naším úsilím o plnou zaměstnanost.

Požadavek na udržení sociální a politické stability by byl těžko splnitelný tam, kde by bylo ekologicky rozvrácené prostředí. Proto je cílem naší politiky dosáhnout

stavu, kdy hospodářský rozvoj je trvale udržitelný a kdy bude respektovat i požadavky na šetné využívání přírodních zdrojů, zachování ekosystémů a citlivý vztah k přírodě.

Zvyšování konkurenční schopnosti české ekonomiky je naprosto základní podmínkou budoucí prosperity české ekonomiky v sílící globální konkurenci nejen vyspělých zemí, ale i méně vyspělých zemí s „levnější prací“ – zemí střední a východní Evropy i rozvojového světa.

Nelze skrývat, že zatím naše ekonomika svoji konkurenční schopnost v nemalé míře zakládá na nízkých nákladech práce i ostatních výrobních činitelů, na přílivu zahraničních investic přinášejících dosud spíše jednodušší výroby, ale současně zajišťujících odbyt v sítích nadnárodních firem. Tak nelze dál pokračovat, neboť by mohlo dojít k tomu, že se naše ekonomika bude propadat na úroveň chudších zemí a nikoli stoupat na úroveň vyspělejších zemí EU.

Naším záměrem je překonat podstatnou část našeho zaostávání úrovně produktivity za vyspělým jádrem EU, a to zejména tam, kde zaostáváme nejvíce, podporou technicky náročnějších výrob a služeb, zvláště u tzv. „vyspělých technologií“, podporou znalostních, kvalitativních faktorů růstu produktivity.

Nárůst kvalitativní konkurenční schopnosti nelze přitom dosáhnout jen plošným zánikem technicky méně náročných výrob (popř. jejich změnou na kooperace na nižších úrovních zpracování), ale naopak především stimulací modernizace a dalšího rozvoje životaschopných, technicky náročných výrob, zejména finálních, současně s rozvojem sofistikovaných služeb. To je také hlavním předpokladem, aby naše reálná integrace do EU (probíhající po delší období od našeho přijetí) nevedla k oslabení našich firem a zhoršení jejich pozice na evropských trzích, i když cenová (nákladová) konkurenční schopnost může být kvalitativně založenou konkurenční výhodou nahrazována jen postupně.

K dosažení tak náročného cíle nestačí jen jednostranné kroky, ale nezbytná je především promyšlená hospodářská politika, která by harmonizovala využití našich hlavních komparativních výhod – podporu rozvoje vědy, výzkumu a vzdělávání, podporu kvalifikované práce a technického rozvoje i zvyšování jakosti ve firmách – s podporou domácích i zahraničních investic především do výrob technicky vyspělých výrobků i služeb a do vyspělých technologií (hi-tech) i s kultivací tržního prostředí.

Její součástí musí být i výrazná podpora úsilí malých a středních podniků o vstup do nadnárodních sítí všude tam, kde je to výhodné, tak i o pronikání do mezer světového trhu.

Součástí naší aktivní hospodářské politiky zůstane i v budoucnu aktivní podpora exportu. I když je stupeň zapojení naší ekonomiky do obchodu uvnitř EU velmi vysoký, přece jen je nezbytné ho dále rozšiřovat, protože rychlá dynamika exportu významně prospívá celkovému hospodářskému růstu. Za zvlášť důležité pak pokládáme rozšiřovat podporu exportu na rychle se rozvíjející nové trhy jako je Čína, Indie, Rusko a další, kde důrazná státní podpora našich firem může pomoci se prosadit v náročné konkurenci.

Nerozlučnou součástí naší hospodářské politiky zůstane i úsilí o udržení sociální soudržnosti.

6.1. Průmyslová a regionální politika

ČSSD usiluje o aktivní průmyslovou politiku vytvářející podmínky pro zvyšování konkurenceschopnosti českého průmyslu, stavebnictví a energetiky, založenou zejména na vytváření vhodného podnikatelského prostředí k výrobě a prodeji výrobků s vyšším podílem přidané hodnoty a k zavádění nových výrobků a technologií a na vyspělém umění řídit. Zaměřuje se na podporu vytváření nových pracovních míst jako zdroje dalšího růstu hospodářské výkonnosti ČR.

Rozvoj průmyslové a stavební výroby je jedním z nejdůležitějších cílů naší hospodářské politiky. Právě rozvoj moderních průmyslových odvětví dává příležitost ke zhodnocení komparativních výhod české ekonomiky, zejména k využití vytvořené kvalifi-

kační struktury pro průmyslovou výrobu a služby a umožňuje tak navázat tak na tradici průmyslové výroby v našich zemích. Budeme proto usilovat, aby byly rozvíjeny hlavně moderní a dynamicky se rozvíjející obory průmyslové výroby se špičkovými vědeckotechnickými parametry, vysokým obsahem vědy a inženýrství, s vysokou přidanou hodnotou, udržitelným životním prostředím, které povedou k rychlému růstu průmyslové výroby, a tím i k rychlejšímu růstu HDP i ke zlepšení kvalifikované zaměstnanosti. Spatřujeme v tom i příležitost ke změně struktury průmyslu od tradičních „těžkých“ odvětví k ekologicky přívětivým odvětvím s vysokým zhodnocením národní práce. Stejně tak pokládáme za nespornou výhodu i polohu ČR na pomezí mezi EU a nově se otevírajícími trhy střední a východní Evropy, která umožňuje výhodnou alokaci řady výrob (zejména průmyslových). Tomu bude odpovídat i vládní politika podpory průmyslových zón, včetně podpory řešení opuštěných a ekologicky zatížených průmyslových areálů (budování infrastruktury a propojení na hlavní dopravní tahy). Jsme si vědomi, že musíme vytvářet i pracovní místa s nižšími kvalifikačními požadavky.

Podpoříme otevření nového podnikatelského segmentu založeného na mobilizaci zdrojů druhotných surovin získaných z materiálové transformace výrobků při ukončení jejich životního cyklu i dalších podnikatelských segmentů.

V energetické politice budeme usilovat o snižování závislosti našeho hospodářství na dovozu energetických surovin zejména také tím, že rozvineme průmyslové pěstování energetických plodin a jejich využití ke společné výrobě elektrické a tepelné energie.

Považujeme za účelné, aby stát koordinoval v souladu se svým členstvím v EU regionální rozmístění nových průmyslových investic tak, aby se zmírňovaly regionální rozdíly v nezaměstnanosti a v celkovém stupni rozvoje ekonomiky jednotlivých regionů. Pro podporu konkurenceschopnosti využijeme i prostředky z evropských fondů.

Podstatným prvkem regionální podpory konkurenceschopnosti musí být podpora vzdělávací a vědecko výzkumné základny v regionech. Bude vycházet z překonání přetrvávajících nedostatků. Podporovány budou především programy veřejné podpory výzkumu a vývoje založené na výzkumných inženýrských inovačních centrech a technologických parcích, iniciovaných průmyslovými podniky, univerzitami a krajskými samosprávami, které budou pracovat s vysokou efektivitou při realizaci poznatků v praxi.

Budeme usilovat o to, aby se široké spektrum hospodářských aktivit krajů v první řadě projevovalo na postupném zmenšování rozdílů ve stupni rozvoje jednotlivých regionů. Stejně tak budeme usilovat o využití potenciálu regionů v rozvoji služeb a při přípravě lokalit pro nové kapacity v oblasti výroby a služeb. Budeme podporovat vybudování regionálních klastrů komplexně vybavených na poskytování služeb podporujících cestovní ruch.

Budeme usilovat o stále hlubší harmonizaci svého vědeckotechnického, ekonomického, sociálního a ekologického snažení v Evropské unii, využívat výhody spojení sil v tvůrčí práci a možnosti podílet se na centralizovaných finančních prostředcích.

6.2. Dopravní politika

Úzká vzájemná vazba mezi ekonomickým růstem a růstem objemu dopravy vytváří tlak na rozvoj bezpečné dopravy, respektující životní prostředí a efektivní spolupráci jednotlivých druhů dopravních systémů v rámci ČR a EU. V osobní dopravě budeme uplatňovat preferenci hromadné dopravy před individuální dopravou a v nákladní dopravě upřednostňování kolejové a vodní dopravy před dopravou silniční. Podporujeme intervenci státu do kombinované dopravy v souladu s evropskými standardy.

Budeme usilovat, aby byla urychleně dobudována základní síť železničních koridorů, dálnic a vodních cest, které jsou součástí evropského systému a ponесou největší část dopravní zátěže. Financování těchto staveb zajistíme kombinací zdrojů rozpočtových, úvěrových, soukromých a zdrojů z celoplošného zpoplatnění dopravní

infrastruktury. Teprve zprovoznění rozhodujících částí této základní sítě umožní efektivně provádět údržbu a rekonstrukce dalších částí dopravní infrastruktury. Urychlíme výstavbu obchvatů měst a obcí, jejichž realizací přispějeme ke zlepšení životního prostředí. Věnujeme velkou pozornost zkvalitnění dopravní obslužnosti území zajišťované státem i kraji s důrazem na prohloubení odpovědnosti krajských samospráv.

Podporu hromadné osobní dopravy budeme uskutečňovat nejen úhradou ztráty z této činnosti dopravcům, ale i veřejnou podporou obnovy vozového parku – především kolejových vozidel.

Nejdůležitějším prvkem všech dopravních systémů zůstává člověk. Ve výchově dětí i v působení na veřejnost musí být posilováno vědomí významu odpovědnosti za sebe, za ostatní i za ochranu životního prostředí. V silniční dopravě musí být dosaženo radikálního snížení počtu dopravních nehod a obětí.

6.3. Rozvoj zemědělství a venkova

Rozvoj zemědělství a venkova je naší dlouhodobou programovou prioritou. Nejde při tom zdaleka jen o rozvoj zemědělské výroby, ale i o plnohodnotný a bohatý život všech občanů žijících na venkově, kteří svou činností zásadně ovlivňují charakter i vzhled kulturní krajiny a život všech občanů naší země. Tato činnost má bezprostřední vliv na podstatnou část rozlohy naší země a zásadním způsobem ovlivňuje její sociální, ekonomickou a ekologickou stabilitu. Za jeden ze základů prosperujícího venkova považujeme rozvoj zemědělského sektoru, tj. především zemědělství a lesnictví. ČSSD si uvědomuje, jak důležitou součástí kulturní krajiny je i péče o lesy, vodní plochy a toky, na které má zemědělská výroba bezprostřední vliv.

ČSSD si je vědoma, že:

- dotace pro zemědělce mají význam pro ovlivňování vývoje cen potravin,
- stabilita současného světa – klimatická, politická a ekonomická – je křehká a snadno zranitelná,
- neúnosný ekonomický tlak na zemědělce vede k překračování biologických bariér a ohrožuje zdravotní bezpečnost potravin a ve svém důsledku i ekologickou stabilitu vůbec,
- evropský model zemědělství, ke kterému se ČSSD hlásí, nemá dnes už pouze svůj produkční rozměr, ale stále více do jeho popředí vystupují úlohy společenské, především péče o kulturní vzhled krajiny a její ekologickou a sociální stabilitu,
- zemědělství není pouze producentem surovin pro výrobu potravin, ale zároveň je zdrojem mnoha potenciálních a využitelných obnovitelných zdrojů energie.

V resortu zemědělství se proto budeme soustřeďovat zejména na:

- další rozvoj potravinářského průmyslu, zejména na jeho technologickou úroveň jako základní faktor jeho konkurenceschopnosti s důrazem na vysokou kvalitu produkce a především na její bezpečnost pro spotřebitele,
- zajištění potravinové bezpečnosti z hlediska množství a kvality; systémem podpor budeme zlepšovat podnikatelské prostředí a umožňovat zemědělcům spravedlivou soutěž se zemědělci z ostatních států EU; soustředíme se na efektivní čerpání finančních prostředků ze strukturálních a kohezních fondů EU a zároveň na jednání o jejich novém efektivnějším uspořádání;
- bezpodmínečné, rychlé a soustavné zavádění hygienických a technologických standardů do výroby, vytváření přísných kontrolních mechanismů a respektování nových vědeckých poznatků v kontrole celého potravního řetězce, a to včetně dodržování pravidel pro welfare chovaných zvířat,
- respektování mimoprodukčních funkcí zemědělství v oblastech s nevýhodnými přírodními podmínkami, kde je nutné, aby systém dotací umožňoval existenci zemědělců v krajině (s možností využít diferencovanou platbu za její údržbu), zlepšení kvality krajiny a dalších složek životního prostředí a s tím

souvisejícího rozvoje doprovodných činností jako je např. agroturistika, které budou sloužit k další ekonomické stabilizaci,

- sociální a hospodářské funkce při rozvoji venkova, ve spolupráci s dalšími resorty státní správy umožníme zvyšovat kvalitu života na venkově (dostupnost školství, zdravotnictví, kultury apod.),
- obnovení a zlepšení ekologické stability krajiny, obnovy významných krajinných prvků, zejména rybníků a retenčních nádrží včetně zvýšené péče o čistotu a kvalitu povrchových a podzemních vod,
- vodní zdroje a hospodaření s nimi. Poloha České republiky jako evropského rozvoje je nespornou strategickou výhodou, protože voda se stává strategickou surovinou. V tomto ohledu považujeme za důležité přizpůsobit i charakter zemědělské výroby.
- směrovanou dotační politikou a investiční podporou dosáhnout, aby se zemědělství stalo i významným producentem obnovitelných zdrojů energie,
- snížení stupně zomění zemědělské půdy a zvýšení podílu lesů, zejména v oblastech, které jsou méně vhodné pro zemědělské podnikání, a tím i zvýšení retenční schopnosti krajiny, jako prevence a zmírnění následků přírodních katastrof.

Za důležité pro budoucnost pokládáme zachovat funkční zemědělství tak, aby bylo možné pružně reagovat na jakékoliv politické, hospodářské nebo klimatické změny.

Budeme i nadále podporovat přirozené a tradiční způsoby sdružování prvovýrobců do obchodních organizací a zasáhneme proti nekalým praktikám na trhu, které různými cestami (zneužívání dominantního postavení k tlaku na nízké nákupní ceny, odložení splatnosti dodávek atd.) ovlivňují hospodářskou soutěž.

Budeme podporovat formy ekologicky únosné zemědělské velkovýroby, kterou považujeme za ekonomicky efektivnější. Budeme se maximálně zasazovat o posílení a diverzifikaci příjmů zemědělců z jiných zdrojů, především doplňkových výrob a činností, z nichž za jednu z nejdůležitějších považujeme rozvoj venkovské turistiky a rekreace.

Chceme umožnit zemědělským podnikatelům nabývat půdu do vlastnictví či dlouhodobých pronájmů za výhodných podmínek, aby došlo ke sladění její majetkové držby a uživatelských práv. Považujeme vlastnictví zemědělské půdy v rukou českých zemědělců dlouhodobě za nejdůležitější prvek ekonomické a sociální stability celého sektoru. Učiníme taková opatření, aby se rozvinul trh se zemědělskou půdou a efektivně se dokončil proces odstátnění zemědělské půdy, a to především na dlouhodobé splátky, které budou minimálně zatěžovat ekonomiku zemědělských podniků.

Lesy nadále považujeme za významné národní bohatství a lesní hospodářství budeme orientovat na trvalý rozvoj jejich produkčních i mimoprodukčních funkcí a na zlepšování zdravotního stavu lesů. Trváme na tom, aby dlouhodobě nedošlo ke zvýšení objemu těžby nad úroveň objemu přírůstku dřevní hmoty. Les musí zůstat přístupný všem a musí být využitelný pro sportovní, rekreační a myslivecké účely při respektování jeho hospodářských funkcí. Garantem splnění těchto cílů jsou stabilizované vlastnické struktury správců a majitelů lesů, a proto je pro nás nepřijatelné, aby docházelo k jejich atomizaci. Odmítáme privatizaci stávajících státních lesů.

Obdobně významným prvkem národního bohatství je i vodstvo a vodní hospodářství. Dáváme přednost ekologické a krajinné funkci vodních ploch a toků před jejich jednostranným hospodářským využitím, neberoucím ohled na uvedené primární přírodní funkce těchto systémů.

ČSSD vnímá problematiku venkova se všemi jeho současnými problémy. Chceme se proto zabývat i problematikou občanských sdružení, jejichž význam v souvislosti s transformací venkova stále stoupá (myslivci, rybáři, zahrádkáři, včelaři, drobní chovatelé a další). Chceme s těmito organizacemi spolupracovat a využít jejich schopností a invence k rozvoji venkovského prostoru.

Vývoj naší společnosti v devadesátých letech minulého století sledoval jiné priority než komplexní kvalitu venkovského prostoru a jeho trvalou životaschopnost. To je třeba nejen pravdivě pojmenovat, ale zejména cíleně řešit. Sociální demokracie si klade za cíl zvrátit tento negativní trend, který není jen hrožením venkova jako takového, ale současně je nepříznivým aspektem celospolečenským s řadou dopadů do hospodářské sféry ČR.

6.4. Fiskální a daňová politika

Dlouhodobá politika sociální demokracie v oblasti financí musí respektovat výchozí situaci nejen v celkovém hospodářském vývoji, ale i v oblasti daní a fiskální politiky a zcela přirozeně musí vycházet ze základních programových cílů sociální demokracie.

Proto musí nevyhnutelně reagovat nejen na vývoj z minulých let, ale i odrážet některé nové jevy vyplývající z globalizace. Výchozí situace v oblasti fiskální politiky je charakterizována tendencí ke schodkovosti veřejných rozpočtů. Je nesporné, že naprostá většina vznikajících schodků je zapříčiněna „hospodařením“ pravicových vlád z poloviny 90. let (připomeňme jen, že s požehnáním tehdejší pravicové vlády se přenesly špatné úvěry v rozsahu několika stovek miliard korun z firemní sféry do bankovního sektoru). Patří sem však také neschopnost čelit efektivně tlaku soukromého kapitálu, která vede k tomu, že nejsou v předstihu přijímány potřebné korekce finančních nástrojů či podpor vycházejících z minulých let.

Negativním rysem je také nedostatečná úroveň české legislativy, která umožňuje poměrně značnou benevolenci k daňovým únikům, k možnostem krácení příjmů. S tím souvisí také málo efektivní – ve srovnání s jinými zeměmi – schopnost vybírat daně (vč. přebujelého aparátu správy daní) na rozdíl od nadprůměrně úspěšného výběru pojistného.

Objektivním faktorem plynoucím z globalizace je vysoce nákladný rozvoj vědy a výzkumu, rozšiřování vzdělávání, rostoucí podíl obyvatelstva v poproduktivním věku, který vyžaduje modifikace stávajících systémů sociální a zdravotní péče a zejména soustavy důchodového zabezpečení i rostoucí výdaje na ozdravení životního prostředí.

Přestože však míra veřejného dluhu v poměru k hrubému domácímu produktu v posledních letech z uvedených důvodů rychle rostla, je její úroveň ve srovnání s ostatními zeměmi EU dosud poměrně nízká. Důvěra v hospodářskou a finanční stabilitu České republiky se projevuje i v dlouhodobě vysokém přílivu zahraničního kapitálu. Sociální demokracie považuje pro další období za nezbytné dosáhnout postupné stabilizace míry veřejného dluhu, a proto snížit míru schodků veřejných rozpočtů podle přijatého programu přípravy na společnou měnu na nejvýše 3 procenta v poměru k HDP. Konečným dlouhodobým cílem by měl být cyklicky vyrovnaný (či mírně deficitní) veřejný rozpočet, založený na efektivním vynakládání výdajů vlády i ostatních subjektů veřejných financí.

Klíčovým momentem pro postoj sociální demokracie k dalšímu vývoji finanční politiky je především nutnost dosáhnout rozumného propojení solidarity, sociální spravedlnosti a ekonomické efektivnosti. Právě princip solidarity považujeme za rozhodující pro nediskriminační přístup člověka ke znalostem v rozvíjející se, výkonnější společnosti znalostí, pro dosažení sociálního smíru a pro udržení sociálního státu jako moderní formy státu odpovídající současné etapě vývoje společnosti v Evropě.

Sociální demokracie si je vědoma, že vlivem globalizace nespomě v budoucnu zesílí tlak na posílení vlivu soukromého kapitálu v řadě odvětví veřejných služeb. Tento kapitál se z „tradičních“ odvětví spojených s výrobou stále více přesunuje do těch oblastí, které byly dosud financovány z veřejných zdrojů, jako jsou zejména sociální služby a penzijní systém. Takový přechod na soukromé zdroje by zcela nepochybně daleko výrazněji prohloubil rozdíly v sociální situaci jednotlivců a bezpochyby nadměrně oslabil solidaritu charakteristickou pro dosavadní systémy sociální ochrany, ale i zdravotnictví, školství a důchodové zabezpečení. V konečném

důsledku by tak tyto služby byly z hlediska jednotlivce finančně náročnější než v minulosti (také s ohledem na nutnost produkovat zisk pro soukromý kapitál). Taková privatizace, pod tlakem maximalizace zisku, dosud veřejných systémů je jedním z největších rizik, které může vývoj v příštích letech přinést.

To se týká zejména systémů zdravotního a sociálního pojištění, kde větší zapojení soukromého kapitálu, zejména ve spojení s veřejnými zdroji může, pokud by nebyla přijata účinná opatření pro regulaci soukromého kapitálu, být rizikové a vytvářet nebezpečí kolapsu takových systémů resp. jeho jednotlivých částí (např. při umístění části volných prostředků na kapitálových trzích v zahraničí). Dosavadní zkušenosti ukazují na snahu soukromého kapitálu o získání co největšího příspěvku z veřejných zdrojů, o maximalizaci zisku společně se snahou o omezení jakýchkoli regulačních mechanismů. Výsledkem je pak eskalace nákladů a požadavků na další dodatečné zdroje. Takovým snahám parazitujícím na přirozené lidské touze po zdraví či pocitu bezpečí ve stáří či v nemoci bude sociální demokracie rozhodně čelit.

Spravedlivou a vyváženou daňovou soustavu považuje sociální demokracie za jeden z účinných nástrojů sociálně demokratické politiky omezování sociální nerovnosti, vzniklé nerovnoměrným rozdělováním společenského bohatství, a za výraz snahy o posílení sociální soudržnosti.

Efektivní daňová a odvodová soustava musí být nastavena tak, aby zajistila udržitelné financování sociálního státu, jehož soustava veřejných rozpočtů může zajistit podmínky pro překonávání sociálních nerovností, včetně nerovností v přístupu ke znalostem a zajistit rovné příležitosti v důstojnosti, svobodě a právech všech občanů. Dosahování těchto cílů přitom v rostoucí míře vytváří i rozhodující předpoklady kvalitativně založené konkurenceschopnosti a hospodářského růstu. Těmto cílům musí odpovídat i rozsah a úroveň veřejně financovaných služeb pro občany.

ČR jako jedna z nových zemí EU se nyní ocitá pod tlakem nejrůznějších kapitálových skupin, které s poukazem na nutnost zrychlit hospodářský růst, doporučují výrazně omezit míru zdanění a míru přerozdělování. Jde o neoliberalní koncepty, které neúspěšně prosazují ve zcela jiných podmínkách zemí třetího světa. Neuspěly s nimi v „tradičních“ zemích EU s rozvinutým sociálním státem a také se silným postavením sociální demokracie jako politické strany.

Tyto neoliberalní koncepty neodpovídají reálné situaci ČR. Složená daňová kvóta ČR (daně a pojistné v poměru k HDP) v roce 2003 jen o málo přesahovala 35 %. Je výrazně pod úrovní EU 15 (kde je více než 40 %), tak i EU 25 (kde je 40 %).

Taková úroveň daňové kvóty nepochybně zhoršuje pozici státního rozpočtu při řešení zděděných problémů transformace ekonomiky a nevyhnutelně si také vynucuje rozsáhlé škrtky ve výdajích, zejména sociálních. Vyvolává tak napjatost i v navažujících systémech. Relativně nižší inkaso daní zužuje především výdaje na podporu rozvoje vědy a výzkumu, na podporu rozvoje školství i malého a středního podnikání. ČSSD proto nemůže připustit další snižování celkové daňové kvóty a prosazuje její stabilizaci.

Struktura daňových příjmů rozpočtů současně vyžaduje pozorně vážit poměr přímých a nepřímých daní. Podíl nepřímých daní na naší daňové kvótě je vyšší, než je západoevropským standardem. Další výrazné posilování nepřímých daní na úkor přímých by oslabilo přerozdělovací funkci daňové soustavy a vedlo k vyššímu zatížení spotřeby skupin obyvatel s průměrnými a nižšími příjmy. Přitom musíme varovat před iluzemi, že náklady a konkurenceschopnost firem nejsou ovlivněny i nepřímými daněmi – zvýšení nepřímých daní a inflace urychluje i růst mezd.

Důsledkem vysokého podílu nepřímých daní je také tendence naší daňové soustavy k samovolnému snižování podílu vybraných daní na HDP, a tudíž i tendence ke schodkovosti rozpočtu (resp. nedostatečná tendence k dlouhodobé udržitelnosti veřejných financí). Soustava daní proto musí daleko více odrážet průběh hospodářského cyklu, tj. v etapě hospodářského růstu směřovat k přebytku veřejných rozpočtů.

Sociální demokracie není příznivcem zvyšování daní. Jako politická strana si však je vědoma toho, že udržitelnost sociálního státu, vytváření prostředí pro zmírňování příkrých sociálních rozdílů, udržování sociální soudržnosti společnosti vyža-

duje vedle sociální solidarity také solidaritu v oblasti daňových příjmů státu. Citlivě rovněž vnímá tendence v zemích EU, podle nichž je podíl chudé populace tím vyšší, čím je daňová kvóta nižší. ČR má dosud mezi ostatními zeměmi EU nejnižší podíl chudých občanů.

Sociální demokracie bude usilovat, aby tomu tak bylo i nadále. Sociální demokracie bude také pozorně vyhodnocovat a využívat zkušeností zejména malých skandinávských zemí, které i při vyšší daňové kvótě si dokáží vydělat na financování sociálního státu jeho restrukturalizací a posílením výdajů na vědu, výzkum a vzdělávání.

Sociální demokracie proto nemůže a nechce usilovat o líbivou popularitu plošného snižování daní bez ohledu na důsledky, jaký by takový postup měl právě v tak zásadních otázkách, jako je sociální konsensus ve společnosti.

Klíčovým nástrojem politiky sociální demokracie jsou progresivně koncipovaná daň z příjmů fyzických osob a majetkové daně.

Progresivní zdanění je osvědčenou metodou stabilizující ekonomiku jak z makroekonomického, tak ze sociálního hlediska. Progresivní zdanění na jedné straně vyjadřuje hodnotu solidarity, na druhé straně také nižším zdaněním zvyšuje motivaci k práci příjmově slabších skupin pracovníků, které jsou nejvíce ohroženy nezaměstnaností. Sociální demokracie neusiluje o zvýšení daně z příjmu a je připravena snížit daň ekonomicky aktivních fyzických osob s cílem posílit zaměstnanost a omezit riziko pastí chudoby, jež spočívá v dlouhodobé závislosti jednotlivců a rodin na sociálních dávkách. Podporuje, aby odpočitatelné položky byly nahrazeny slevou na dani.

Daň z příjmů právnických osob je nutno udržovat na mezinárodně konkurenceschopné hranici. Samotná úroveň této daně nevyovídá dostatečně o skutečné míře zdanění, nejsou-li analyzovány také možnosti rozsáhlých odpočtů od základu daně, stejně jako fungující systém investičních pobídek zaručující dlouholeté daňové prázdny pro investory. Sociální demokracie proto nemůže lehkomyšlně podporovat snahy o to, aby ČR začala soutěžit s okolními novými zeměmi EU, kdo bude mít nejnižší daň. Takový postup povede jen k zesílení přílivu spekulativního kapitálu, který, nalezne-li jinde podmínky lepší, ze země unikne, což může následně způsobit řadu komplikací a škod. Naše země, natož pak její sociální systém, se nemůže stát rukojmím takového spekulativního kapitálu.

Sociální demokracie zásadně odmítá návrhy na zavedení systému rovné daně tak, jak je předkládají naši političtí odpůrci z pravé části politického spektra. Rovná daň je hluboce nespravedlivá, neboť daleko více než dosud zatěžuje daňovým břemenem především lidi s průměrnými a nižšími příjmy, a naopak výrazně odlehčí v placení daní nejbohatším skupinám obyvatelstva. Takový postup je pro sociální demokracii nepřijatelný. Je v rozporu se základní zásadou, na niž sociální demokracie vznikla - se sociální spravedlností. Pokud by takový návrh byl realizován, vedl by v krátké době k hlubokému rozdělení naší společnosti na masu chudých a úzkou vrstvu bohatých.

Sociální demokracie proto nikdy takové návrhy nepodpoří, neboť je oprávněně považuje za ničím neodůvodněný hazard s osudy milionů občanů, jejichž sociální situace by se jejich realizací zásadně zhoršila.

Sociální demokracie považuje za svůj důležitý dlouhodobý cíl dosáhnout ekologizace daňové soustavy. V pojetí ČSSD je ekologická daňová soustava spojena s přesunem daňového zatížení na ty komodity, které mají výrazně negativní dopady na životní prostředí.

ČSSD bude trvale usilovat o zlepšení výběru daní a cel, včetně důsledného boje proti daňovým únikům a legalizaci výnosů z trestné činnosti. Za nezbytnou podmínku úspěšnosti této snahy považuje zavedení institutu majetkových příznání. Za zcela zásadní v této oblasti považujeme i změnu společenského vědomí, které je dosud velmi tolerantní vůči neplacení daní a daňovým únikům. Budeme usilovat o vytvoření takové společenské atmosféry, aby podobné jevy byly považovány za společensky nepřijatelné a ohrožující společenský konsensus a také narušující rovné podmínky na trhu.

Sociální demokracie bude požadovat nastolení rovnosti mezi jednotlivými

poplatníky. Žádná skupina nesmí být v placení daní nebo příspěvků na důchodové či jiné pojištění zvýhodněna na úkor druhé skupiny. Systém daní a pojistného nesmí umožňovat, aby formální administrativní změnou (např. změnou zaměstnaneckého poměru na smlouvu s OSVČ) bylo možno daňové povinnosti a příspěvky na pojištění měnit ke škodě veřejných fondů.

Ve své hospodářské politice bude sociální demokracie usilovat o vstup do EMU a zavedení eura jako jednotné evropské měny namísto české koruny v horizontu roku 2010. To chápeme jako završení našeho procesu integrace do ekonomiky zemí EU. Uvědomujeme si, že k tak zásadnímu kroku musí být splněny i další podmínky, zejména odpovídající výkonnost již restrukturalizované ekonomiky i stabilizovaný systém veřejných financí. Právě výkonnost ekonomiky, vysoký stupeň přiblížení k ekonomické úrovni vyspělých zemí je předpokladem toho, aby takový krok nebyl provázen otřesy a byl naopak stimulem pro naše firmy i malé a střední podnikatele k dalšímu rozvoji a celkovému rozmachu naší ekonomiky.

6.5. Ekonomická moc musí podléhat demokratické kontrole

V podmínkách narůstající globalizace se možnosti vlivu států na hospodářskou politiku výrazně zmenšují, neboť v rukou států dnes zůstávají zejména nepřímé nástroje, z nichž hlavními jsou rozpočtová a daňová politika, regionální politika, ochrana hospodářské soutěže a regulace monopolů. S omezováním reálné hospodářské moci států se ekonomická, a tím i politická moc stále více přesouvá na úroveň nadnárodních finančních a průmyslových korporací. O to víc se zvyšuje význam politické integrace. Přesouváním ekonomické moci na nadnárodní korporace dochází ke zmenšování vlivu demokratických institucí států a v ohrožení se tak ocitá demokracie samotná.

ČSSD musí čelit oslabování váhy demokratických rozhodnutí jejich přenášením na národní i mezinárodní úroveň. Musí usilovat o to, aby občané mohli i nadále o všech důležitých otázkách rozvoje společnosti rozhodovat v rámci demokratických procesů. Jde nám o to, aby moc nadnárodních kapitálových skupin byla kontrolována, a zejména aby byly kontrolovány mezinárodní kapitálové toky.

Na mezinárodní úrovni proto bude česká sociální demokracie usilovat o to, aby se s využitím mezinárodních institucí posiloval regulační rámec tím, že bude zvýrazněn jejich demokratický charakter a výkonné pravomoci. Bude podporovat taková opatření, která posílí úroveň finanční, právní, sociální a ekologické regulace, realizované demokratickými mezinárodními organizacemi.

Vedle toho se bude sociální demokracie zasazovat o kontrolu činnosti monopolů uvnitř států tak, aby státní monopoly nebyly pouze nahrazeny monopoly privátními. Bude podporovat vytvoření pevného regulačního rámce všude tam, kde je potřeba ochránit veřejný zájem, národní bezpečnost, životní prostředí, svobodnou soutěž a zejména posílit práva spotřebitelů.

Ochranu zájmů spotřebitelů považujeme za svůj důležitý úkol. Nelze se smířovat s tím, aby spotřebitelé byli se svými oprávněnými požadavky nejednou zcela bezbranní proti byrokratické mašinérii privátních monopolů, byli vystavováni zbytečným požadavkům na poskytování osobních dat, manipulaci s cenami zejména síťových služeb a dalším negativním jevům.

Nad ochranou osobních dat musí bdít státní instituce znemožňující ekonomickým subjektům zneužít jejich informační převahu nad spotřebiteli, zejména marketingově využitelná data. Neinformovanost spotřebitelské veřejnosti spolu se sofistikovanými metodami zpracování dat, např. o spotřebě, zájmech a informačních zdrojích spotřebitelů, dává zejména velkým obchodním řetězcům, ale i dalším firmám informační převahu, kterou by mohly využívat ke svým cílům, které mohou být rozdílné od zájmů spotřebitelů.

Občané musí mít právo na objektivní informace o činnosti soukromých podniků (zejména takové, které se dotýkají jejich práv, např. o ekologičnosti výroby, o účincích na zdraví apod.). ČSSD bude usilovat o to, aby legislativními nástroji bylo podpořena spoluúčast zaměstnanců při rozhodování o základních otázkách rozvoje podniků.

Je nutno vytvářet takové demokratické mechanismy, které zabrání prorůstání ekonomické, mediální a politické moci, které by vedlo ke vzniku demokraticky neovlivnitelných mocenských elit. V moderní společnosti platí stále naléhavěji, že moc má rovněž svou mediální podobu. I mediální prostředí musí podléhat demokratické kontrole, která nebude omezovat svobodu médií, ale zabrání jejich zneužívání pro zájmy vlastnických skupin. Mediální svět potřebuje objektivní kritické vazby. ČSSD bude usilovat o udržení a rozvoj veřejnoprávních sdělovacích prostředků.

6.6. Družstevnictví

Sociální demokracie podporuje všechny formy družstevnictví pro jeho prvky vzájemné solidarity, principy demokratického řízení a rovná práva členů. Navazuje tak na tradice založené VIII. sjezdem Československé sociálně demokratické strany dělnické v roce 1907. Potvrzuje trvalou platnost myšlenky, že družstva, ve srovnání s ostatními obchodními společnostmi, vykazují jasné odlišnosti. Důvodem jejich existence není dosahování zisku, nýbrž poskytování služby členům. Činnost družstev má významný aspekt sociální.

Kromě podpory družstev bytových, spotřebních, výrobních či zemědělských s dlouholetou tradicí proto připraví legislativní podmínky pro vznik obecně prospěšných subjektů jako například družstev sociálních, pracovních, či jiných, jejichž prostřednictvím mohou občané uspokojit potřebu získat práci či službu za ekonomicky dostupných podmínek. Bude přitom postupovat v souladu s pravidly Evropské unie.

Budeme o to usilovat v kontextu s významnými dokumenty Evropské unie, například „Sdělením Evropské komise na podporu družstevních společností“ či „Statutu Evropského družstva“ nebo „Bílou knihou na podporu družstevnictví v Evropě“. Tyto dokumenty byly přijaty EU v letech 2000 až 2003. ČSSD také respektuje družstevní principy a hodnoty Mezinárodního družstevního svazu, které byly schváleny na Valném shromáždění MDS v roce 1995 v Manchesteru, a zapojí se do mezinárodní družstevní spolupráce.

Sociální demokracie bude prosazovat rehabilitaci družstevních tradic a podpoří nejen stávající družstva odstraněním deformací v právním řádu, které jim byly vnuceny v první polovině devadesátých let, ale počítá s pomocí při výstavbě levných bytů pro mladé lidi a občany se středními příjmy i s novou úpravou umožňující rozvoj již zmíněných nových odvětví.

6.7. Privatizace a kultivace podnikání

Sociální demokracie podporuje všechny kroky, které vedou ke zprůhlednění a kultivaci podnikání a vlastnických vztahů.

Požadujeme, aby byla důrazně uplatňována vlastnická práva státu. Považujeme za nutné stanovit meze účelné privatizace tak, že stát si ponechá vlastnictví veřejnoprávních medií a pošty i vymezených strategicky rozhodujících řídicích systémů a sítí v energetice, dopravě a vodním hospodářství. Bližší vymezení těchto rozhodujících systémů provedeme ve střednědobých programech. Zcela odmítáme privatizaci lesů, stejně jako likvidaci veřejnoprávního školství a zdravotnictví, které pouze v této formě mohou zajistit současně efektivní a také nákladově racionální služby širokému okruhu obyvatel, nezávisle na jejich sociálním postavení a regionu, v němž žijí.

Jsme pro rovnoprávnost všech forem vlastnictví. Kromě podpory rozvoje družstev podpoříme i zvýšení – analogicky k situaci v EU – úlohy krajských orgánů, měst a obcí jako vlastníků. Budeme vyžadovat zodpovědný vztah vlastníků k majetku, a to zejména tam, kde tato vlastnická práva k majetku mohou zasahovat do práv jiných osob.

Naším dlouhodobým cílem je taková kultivace ekonomického prostředí a právního i etického rámce podnikání, která bude v souladu s naším členstvím v EU. Proto trváme na tom, aby byla stanovena jasná pravidla pro podnikání a byl veden rozhodný boj s kriminalitou, klientelismem a korupcí.

Za základní předpoklad fungování všech ekonomických struktur považujeme

institucionální zázemí hospodářství dané jeho právním řádem a dalšími institucemi, které zabezpečují regulaci a vynutitelnost práva. Obdobně se to týká i neformálních institucí, které tvoří nepsané normy chování ekonomických subjektů a spoluurčují, na jaké úrovni se respektují práva v běžném životě. Tržní hospodářství v našem pojetí neznamená jen více svobod, ale vyžaduje i důsledné plnění závazků.

Ekonomický řád jako soubor psaných i nepsaných norem chování musí poskytovat všem hospodářským subjektům jistotu, že pravidla hry platí skutečně pro všechny, a že ekonomickou spravedlnost dlouhodobě nelze oklamat ani podplatit. To je základem dlouhodobé jistoty všech součástí ekonomiky a nezbytným předpokladem stabilního a dlouhodobého hospodářského růstu.

Při respektování pravidel a plnění závazků musí být stát příkladem. Stát nepředstavuje pro ekonomické subjekty jen nezbytný regulační prvek, ale musí být především aktivní servisní organizací, která všestranně napomáhá rozvoji jejich ekonomických aktivit a ochraně jejich práv. Proto je racionální zajistit, aby administrativní procedury nebyly pro ekonomické subjekty zbytečně komplikované a časově nebo finančně příliš náročné.

Tržní ekonomika není a nesmí být negací morálky. Posilování morálního a právního vědomí občanů podstatně zvyšuje sílu ekonomiky jako celku. Odpovědnost politiky je soustavně vysvětlovat, že např. neplacení daní, nelegální zaměstnávání, zneužívání sociálních dávek či znečišťování životního prostředí se děje na daňový účet řádných občanů a nemůže být tolerováno. Vysoké náklady široké společenské tolerance vůči negativnímu ekonomickému chování je nutno kvantifikovat a učinit z nich nepostradatelnou součást výchovy.

Významným prvkem vytváření morální dimenze tržního hospodářství je iniciativa profesních organizací a odborů v podobě formulování etických standardů jednotlivých profesí. Očekáváme, že řada profesních organizací bude stále více schopna přebírat i významné autoregulační funkce, což může prospět po odborné i procesní stránce fungování regulačních mechanismů ekonomiky.

7. SPOLEČNOST PŘÁTELSKÁ K ŽIVOTNÍMU PROSTŘEDÍ

Česká strana sociálně demokratická:

1. vycházejíc z toho, že je v současnosti již zřejmá neudržitelnost prudkého extenzivního růstu průmyslové civilizace a že jsou zřejmé s ní spojené globální ekonomické problémy (blíže viz kapitola 3),
2. vědoma si toho, že dlouhodobě neslouží člověku nic, co ničí životní prostředí, a že proto jedinou šancí na přežití lidstva je naučit se s přírodou a v přírodě žít (též viz kapitola 7) a
3. projevujíc úctu k živým bytostem, organizmům a přírodě jako celku (doslova viz 1.3.2)

volí jako určující strategii svého programu pro 21. století udržitelný rozvoj. V současnosti je již zřejmá neudržitelnost prudkého extenzivního růstu průmyslové civilizace stejně jako jsou zřejmé s ní spojené globální ekonomické problémy. Udržitelný ekonomický, sociální a kulturní rozvoj zakládáme na citlivém vztahu k přírodě, na rozumném čerpání nejen neobnovitelných zdrojů, ale i zdrojů obnovitelných. Odmítáme přetrvávající umělé rozdělování ekonomických a ekologických cílů. Jejich vzájemná podmíněnost je zřejmá a nevyhnutelná.

Ekologické problémy, spojené s čerpáním a rychlým úbytkem přírodních zdrojů, zvyšujícím se nedostatkem pitné vody, rostoucím znečištěním životního prostředí a přelidněním některých částí světa, vyvolávají nebezpečí vzniku katastrofálních existenčních důsledků pro lidskou civilizaci a kulturu. Děje se tak z nedostatečného poznání věcí a respektu vůči základním sociálním, ekologickým, kulturním a nako-

nec i hospodářským problémům lidstva, problémům, jež se – stále jen s neuspokojivou odezvou – vyhroutil v poslední čtvrtině 20. století.

Za udržitelný považujeme v souladu s pojetím EU (viz nařízení EP a Rady č. 2494/2000) takový rozvoj, který povede ke zlepšování životní úrovně obyvatel v mezích kapacity ekosystému, a to ochranou přírodního bohatství a jeho biologické rozmanitosti v zájmu současné i budoucích generací. Takové pojetí znamená uspokojování sociálních, materiálních a duchovních potřeb lidí při plném respektování objektivních environmentálních limitů.

Za tím účelem je nezbytné zaměření vědecko-výzkumné a odborné sféry působící v oblasti životního prostředí tak, aby jedním z prioritních úkolů bylo stanovení standardů kvality životního prostředí na objektivním základě a jejich důsledná implementace do rozvojových programů celé společnosti. Znamená to např. odklon od ochrany životního prostředí prostřednictvím emisních limitů (či jiných závazných podmínek) bez jejich vázanosti ke skutečnému stavu životního prostředí v konkrétní lokalitě, k důsledné aplikaci zákazu překročení imisních (event. hygienických nebo územních) limitů. Vedle tohoto nástroje považujeme za nezbytné obohatit ekologický pilíř udržitelného rozvoje o funkční institut zabezpečující nápravu ekologické újmy a ekologických zátěží, což předpokládá zavedení objektivní odpovědnosti za činnosti vedoucí k takové újmě bez ohledu na kritérium protiprávnosti. Jeho součástí zůstává také souhrnná ochrana a tvorba kulturní krajiny z pohledu funkčnosti a estetiky, a to jak komplexu přírodních, polopřírodních, tak i lidmi vytvořených složek včetně hmotného kulturního dědictví.

Přitom jednoznačně upřednostňujeme prevenci před donedávna obvyklými a zpravidla nedostatečnými způsoby odstraňování nepříznivých následků výrobně spotřebního procesu lidské společnosti: znečišťování, poškozování, devastování, degradace životního prostředí apod. Je bezpodmínečně nutné používání převážně sankčních forem řešení problémů (Česká inspekce životního prostředí) postupně nahrazovat zaváděním předběžných opatření – upozornění na nedostatky, zvýšení frekvence kontaktů s výrobcí – integrovanou prevencí a omezováním znečištění – IPPC. Sociální demokracie si je vědoma toho, že udržitelný ekonomický růst je dán zejména vědeckotechnologickým vývojem a vytvořením, popř. zvýhodněním nových environmentálně přátelských podnikatelských příležitostí. Jedná se zejména o podporu následujících činností, které ČSSD považuje za vlajkovou loď udržitelného podnikání a které se promítají do všech sektorových politik:

V surovinové politice směřujeme k ochraně zdrojů surovin pro budoucnost cílevědomými substitucemi nedostatkových primárních surovin a energií, využíváním obnovitelných zdrojů a druhotných surovin, recyklacemi a odpadovým hospodářstvím. Budeme proto podporovat výstavbu staveb z obnovitelných zdrojů a materiálů, jejichž použití je příznivé životnímu prostředí, dále technologie vedoucí k dlouhodobému používání výrobků a k prevenci vzniku odpadů a technologie, projekty a marketing v oblasti separace a zpracování odpadů pro jejich využití jako druhotných surovin a v oblasti podpory výrobků z recyklovaných materiálů,

V energetice se zaměříme na úspory při využití energetického potenciálu primárních energetických zdrojů a užívání obnovitelných a netradičních zdrojů v souladu s trendy v Evropské unii. Budeme proto podporovat výstavbu nízkooenergetických a pasivních budov a staveb a dále výstavbu a provoz energetických zařízení, využívajících místně dostupné obnovitelné zdroje, a to včetně větrných farem, a zařízení s vysokou energetickou účinností přeměny primární energie. Další využívání jaderné energie spojujeme s nezbytným technickým pokrokem především pokud jde o bezpečnost jaderných elektráren a s řešením problémů spojených s likvidací radioaktivního odpadu.

Při rozvoji průmyslu jsme pro zavádění takových vyspělých a dostupných technologií, které vedou ke snižování surovinové a energetické náročnosti s minimálními negativními dopady na životní prostředí. Jedním z kritérií jakosti technologií a výrobků se musí stát jejich ekologická úroveň. Podporujeme proto výrobu a prodej energetických výrobků s nejvyšší dostupnou energetickou účinností, ekologicky šetných, výrobků z obnovitelných zdrojů a druhotných surovin. Dále podpoříme zavádění systémů ekologického managementu. Důsledná pozornost bude věnována také likvidaci ekologických zátěží, průmyslových a komunálních odpadů. Zvlášt-

ní pozornost bude soustředěna na revitalizaci nevyužívaných průmyslových ploch a likvidaci starých důlních děl, především tam, kde mohou způsobit ohrožení životů lidí a jejich majetku.

V dopravní politice upřednostňujeme kolejovou přepravu před ostatními méně ekologicky vhodnými způsoby dopravy. V popředí našeho zájmu zůstává zkvalitnění a rozvoj hromadné dopravy. Podporujeme také rozvoj ekonomicky zdůvodněné vodní dopravy respektující přírodní podmínky. Dálniční síť musí respektovat ekologické podmínky, ale také odstraňovat zatížení životního prostředí způsobené zastaralou dopravní sítí v obcích a městech. Budeme podněcovat společenskou poptávku po alternativních palivech.

Agrární politika, ve smyslu politiky EU, musí důsledně podporovat zemědělskou činnost v méně produktivních oblastech a ve velkoplošných chráněných územích stejně jako ekologické zemědělství produkující ekologické potraviny. Proto podporujeme reformu Společné zemědělské politiky EU uplatňující subvence do mimo-produkčních opatření, která pomáhají udržet tradiční kulturní krajinu. Podpoříme integrační snahy jednotného řízení ochrany, údržby a utváření krajiny a přírody z jednoho vládního centra, které bude garantovat i účelné vkládání a rozmisťování finančních prostředků. Budeme podporovat spolkovou činnost spojenou s agrárními odvětvími (např. myslivost, včelařství a rybářství) s ohledem na jejich pozitivní přínos pro krajinu, zemědělství, lesní i vodní hospodářství i ochranu přírody.

Půdní fond, který je nereprodukovatelným přírodním zdrojem, musí být pod účinnou technickou i legislativní ochranou. Ekologicky optimálním zacházením s půdním fondem chceme přispět ke stabilitě venkovského osídlení a prostoru. K tomu slouží i agrotechniky respektující ochranu půdy a bránící vzniku její vodní a větrné eroze. Nevyužívané zemědělské půdy by měly být co nejdříve zařazeny do programů pro pěstování plodin sloužících jako obnovitelné zdroje surovin k technologickým účelům.

V urbanistické politice se zaměříme na tvorbu urbanistických struktur, které zastaví stálé zhoršování životního prostředí sídel a povede k jeho postupnému zlepšování. Chceme, aby ve městech bylo vysazováno dostatečné množství zeleně, která plní zdravotně rekreační a estetické funkce. Pozornost bude věnována i zeleným pásům kolem velkých sídlištních aglomerací.

Politiku územního rozvoje budeme důsledně rozvíjet ve smyslu trvalé udržitelnosti. Budeme proto napomáhat implementaci požadavků Evropské úmluvy o krajině jak v územních politikách, tak v územně plánovacích dokumentacích. Jedním z prioritních úkolů je státní podpora revitalizace a znovuvyužití brownfieldů.

V lesnictví sledujeme zvýšení stability lesních ekosystémů a posílení sociálně ekologických funkcí lesů. Z toho důvodu prosazujeme zachování státního vlastnictví lesů v současné rozloze i organizační struktuře. Vlastníci lesů by měli mít zaručeny přiměřené finanční kompenzace za definované služby poskytované společnosti. Lesy však musí i nadále plnit produkční funkci obnovitelného zdroje dřevní suroviny.

Ve vodní a vodohospodářské politice věnujeme vyšší péči ochraně vod pro zajištění dostatečného množství vody pitné a užitkové pro spotřebu, ale také jejímu čištění a udržení v krajině ve smyslu komunitárního práva Evropské unie. Je nezbytné zajistit potřebné investiční prostředky na výstavbu čistíren odpadních vod a kanalizačních systémů ve městech a obcích. K tomu přispěje i účinné využití prostředků z Fondu soudržnosti a strukturálních fondů EU. Podporujeme rozvoj a revitalizaci říčních a rybníčních soustav sloužících k udržení vody v krajině a k zmírňování výkyvů jejího klimatu spolu s vytvářením podmínek pro regulaci odtoků. Zajistíme, aby veškerá protipovodňová opatření na vodních tocích i v jejich povodích byla prováděna cílevědomě a byla tak zajištěna maximálně možná ochrana sídlišť a průmyslových aglomerací.

Aktivní ochranou ekosystémů sledujeme zachování druhového bohatství a dynamickou rovnováhu jejich složek. Jimi je podmíněna trvalá ochrana přírody a krajiny. Její další podmínkou, kterou chceme rozšiřovat a upevňovat, je účinná spolupráce orgánů ochrany přírody s obyvateli, obcemi a regiony. Mimořádnou péči věnujeme zvláště chráněným územím, zejména národním parkům, ale i dalším chráněným územím, v nichž jsou soustředěny přírodní hodnoty národního i mezinárodního významu.

V souladu s decentralizací státní správy podle zásady subsidiarity prosazujeme, aby výkon speciální prvoinstanční státní správy v ochraně přírody a krajiny byl v místě své působnosti, tj. na velkoplošných chráněných územích, reprezentován speciálním správním úřadem (příslušnou Správou NP nebo Správou CHKO). Podpoříme vytváření a fungování celoevropské soustavy ochrany přírody (NATURA 2000). Za nedílnou součást aktivní ochrany ekosystémů považujeme zabezpečení biologické bezpečnosti, zejména ve vztahu ke geneticky modifikovaným organizmům.

Cestovní ruch u nás je podmíněn existencí celospolečenského přírodního bohatství, které je nutno chránit a starat se o ně stejně jako o přírodně-historický ráz kultury krajiny (historické a přírodní parky, zahrady a krajinné památkové zóny či roztroušenou krajinnou zeleň). S tím je spojena podpora turistického ruchu v souladu se zájmy přírody. Z ekonomiky cestovního ruchu podporujeme jeho ekologické formy (např. ekoagroturistiku).

Systematická environmentální výchova, vzdělávání a osvěta v tomto duchu musejí být zavedeny od předškolního věku a provázet celý život člověka. Odpovídající relevantní informovanost by se měla stát každodenní záležitostí. Posílena by proto měla být odpovídající institucionální a právní základna. Postupné zavádění ekologické daňové reformy by mělo nastartovat zásadní obrat ve směřování společnosti k udržitelnému rozvoji.

Při řešení problémů životního prostředí vyvíjí současné pojetí ochrany životního prostředí tlak na znečišťovatele pomocí především administrativních nástrojů, tj. formou příkazů, zákazů a pokut, které znečišťovateli neposkytují prostor pro jeho rozhodování. Ekonomický pilíř udržitelného rozvoje naopak preferuje zavádění ekonomických nástrojů, které mají nahrazovat nedostatečné působení trhu, a tak vytvářet prostor pro rozhodování subjektů trhu. Sociální demokracie proto původce pozitivních externích efektů finančně zvýhodní (zejména plným využitím zdrojů z fondů EU a zefektivněním politiky SFŽP) a původce negativních externalit zatíží platbou.

Za tím účelem budeme prosazovat ekologickou daňovou reformu, jejímž předmětem bude zdanění energetických výrobků (motorová paliva, topiva a elektřina, pokud byly vyrobeny z neobnovitelných zdrojů). Dále zavedeme zpoplatnění ostatních neobnovitelných přírodních zdrojů, které nejsou energetickými výrobky. V případě prokázané úspory nebo obnovy přírodního zdroje bude možnost zprostit se povinnosti platby (tzv. systém feebates). Principem zavedení ekologické daňové reformy musí být i fiskální neutralita vedoucí ke snížení příjmů veřejných rozpočtů v důsledku snížení vedlejších nákladů práce (např. snížením nejnižší sazby daně z příjmů fyzických osob nebo snížením plateb sociálního zabezpečení) a daňového zvýhodnění ekologických investic a podnikání. Obojí funkci – represivní i motivační – plní systémy obchodovatelných povolení. Proto sociální demokracie umožní jejich uplatnění i v jiných oblastech, než je obchodování s povolenkami na emise skleníkových plynů. ČSSD například hodlá tímto systémem nahradit nepružné plány odpadového hospodářství při snižování produkce vybraných druhů odpadů. K ekonomickým nástrojům sociálně demokratické politiky ochrany životního prostředí nepochybně patří i vládní nákupy preferující ekologicky šetné výrobky, bioprodukty či produkty firem se zavedeným systémem ekologického managementu.

Sociální demokracie si je dále vědoma, že určitou překážkou udržitelného rozvoje národního hospodářství je i přebujelé a roztržité právo životního prostředí a zdoluhavost povolovacích procesů v oblasti životního prostředí. Je si vědoma i příčin, které spočívají v neschopnosti překonávat úzce specializované složkové pojetí ochrany životního prostředí, v meziresortních sporech o kompetence a v členění komunitárního práva. ČSSD je proto rozhodnuta razantně zvrátit tento vývoj racionalizací práva životního prostředí tím, že

- propojí procesy posuzování vlivů na životní prostředí s procesem územního rozhodování a základní agendou integrovaného povolení v jediné koncentrované řízení,
- (Bude dbát, aby proces územního rozhodování respektoval důsledně akt posouzení vlivů na životní prostředí, včetně integrovaného povolení),
- zkrátí proces povolování v životním prostředí o jeden stupeň prostřednictvím

specializovaných správních senátů,

- zamezí zneužívání institutu účasti nevládních organizací podnikatelskou konkurencí prostřednictvím zřízení regionálních fondů životního prostředí sui generis s aktivní legitimací zastupovat zájmy životního prostředí v správních a soudních řízeních, jejichž statutárními orgány budou v nich registrované nevládní organizace,
- zřídí jednotný systém informací o životním prostředí,
- prosadí Kodex životního prostředí (komplementární právu EU), který shrne a syntetizuje, ujednotí a jednotně koordinuje základní normativní principy existující singularity právních úprav jednotlivých složek životního prostředí, aby tak představoval ústřední normu práva ŽP. Tímto náročným legislativním úkolem se zároveň realizuje politika ČSSD, neboť ta zahrnuje všechny rozhodné postuláty, které sociální demokracie zastává a prosazuje (například princip udržitelného rozvoje, princip předběžné opatřivosti, postavení ochrany ŽP jako veřejného zájmu ošetřeného v procesních postupech a rozhodovací praxi správních činností, princip znečišťovatel platí a reparuje škodu apod.).

Jak vyplývá ze samotné podstaty udržitelného rozvoje, udržitelnost spočívá též v zajištění politické stability založené na snižování nezaměstnanosti a sociálnětržním hospodářství. Sociální pilíř udržitelného rozvoje mimo existujících nástrojů (systém sociálních podpor a aktivní politika zaměstnanosti) počítá s postupným snižováním fiskálního zatížení pracovní síly (viz ekologická daňová reforma) a podporou práce vykonávané mimo trh, jako nástroje, jež stimuluje vějíř společensky a ekologicky přijatelných způsobů životního stylu založeného na lidské tvořivosti a aktivitě.

Udržitelnost pro nás není jen předpokladem růstu či rozvoje, vyjadřuje i naši víru a naději. Víru v to, že život na této planetě – v kontradikci s pravicovými, v podstatě nihilistickými, ne-idejemi – má hlubší význam a smysl. Udržitelnost vyjadřuje naši naději, že lidská společnost, kterou se snažíme svou politikou ovlivňovat, je s to tento smysl nejen poznat, ale i naplnit. Prosazováním principů udržitelnosti hájíme ve svých důsledcích udržitelnost života, jeho etické naplně a jeho humanistického smyslu.

8. SPOLEČNOST VZDĚLÁNÍ, VĚDY A INFORMACÍ

Nikdy v dějinách neurčovaly vzdělání a schopnost komunikovat životní šance každého člena společnosti jako dnes. Rozdíl vzdělání a kompetencí mezi jednotlivci dnes vystupuje jako nejdůležitější zdroj sociální polarizace, v rozhodující míře podmiňuje ve vyspělých zemích světa i hrozbu sociálního vyloučení. Přitom se jedná o rozdíly, které nelze aktuálně zmírnit nějakou formou sociálních dávek či jiných kompenzací vycházejících z okamžitého přerozdělování společenského bohatství. Současné nerovnosti lze minimalizovat jen soustavným důrazem na to, aby každý mohl co nejlépe rozvinout své schopnosti, aby dosáhl nejvyššího vzdělání, kterého je schopen. Přitom tento rozvoj schopností nesmí stagnovat na úrovni nějaké úzce specializované profesní přípravy či osvojování si základních vzdělanostních dovedností. Musí se v největší míře týkat i sociálních kompetencí v nejširším slova smyslu.

Jen společnost, která dbá o takový rozvoj svých členů, dokáže zároveň rozvíjet kvalitu občanství, účasti a uznání a zároveň udržovat a zvyšovat svou prosperitu a konkurenceschopnost. Tato nová situace klade vysoké nároky na vzdělanost občana, který bude umět nejen informace získávat, ale především se bude muset umět v záplavě informací orientovat, kriticky je analyzovat a uplatňovat je ve svém osobním životě i ve prospěch společnosti.

8.1. Naše cíle a přístupy k vzdělávání a výchově

Cílem vzdělávání a výchovy je zdravě sebevědomý člověk, připravený pro život svým vzděláním a kvalifikací, který má předpoklady uplatnit se v celém světě. Považujeme za nutné, aby se vzdělání odpovídajícího jejich individuálním schopnostem dostávalo všem, bez ohledu na jejich sociální a ekonomické podmínky, věk, pohlaví, národnostní či etnický původ a vrozené či získané dispozice. Trváme na povinné školní docházce. Budeme bránit všem snahám zavést školné v jakékoliv podobě na veřejných a státních školách.

Cílem politiky ČSSD je vytvoření společnosti, jejíž rozvojový potenciál bude stavět na kvalifikaci a vzdělání občanů – vytvoření vzdělanostní společnosti. Náš humanismus je veskrze praktický: staví na zkušenosti, že nejúspěšnější byly odedávna společnosti schopné vytvářet podmínky, v nichž co nejvíce lidí mohlo, chtělo a umělo rozvíjet své schopnosti tak, aby z nich měli prospěch oni i ostatní.

Vzdělávání musí být chápáno jako celoživotní proces, který učí jedince aplikovat a využívat získané vědomosti, znalosti a dovednosti ve prospěch jeho samého i ve prospěch celé společnosti. Pro toto pojetí musíme získat širokou občanskou veřejnost včetně učitelů všech vzdělávacích stupňů. Sociální demokracie se hlásí k zásadám Světové konference UNESCO o vzdělání a k Lisabonské strategii, která vymezuje zlepšení kvality vzdělávacích systémů a odborné přípravy jako jeden ze svých hlavních cílů. Výchova a vzdělávání dětí je společnou odpovědností rodiny a společnosti. Podporujeme vytváření motivačních a podpůrných nástrojů, které zvýší šanci, že co největší množství rodin své odpovědnosti dostojí a prosazujeme také, aby hrubé zanedbávání rodičovské odpovědnosti bylo příslušně penalizováno.

Vzdělání považujeme za veřejný statek. Stát se nemůže zříci své odpovědnosti za garantování přístupu ke vzdělání, jeho kvalitu, akceptování nových trendů. Nese odpovědnost za bezchybné fungování celého systému škol a vzdělávacích institucí. Nesmí se zříci práva na kontrolu. Z tohoto pohledu považujeme závazné vzdělávací programy za základní podmínku, která vymezí nejen obsah vzdělávání, ale zajistí i prostupnost vzdělávací soustavy, přechod absolventů do praxe a pokračování v dalším studiu. Součástí vzdělávacího procesu musí být hodnotící nástroje, které ověří výstup v jednotlivých etapách vzdělávání a zajistí srovnatelnost. Sociální demokracie prosazuje začlenění distančních forem - a dalších forem, které umožňují využívat moderní informační a komunikační technologie - do studia zakončeného standardně certifikovanou zkouškou.

Za pilíř našeho školství považujeme školství veřejné. Fomy veřejného a neveřejného (církvní a soukromé) vzdělávání považujeme za rovnocenné. Za významnou součást vzdělávacího systému považujeme základní umělecké školy, které významně kultivují osobnost dítěte, rozvíjejí jeho talent a připravují je k dalšímu eventuálnímu studiu, a školy jazykové.

Chceme, aby škola byla otevřeným a veřejně přístupným centrem vzdělanosti a kultury obce. Důležitou podmínkou uplatnění občanů v mnohonárodnostní Evropě je znalost cizích jazyků. Proto studium cizích jazyků je jednou z priorit vzdělávací soustavy.

8.2. Specifika a součásti vzdělávací soustavy

8.2.1. Předškolní vzdělávání

Mateřská škola je pro všechny děti místem osobnostního rozvoje, místem získávání sociálních zkušeností, dovedností a poznatků o světě i místem specifické přípravy na následující vzdělávání, včetně spoluúčasti rodičů na tomto procesu. Pokládáme proto mateřskou školu za klíčový počáteční stupeň celoživotního vzdělávání. Předškolní vzdělávání sehrává rozhodující roli v založení a rozvoji předpokladů společenské integrace. Proto požadujeme, aby k předškolnímu vzdělávání v plném rozsahu měly zákonem zajištěný přístup všechny děti, a aby toto vzdělávání bylo povinné pro ty děti, které jsou ohroženy jakoukoli formou sociálního vyloučení.

8.2.2. Základní vzdělávání

Základní vzdělání je pro všechny. Je jedinou vzdělávací etapou, které se povinně účastní každé dítě. Má zásadní význam pro včasnou korekci případných hendikepů, ale i podchycení zvláštních schopností, zájmu či talentu dítěte. Za důležitý aspekt povinné školní docházky považujeme možnost vzdělávání v přirozených společenstvích dětí.

Cíl základní školy vidíme především v poskytování co nejkvalitnějšího základu všeobecného vzdělání všem žákům, včetně znalosti dvou cizích jazyků a zvládnutí základů komunikační technologie, aby se tak vytvářel předpoklad pro celoživotní učení.

Vzdělávací proces se musí přizpůsobit i individuálním potřebám jednotlivých žáků, respektovat přirozené rozdíly mezi nimi. Proto považujeme za nezbytné vytvářet podmínky pro diferencované vyučování uvnitř školy (individualizace podle zájmů a speciálních potřeb žáků). To je předpokladem pro rozvoj talentů i pro integraci znevýhodněných žáků a pro respektování rozmanitosti osobností dětí.

Česká vzdělávací soustava musí snižovat svojí selektivnost, základní škola musí dokázat integrovat a udržet různé děti s různými potřebami. Považujeme za správné, aby se podmínky vzdělávání na druhém stupni základních škol a na nižších stupních víceletých gymnázií vyrovnaly, a to zlepšováním těchto podmínek na základních školách.

Vzdělávání a výchova tvoří nerozlučnou jednotu. Proto je nutné akcentovat výchovné působení na žáky ve všech předmětech a v životě školy vůbec. Chceme, aby škola byla otevřena veřejnosti, propojena s dalšími aktivitami, které souvisí se vzděláváním a poznáváním. Musí být místem, kde žáci získávají vztah k druhým lidem a k přírodě, ke své obci a zemi, k její kultuře a umění, k tradicím a ke své mateřštině.

Důraz klademe na motivaci k učení, na rozvíjení vlastních schopností a zájmů, na tvořivost v řešení problémů, na osvojení účinné komunikace, na spolupráci a respekt k práci druhých, na schopnost projevit se jako svobodná osobnost, na toleranci a ohleduplnost, na vnímavý vztah k lidem i k přírodě, na odpovědný vztah k sobě a ke svému zdraví, na reálný odhad svých možností.

Budeme usilovat o to, aby se odpovědnost rodičů za výchovu a vzdělávání jejich dětí projevila zejména ve spolupráci se školou při předcházení a nápravě problémů v chování a vzdělávání jejich dítěte.

8.2.3. Střední všeobecné a odborné vzdělávání

Považujeme za zásadní, aby toto vzdělání bylo přístupné všem žákům, a aby se zvyšoval podíl populace dosahující úplného středního vzdělání. Pokládáme za nutné změnit situaci, kdy je nabídka příležitostí k dosažení všeobecného středního vzdělání dramaticky nižší než poptávka po tomto typu vzdělání. Schopnost uplatnit se v průběhu celého života závisí na tom, je-li člověk vybaven dostatečně širokým základem vzdělávání, klíčovými kompetencemi potřebnými pro uplatnění ve společnosti. Všeobecné vzdělání a osobnostní rozvoj žáka představují nepominutelnou a zásadní složku každého vzdělávání. Dostatečnou pozornost jim musí věnovat i učňovské a střední odborné školy. V oblasti odborného vzdělání je nutné vytvářet neustálý tlak na co největší horizontální i vertikální prostupnost, na co nejširší vazby a motivační vztahy se světem práce a podnikatelskou sférou a na soustavnou inovaci oborů tak, aby v maximální míře reflektovaly rozvoj techniky a změny požadavků na profil absolventa. K tomu slouží také co nejširší spolupráce se zaměstnavatelskou sférou a profesními sdruženími při tvorbě vzdělávacích programů a stanovování nároků u závěrečných zkoušek.

Střední odborné vzdělání představuje široké spektrum vzdělávací nabídky, která by měla umožnit žákům vybrat si vzdělávací program odpovídající jejich schopnostem, zájmům a potřebám trhu práce. Za nezbytné považujeme, aby měl žák v průběhu studia možnost korigovat svou volbu vzdělávání.

8.2.4. Vyšší odborné a vysokoškolské vzdělávání

Kvalita vysokého školství a stupeň rozvoje vědy otevírají cestu do společenství

rozvinutých zemí, do vzdělanostní společnosti. Vysoké školy musí být otevřené všem nadaným bez jakýchkoliv sociálních bariér. Proto prosazujeme systém kvalitního sociálního zabezpečení studentů včetně účinných sociálních stipendií.

Vysoké školy jsou integrální součástí celosvětového vysokoškolského prostoru, zvláště prostoru evropského. To je náročné poslání a potřebuje neustálou společenskou podporu. Studium zahraničních studentů a naopak stáží našich studentů v zahraničí považujeme za velmi žádoucí jev a doklad úrovně škol. Podporujeme jak internacionalizaci studentů, tak pedagogů vysokých škol. V této souvislosti klademe důraz na kreditní systém a vzájemné uznávání dokladů o vzdělání.

Dnes již ve vyspělém světě nepředstavuje vysokoškolské studium elitní záležitost pro pár procent vyvolených. To vede nutně ke změně charakteru vysokých škol, a protože ČSSD chce, aby současná kvalita a náročnost našich vysokých škol neklesala, ale naopak rostla, prosazujeme strukturované studium na vysokých školách, tak aby studenti uzavírali svá studia na tom stupni, na který díky svým schopnostem dosáhnou, od bakalářského po doktorský. Proto budeme usilovat o vytvoření bohatě rozrůzněného terciárního sektoru vzdělávání s dostatečnou kapacitou, v maximální míře prostupného (vertikálně i horizontálně), dovolujícího možnost změny nebo pokračování ve studiu v každém věku a v každé době. Považujeme za nutné posilovat a zkvalitňovat vědecký výzkum na vysokých školách. Budeme podporovat úzkou spolupráci vysokoškolských a výzkumných pracovišť s praxí. Kvalitní výzkum a vývoj se musí stát nezbytnou podmínkou, aby škola mohla provozovat doktorská studia. Měl by však rozhodujícím způsobem limitovat i možnost studií magisterských. Jen vysokoškolský pedagog, který se věnuje i vědecké práci, může kvalitně učit.

8.2.5. Další vzdělávání

Základním úkolem dalšího vzdělávání je umožnit absolventům, aby získanou profesní, vědeckou i sociální kompetencí byli schopni zvládat stále se měnící požadavky světa práce. Je třeba usnadnit flexibilní způsoby vzdělávání a získávání kvalifikací, nabídnout mladým lidem i starším občanům vzdělávací a poradenské programy pro výběr povolání. Budeme podporovat i rekvalifikační programy.

Chceme nabídnout lidem ze sociálně slabých skupin a jedincům ohroženým sociálním vyloučením integrované pracovní, vzdělávací a poradenské programy. Považujeme za nutné motivovat zaměstnavatele, zaměstnavatelské svazy, odborové svazy a další sociální partnery, aby rozšířili dosavadní poskytování odborného vzdělávání svým zaměstnancům a zvýšili svou angažovanost v odborném vzdělávání a při výměně programů v evropském prostoru.

Považujeme za nutné vytvořit v podnicích klima pro další vzdělávání zaměstnanců vedoucí k přeměně podniků na učící se organizace, vytvořit jasné informační, poradenské a jiné podpůrné struktury pro jednotlivce a organizace, kteří se angažují ve vzdělávání, školení a hledání zaměstnání.

8.3. Učitel

V procesu vzdělávání má učitel nezastupitelnou úlohu. Toto povolání vyžaduje specifickou přípravu. Jde o povolání nesmírně významné pro společnost, protože v rukou pedagogů je formování osobnosti a vzdělanost národa. I přes prudký rozvoj informačních a komunikačních technologií zůstane učitel nezastupitelná role při vzdělávání a výchově.

Považujeme za nutné, aby v důsledku stále se zvyšujících nároků na kvalitu vzdělávání se přizpůsobilo přípravné vzdělávání učitelů. Podobně jako v jiných profesích bude nutné reagovat na měnící se požadavky na vzdělávání zvyšováním kvality a funkčnosti jejich přípravného vzdělávání. Stát zde nesmí rezignovat na svoji odpovědnost, musí trvat na zákonem zakotveném požadavku magisterského vzdělání učitele a stanovit standardy učitelské kvalifikace. Vzdělávání pedagogů se musí stát záležitostí univerzit, nesmí být nikdy redukováno na pouhou záležitost pedagogických fakult.

Učitelské povolání musí být podle svého významu a náročnosti i odměňováno.

Sociální demokracie nehodlá připustit zvrát současného trendu zvyšování učitel-
ských platů. Zároveň podporuje, aby se kariérová dráha učitele odvíjela od dosa-
žené kvalifikace, aby se vážala na pevný systém dalšího vzdělávání, a aby sou-
stavné vzdělávání učitele bylo nejen jeho zákonem zakotveným právem, ale také
nepominutelnou povinností.

Změny v kvalitě vzdělávání, změna klimatu ve školách je v rukou pedagogické
veřejnosti. Budeme vytvářet podmínky pro inovativní úsilí učitelů a škol vedoucí
k pozitivním změnám ve vzdělávacím procesu. Významné místo v tomto procesu
mají pedagogické asociace a iniciativy. Jejich činnost budeme podporovat.

8.4. Volný čas mládeže

Využívání volného času dětí a mládeže považujeme za důležitou součást roz-
voje jejich osobnosti. Stát, kraje i obce se nesmějí vzdát své odpovědnosti za co
nejširší nabídku a dostupnost těchto aktivit tím spíše, že představují primární pre-
venci v boji proti dětské kriminalitě, užívání drog a projevům netolerance. Pro tuto
činnost budou využívána všechna zařízení škol, sportovišť a dalších veřejných zaří-
zení. Za tímto účelem upravíme legislativní a ekonomický rámec.

Nezastupitelnou roli na poli práce s dětmi a mládeží, tělovýchovy a sportu v naší
zemi mají občanská sdružení, jejichž činnost budeme pomáhat rozvíjet.

Na smysluplném vyplňování volného času dětí a mládeže se podílejí školy,
domy dětí a mládeže, organizace soustavně pracující s dětmi a mládeží a organi-
zace mládeže. Jejich činnost budeme podporovat a vytvářet podmínky pro její roz-
víjení. Atraktivní nabídka a praktická realizace mimoškolních aktivit vytváří účinný
systém prevence sociálně patologických jevů mezi dětmi a mládeží.

8.5. Tělovýchova a sport

Tělovýchovu a sport považujeme za významný společenský fenomén a prostře-
dek preventivní ochrany zdraví občanů a účelného využívání volného času se
zvláštním významem v boji proti závislosti na drogách a proti jiným negativním
jevům.

Vrcholový sport významně reprezentuje naši zemi ve světě, posiluje národní
hrdost a dává vzory. Proto považujeme za nutné vytvořit pro něj legislativní rámec.

Budeme podporovat v duchu evropského hnutí Sport pro všechny (Evropská
charta sportu) sportovní svazy a tělovýchovné organizace, které usilují o rozvoj
sportu a tělovýchovy v naší zemi. Možnost sportovat nechápeme jako výsadu, ale
jako právo všech občanů. Sport výrazně pomáhá při formování životních postojů
i hodnotové orientace dětí a mládeže. Budeme podporovat zdokonalení systému
sportovních středisek státní sportovní reprezentace a talentované mládeže.

Považujeme za nutné vytvořit ucelený a propojený systém podpory tělovýchovy
a sportu. Tato podpora musí být adresně zacílena na co nejkonkrétnějšího příjemce
a musí být podpořena příslušnými legislativními, finančními a institucionálními
nástroji, a to jak na úrovni celostátní, tak i na úrovni krajů a obcí. Budeme podpo-
rovat koncepční dotační politiku státu, krajů a obcí zaměřenou na údržbu, moderni-
zaci, rekonstrukci, výstavbu a rozvoj sportovišť a komplexů pro každodenní syste-
matickou činnost miliónů aktivních sportovců, trenérů, cvičitelů i funkcionářů, pro
využívání volného času široké veřejnosti a především mládeže. Za důležité pova-
žujeme granty na úrovni Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, krajů a obcí,
jejichž vyhlásování budeme podporovat.

8.6. Věda jako klíčový nástroj rozvoje společnosti vzdělání

Současná společnost a trh formulují nové objednávky pro všechny oblasti vědec-
kého bádání. Věda se tak stává stále více hybnou silou ekonomiky, zejména tím, že
umožňuje vyrábět výrobky se stále vyšší mírou přidané hodnoty. Současně se stává

i motorem společenských proměn. Dlouhodobým cílem ČSSD je vytvořit předpoklady pro její co nejlépejší uplatnění ve prospěch všech občanů země – a zároveň minimalizovat možná rizika spjatá s uplatněním nových vědeckých poznatků.

Vstup ČR do EU umožní naší zemi - jak předpokládá i Lisabonská deklarace - plně se uplatnit v evropském výzkumném prostoru a násobit omezené národní výzkumné a vývojové kapacity zapojením do stále bohatších sítí evropské spolupráce (přičemž bude dále rozvíjena i spolupráce s výzkumnými pracovišti mimo EU). Už v nejbližší budoucnosti budou mít týmy podílející se na integrovaném evropském výzkumu mnohem větší šanci na úspěch než izolovaná národní pracoviště. Velkou inspirací pro financování výzkumu a vývoje v ČR je také závazek členských zemí EU, zvýšit do roku 2010 částku na jeho podporu na úroveň 3 % HDP (přičemž podpora z veřejných prostředků bude činit 1 %). Podpora výzkumu a vývoje je jednou z priorit dlouhodobého programu ČSSD, a proto se zavazujeme učinit vše pro to, aby i v ČR podpora výzkumu a vývoje z veřejných zdrojů průběžně rostla tak, aby v roce 2010 činila přibližně 1 % HDP. Zvýšenou pozornost bude třeba věnovat formulování našich představ a požadavků na rodící se Evropský výzkumný prostor.

Budoucí výzkum a vývoj bude orientován především na řešení úloh

- spjatých s posilováním současných i perspektivních nejvýkonnějších složek českého hospodářství,
- významných z hlediska systematického poznávání stavu společnosti a národní kultury,
- důležitých z hlediska dlouhodobých zájmů státu (především jeho bezpečnosti),
- řešených v rámci dlouhodobých programů, perspektivních z hlediska evropského a celosvětového rozvoje vědy, u nichž existuje dostatečná domácí kapacita zaručující kvalitní spoluúčast na jejich řešení.

Podpora hlubšího začlenění české vědy do světového kontextu je trvalým úkolem, který úzce souvisí s vytvářením podmínek pro působení kvalitních zahraničních badatelů na našich vědeckých pracovištích, stejně jako s prací našich nejlepších odborníků na špičkových pracovištích v zahraničí. S tím je spojeno i formování odpovídajícího prostředí pro výchovu vědeckého dorostu na našich univerzitních pracovištích, a to jak pro naše občany, tak i pro kvalitní zahraniční studenty.

Veřejná podpora výzkumu a vývoje musí dostatečně respektovat skutečné potřeby různých vědních oborů a disciplin.

ČSSD bude podporovat šíření významných vědních poznatků jako protiváhy objevujících se antiscientistických nálad ve společnosti. Do tohoto procesu je třeba zapojovat především vědce s vysokým odborným i morálním kreditem, schopné zprostředkovat laické veřejnosti široký a členitý obraz světa a uplatňovat progresivní formy popularizace významu vědy ve spolupráci s veřejnoprávními institucemi a hromadnými sdělovacími prostředky. Stejně tak ČSSD přispěje k vytváření klimatu, v němž by se vědecká komunita sama hlouběji zabývala svou odpovědností za publikování, šíření i využívání výsledků vědeckých poznatků.

8.7. Informační společnost – nástroj budování společnosti vzdělání, spoluúčasti a solidarity

Současná epocha je charakterizována zásadní změnou technologií, která významným způsobem změnila ekonomiku, společnost i způsob života každého občana. Současný technologický zlom je charakterizován především pokrokem ve zpracování, přenosu a sdílení informací – proto se mluví o vznikající informační společnosti.

Stále rostoucí globální informační síť Internetu propojuje celou zeměkouli a přenáší stále větší množství dat. Současně tak vznikají i nové nároky jak na člověka a na jeho kvalifikaci a pracovní styl, tak na společnost, především pokud jde o zajištění rovnosti příležitostí při získávání nového a stále nepostradatelnějšího typu gra-

motnosti – e-gramotnosti. Budeme proto podporovat rozvoj distančních vzdělávacích technologií s využitím moderních komunikačních a informačních prostředků.

Ochranou svobody přístupu k informačním zdrojům chce sociální demokracie umožnit každému člověku rovný přístup k informacím a k setření ekonomické bariéry rozvoje jeho osobnosti.

Sociální demokracie si je vědoma jak pozitiv, tak skrytých i zjevných negativ informatizace společnosti a vyjadřuje odhodlání podporovat pozitivní tendence tohoto modernizačního společenského procesu.

8.7.1. Rozšíření možností a forem spoluúčasti v ekonomice i ve veřejné správě

Vzrůstající důležitost člověka ve výrobě a dalších sférách ekonomiky zvyšuje význam motivačních stimulů. Nejen mzda a ostatní formy výdělků, ale i různé formy spoluúčasti na všech stránkách podnikání budou proto hrát stále větší úlohu. Již dnes roste úloha drobných a středních podniků, vývojových firem a tzv. technologických parků. Rozvoj elektronického obchodu usnadní přístup malých a středních firem i na globální trhy díky přímému kontaktu se zákazníky bez zprostředkujících obchodních mezičlánků. Pomocí informačních technologií je již dnes možné propojit vzdálená pracoviště a organizovat na dálku práci i v těch nejdlejších oblastech. Vytváření těchto distančních pracovních míst se může stát významným nástrojem proti vyliďování venkova.

Moderní technologie umožní zlepšit a zlevnit veškeré správní agendy obcí, regionů i státu a usnadní jejich institucím plnit povinnost informovat v maximální míře veřejnost o své činnosti. Lepší přístup k těmto informacím je předpokladem rozvoje nových forem demokracie, zvyšujících spoluúčast každého občana na rozhodování. Vznik tzv. informatizované, přímé demokracie je neoddelitelný od změny faktické nadvlády institucí státu a samosprávy nad občany ve službě pro ně. Informace, které obec, region či stát získá díky podílu z rozpočtového financování, musejí zůstat pro občany zdama přístupné, jakožto univerzální služba, prostřednictvím informačních technologií a dálkového přístupu.

8.7.2. Ochrana osobní identity, ochrana osobnosti

Rovný přístup k informacím vyžaduje zamezit monopolizaci a zneužívání informací k jakémukoli účelu, který činí ze ztráty soukromí jedno z nejnápadnějších rizik budoucnosti. Snadnost zneužití podoby, osobních dat a jiných osobních identifikátorů jedince v komunikačních sítích, ať již k páchaní trestné činnosti kriminálními živly nebo k potlačení práv jedince či jeho šikaně ekonomickými, politickými a jinými mocenskými elitami, činí zvláště významným problémem elektronické identity a zajištění ochrany osobnosti po technické i právní stránce.

ČSSD bude tomuto riziku nezadržitelně se prosazujícího digitálního světa čelit snahou o ošetření v zákoně nejv

yším – v ústavě – a přirozeně také ve všech ostatních sférách života. Ochranu ústavních práv občanů lze zajistit důslednou kontrolou všech komunikačních tras, databází a datových skladů před neoprávněnou manipulací kýmkoli, včetně administrativních, zpravodajských a bezpečnostních služeb státu.

8.7.3. Právo na informace

Přístup k co nejkompaktnějším a objektivním informacím za nediskriminujících podmínek je základním lidským právem. Toto právo lze lidem fakticky brát nejen odpíráním informací, ale i záměrnými dezinformacemi. Mediální charakter dneška i budoucnosti tak skrývá řadu vážných nebezpečí pro rozvoj i samotné uchování demokratického charakteru společnosti.

8.7.4. Člověk – cíl i zdroj rozvoje informační společnosti

Lidé jsou skutečně svobodní, pouze mají-li k dispozici dostatek zdrojů, podnětů i příležitostí k vlastnímu rozvoji. Také společnost prosperuje jen tehdy, pokud dokáže schopností a dovedností svých členů maximálně využít. V době překotného rozvoje informačních technologií se stále více stává nezbytným předpokladem vytvá-

ření a zachování rovných možností společenského uplatnění člověka i využití jeho schopností informační gramotnost. Skutečná rovnost příležitostí k získávání tzv. e-gramotnosti již patří nebo bude záhy patřit k naplňování základních občanských práv a svobod.

Součástí politiky sociální demokracie je proto i snaha zpřístupnit prostřednictvím informačních technologií všem občanům maximum informací a znalostí vytvořených za peníze státu či vytvořených v národním jazyce, a to za podmínek nediskriminujících ani ekonomicky. Tomu je třeba podřídit i státní podporu vývoje a užití nástrojů, programů a operačních prostředí, tedy preferovat domácí lidské zdroje, podporu prostředí pro vývoj nekomerčního software a dat s všeobecně přístupným zdrojovým kódem i volně přístupných souborů osvědčených postupů, otevřené sdílení zdrojových kódů a programů v rámci celosvětové komunity a otevřené, celosvětově normalizované formáty dat pro neomezovanou možnost jejich sdílení. Výsledkem tohoto ekonomicky výhodného trendu bude podpora vlastní inteligence a sdílení celosvětového znalostního bohatství. Jen tak lze zachovat aktivní podíl české inteligence na globálních znalostech.

ČSSD bude neustále vyhodnocovat pozitiva i možné negativní důsledky rozvoje informačních technologií a bude podporovat jejich využití ve směrech otevírajících možnosti ke zvyšování kvality života člověka a eliminovat stále sofistikovanější a skrytější možnosti manipulace člověkem včetně ohrožování jeho svobody. Sociálnětržní pojetí ekonomiky pro nás neznamená pouze tržní ekonomiku s rozvinutou sociální ochranou, ale i vytváření podmínek pro rozvoj člověka, kultivaci potenciálu jeho znalostí, dovedností a celkového rozvoje jeho osobnosti.

9. SPOLEČNOST GLOBÁLNÍ, EVROPSKÉ A NÁRODNÍ KULTURY

Kultura v širokém slova smyslu je projevem úrovně, jíž společnost dosáhla nejen v umění, ale i ve vzdělání, urbanismu, ochraně životního prostředí, krajinotvorbě a ustálených i nově vznikajících společenských tradicích. Je sítí kulturních vzorců, která prostupuje celou společnost a dodává věcem význam a hodnotu. Kontinuální kritické hodnocení kořenů a základních tendencí vlastní kultury a kulturního dědictví v multikulturním rámci nabývá na naléhavosti v dnešní době informační revoluce, globalizace a ekologické krize. Kultura je v tomto smyslu i tvořivou schopností zvládat budoucí svět a kulturní politiku v nejširším slova smyslu chápeme jako variantu politiky sociální.

Kultura je dále významnou součástí života občanské společnosti. Její poznání, pochopení a prožití přispívá k sebevědomí, emancipaci a vnitřní integraci občanské společnosti. Kultura rovněž významně prospívá rozvoji sociální a občanské identity a soudržnosti. Je veřejným statkem a proto by jí měl být přikládán stejný význam jako ekonomice a životnímu prostředí.

9.1. Nezastupitelnost kultury pro rozvoj plnohodnotného života jednotlivce a společnosti

ČSSD si uvědomuje nezastupitelnost a potřebnost kultury pro rozvoj plnohodnotného života jednotlivce i společnosti. Chápe kulturu jako duchovní i materiální poklad, který je nutno v dialogu s ostatními kulturami rozvíjet a dále ho přibližovat a předávat dalším generacím. Investice do kultury v mnoha ohledech zásadně spolurozhodují o budoucím charakteru a kvalitě života každého občana i o budoucnosti celé společnosti. Kultura prostupuje všechny aktivity společnosti a je od nich neoddělitelná. Nelze přehlédnout ani její podíl na tvorbě HDP. V tomto smyslu je kultura rovněž významným makroekonomickým faktorem.

9.1.1. Kultura věc veřejná

Svébytná a sdílená kultura vždy byla věcí veřejnou a také v budoucnu zůstane předmětem veřejného zájmu a kulturní politiky státu. Kultura nemůže být samofinancovatelná. Obce, kraje či stát se nemůžou zbavit zodpovědnosti za její rozvoj. Náš kulturní přínos k evropské civilizaci i světovému kulturnímu dědictví je oprávněným zdrojem našeho přirozeného sebevědomí a národní hrdosti. Zůstává pro nás východiskem, z něhož se dlouhodobě snažíme rozvíjet harmonické soužití lidí a národů v evropském i celoplanetárním rámci.

9.1.2. Kultura a svoboda

Tvorba a vnímání kulturních hodnot však znamená také právo každého občana svobodně a rovně rozhodovat o charakteru kulturních projevů, jejichž je tvůrcem či divákem. Zaručit ochranu tvůrčí svobody a vytvářet podmínky pro kulturní život občanů je základním úkolem při tvorbě a realizaci kulturní politiky.

9.1.3. Kulturní dědictví

Za součást kulturního dědictví a historické paměti považuje česká sociální demokracie nejen umělecká díla, ale i rituály, slovesnost a životní styl, výrobky i výrobní technologie, tradiční řemeslné činnosti a dovednosti, historické památky nemovité i movité a historická sídla. Podporuje rozvoj moderní i tradiční lidové kultury a péči o lokální a regionální kulturu.

Podporuje rovněž výzkum, uchovávání, komplexní ochranu a prezentaci kulturního dědictví v muzeích, galeriích, knihovnách či ostatních institucích a jejich financování z veřejných rozpočtů. V duchu evropského multikulturalismu podporuje instituce pro péči o kulturní dědictví všech národnostních menšin a etnik žijících v České republice. ČSSD oceňuje rodící se součinnost ekologů, urbanistů a památkářů při tvorbě společných národních, evropských a celoplanetárních koncepcí ochrany kulturní krajiny. Mikroregionální politiku s výraznými samosprávnými a krajinotvornými prvky považuje za důležitý příspěvek k ochraně společnosti před necitlivými zásahy do harmonie kulturní krajiny.

9.1.4. Instituce občanské společnosti a rozvoj kultury

ČSSD podporuje samosprávné i samoregulativní principy v institucích občanské společnosti a je připravena napomáhat jejich rozvoji i sdružování. Vrcholem tohoto úsilí by měl být zvyšující se podíl institucí občanské společnosti na formulování vnitrokulturních politik, na řízení státu, na rozdělování prostředků ze státního rozpočtu i na rozhodování o formách a charakteru nadstátních integračních procesů.

V dlouhodobé perspektivě by měly svoji úlohu plnit také daňové asignace. Dynamika prezentace kulturních projektů by se tímto krokem zvýšila a pokud by asignace tvořily byt' jen určitou, přesně vymezenou část finančních zdrojů, staly by se účinným motivačním prvkem lokálního i celostátního kulturního dění.

Sociální demokracie podporuje udržování i vytváření přirozených center kultury, která budou i přirozenými centry kultivované výměny myšlenek, centry společenské komunikace a estetické výchovy. To je stěžejí představitelné bez účinné podpory místní a regionální kultury – divadel, hudebních zařízení, muzeí a knihoven, které jsou již tradičně nejdůležitějšími články sítě kulturních zařízení.

ČSSD rovněž podporuje aktivity v oblasti „živé“ kultury, především snah zájmových, poloprofesionálních skupin, národnostních a dalších menšin i jednotlivců vytvářejících prostor pro oslovování široké veřejnosti.

9.1.5. Regionalismus

Všechny tyto kroky vyžadují účinnou podporu místní a regionální kultury. ČSSD proto podporuje regionalismus jako základ postupného oživení kulturotvorné vrstvy, bez níž je nepředstavitelný plnohodnotný život, zejména v menších městech a vesnicích, právě tak jako veřejný život vnitroměstských regionů našich velkoměst. ČSSD oceňuje a váží si činnosti tradičních i nově vznikajících nebo obnovovaných občanských iniciativ – spolků působících na tomto poli.

Všechny úvahy a záměry, založené na podpoře místní i regionální kultury, si lze jen obtížně představit bez odpovídajícího docenění školy a učitelské (pedagogické)

komunity. Vedle soustavy veřejných škol patří nezastupitelné místo soustavné podpoře a doplňování sítě základních a středních uměleckých škol, které tvoří přirozený přechod mezi institucionalizovaným vzdělanostním a neformálním aktivním osvožováním kulturních hodnot. Na tuto úroveň přirozeně navazuje neméně důležitá síť amatérských i profesionálních divadel, hudebních orchestrů, regionálních rozhlasových stanic a televizních studií, veřejných knihoven a už zmiňovaných muzeí, galerií a archivů.

9.1.6. Soužití příslušníků různých kultur

Zrychlení a zhuštění komunikačních procesů v evropském a globálním měřítku ovlivňuje zásadním způsobem i kulturu. Národní kultury se dílčím způsobem prolínají, ovlivňují. Svěbytnost regionálních či lokálních kulturních prvků je poznamenána masovým rozmachem cestování a je tím vystavena vlivu, který působí na její proměny.

Mnohdy je tento fenomén provázen migrací. Postupná demokratická integrace minorit imigrantů, ale i minorit historických, do naší společnosti musí být založena – ve shodě s komunitárním právem – na multikulturní zásadě uznání a tolerance ke kulturním odlišnostem, při respektování zákonů integrující země. Takováto integrace brání nežádoucímu a společensky nepřijatelnému či dokonce kriminálnímu chování jednak členů většinové společnosti vůči členům minorit, jednak významných částí živelně vznikajících minorit (interetnická agrese, nerespektování práv žen apod.).

Multikulturní integrace je jedním z dlouhodobých a komplexních úkolů, bez jejichž vyřešení nelze realizovat moderní evropskou kulturní politiku a zásady OSN o harmonickém vztahu mezi příslušníky různých kultur. Boj proti xenofobii a za uchování kulturní rozmanitosti považuje ČSSD za významnou podmínku trvalé udržitelnosti kultury a tím i života vůbec.

Paralelně s evropeizací a globalizací sílí i společenská role kultury jako tvořivosti, způsobu chápání, kritické reflexe a hledání východisek a protíláték proti důsledkům konzumistického úpadku a dehumanizujícího pojetí současného euroatlantického kulturního a náboženského prostoru.

9.2. Kvalitní mediální kultura

Tak jako i v jiných zemích, i my stojíme před problémem jak vytvořit novou mediální kultura. Je nutno obnovovat a podporovat široký společenský dialog vznikající z nových kulturních aktivit a kulturních tradic. Reflexe z tohoto poznání nám poskytne možnost syntézy, která, ač bude vycházet z rychle se proměňujících potřeb současné společnosti, bude organicky navazovat a spoluvytvářet charakter národní, evropské a světové kultury.

9.2.1. Digitalizace a kulturní dědictví

Digitální technologie umožňují zpřístupnění většiny kulturního dědictví prostřednictvím multimediálních prostředků celému světu. ČSSD v této souvislosti podporuje inventarizaci a digitalizaci galerijních a muzejních sbírek, stejně jako významných archivních fondů. Digitální technologie posílí i ochranu vzácných kulturních památek. Veřejná prezentace digitalizovaných sbírek bude podkladem pro navazující projekty multimediální elektronické encyklopedie české historie, kultury a písemnictví. To umožní zachovat jedinečnost tohoto odkazu nejen budoucím generacím, ale začlenit jej i do komplexu globálních, evropských a národních vzdělávacích aktivit. Od ekonomického zajištění těchto aktivit se stát, kraje ani obce nemohou distancovat. Obdobné přístupy budeme podporovat i na úrovni evropské a světové (aktivity Rady Evropy, zápisy do seznamu světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO apod.).

9.2.2. Nebezpečí mediální indoktrinace

Rozvoj informačních technologií usnadňuje vznik prostředí pro mediální indoktrinaci a manipulaci veřejného mínění. Účinnost nástrojů této indoktrinace vytváří bariéry objektivní informovanosti. Pokřivená virtuální realita zastupuje skutečnou

realitu. Strategie „public relations“ nahrazují v mnoha případech objektivní informace tak komplexně, že laický pozorovatel nemá možnost rozpoznat ani rozsah, ani intenzitu manipulace. Moc multimediálních nástrojů v rukou lobbystických skupin všeho druhu, spolu s jejich agresivní dominancí na mediálním trhu, je hrozbou pro demokracii.

Medializace globalizované reklamy devastuje kulturní hodnoty, podporuje prestižní konzumismus, atomizaci společnosti a sebestředný individualismus. Mediálně manipulativní, masově působící pseudokultura preferuje prvky sobectví, agrese, prestižní spotřeby a podmaňuje si postupně veškeré informační kanály. ČSSD se zasadí o vybudování strategie pro rozšiřování pozitivních obrazů života společnosti.

9.2.3. Ochrana nestrannosti veřejnoprávních médií

Jedním ze způsobů ochrany před mediální indoktrinací je poskytování pravdivých a vyvážených informací veřejnoprávními sdělovacími prostředky. Posílení jejich vlivu ve společnosti, jejich vybavení nejen nezbytnými prostředky, ale i zpětnými kritickými vazbami a eliminace vlivu reklamy na jejich ekonomickou situaci umožní zajistit pluralitu a svobodu projevu.

Společenská kontrola může zabezpečit, aby tyto veřejnoprávní instituce plnily své poslání, reflektovaly dynamiku a charakter místních i světových společenských procesů, pravdivě, nezkresleně a vyváženě o nich informovaly v celé jejich šíři. Je vhodné zvýhodnit veřejnoprávní média, např. využíváním státem zřízených a financovaných mediálních archivů, podporou původní autorské tvorby pomocí grantů i dalších nástrojů a provádět tak aktivní mediální politiku státu. Nelze dopustit jakoukoli privatizaci veřejnoprávních médií, ale naopak organizačním, dramaturgickým i tvůrčím propojením posilovat jejich postavení vůči komerční konkurenci.

Současná společnost stojí na prahu vyčerpání přírodního bohatství – kmitočtového spektra pro terestrické audiovizuální vysílání. Technologicky progresivním řešením pro překonání tohoto handicapu je nadcházející digitalizace terestrického všesměrového vysílání rozhlasu a televize při propojení s různými formami směrového vysílání o dostatečné propustnosti. Formálně i obsahově se tak v budoucnosti propojí média vizuální s médii zvukovými a datovými v jeden multimediální multiplex. ČSSD si uvědomuje investiční náročnost tohoto úkolu. Podporu digitálního veřejnoprávního komplexu a jeho financování z veřejných zdrojů považuje za nutnou, aby v budoucnu veřejnoprávní média obstála v ostré konkurenci s komerčními, nadnárodními multimediálními koncerny.

9.2.4. Volný čas

Rozvoj technologií digitálního přenosu i uchovávání obrazu a zvuku klade také otázku po smysluplném a kulturním využití volného času, který by kultivoval lidské vztahy a rozvíjel svobodnou osobnost. Je nutné podporovat původní autorskou a interpretační tvorbu tak, aby kultura zůstala i ve věku digitálních technologií živá a přinášela inspirující humanistické poselství. Důraz je třeba klást na interaktivitu a informační přínos v kontrastu k bezduchému či bezobsažnému konzumu.

9.3. Sebereflexe kultury jako východisko kultivace kultury samé

Přirozenou součástí těchto snah je i neustálá sebereflexe jednotlivých kulturních odvětví. Nezbytnou součástí kulturní politiky ČSSD je proto podpora příslušných vědních disciplin a výzkumu. Patří k nim nejen např. kulturologie, filosofie, sociologie, historiografie, dějiny kultury, ale také všechny formy umělecké kritiky a publicistiky. Kulturu nemůžeme oddělit od jejího historického vývoje. Musíme reflektovat odkaz progresivního rozměru uměleckých proudů a stejně tak podrobit reflexi emancipační význam dělnického hnutí, sociálních hnutí, hnutí za demokracii a lidská práva, ekologických a mírových hnutí, a jejich místo v evropském i světovém civilizačním vývoji. Tato reflexe má význam nejen pro kultivaci české sociální demokracie, ale – jejím prostřednictvím – pro kulturu samu.

Neustálé, nikdy nekončící kultivování kvality lidského života považuje ČSSD za východzí bod i smysl nejen své kulturní politiky.

ZÁVĚR

Sebelepší politický program se mívá cílem, pokud opomíjí trendy vznikající a prosazující se mimo vlastní oblast politiky, zejména v ekonomice. V současné globální době již také není možné považovat nadnárodní rozměr politiky za pouhý doplněk programu. Proto jsme za rámcové východisko Základního (dlouhodobého) programu ČSSD zvolili svůj přístup k současným komplexním procesům, které se odehrávají v evropském a globálním měřítku. Vycházíme přitom z předpokladu, že v multipolárním světě by měla hrát významnou roli Evropská unie, v níž prosazujeme aktivní členství ČR.

Lidstvo dnes svádí dosud nevídaný boj s časem, který však není předem ztracen. Globalizace i některé další trendy spjaté s rozvojem informační a znalostní společnosti totiž přinášejí nejen hrozby, ale také potenciál, který je možné využít ke zvládnutí těchto hrozeb. Budoucnost světa závisí hlavně na tom, zda se včas vytvoří politicko-mocenské struktury a mezinárodní a celosvětové právní postupy, dostávající k řešení tohoto úkolu. Pochopí-li levice u nás, v Evropě i ve světě dějinnou situaci a vezme svůj přístup k ní za východisko své politiky, dokáže hledat – a díky svému internacionalismu – i nacházet na všech kontinentech a ve všech kulturách sociální síly schopné a ochotné účinně spolupracovat na společné záchraně a globální spravedlnosti. Dokáže významně přispívat k uskutečnění ideálu vzájemného uznání jednotlivců i celých národů: bude schopna zásadním způsobem napomoci utváření společnosti, v níž se lidé společně podílejí na vládnutí sobě samým a prosazují sociální spravedlnost a solidaritu.

Věma tradici svých průkopníků ze století předminulého a bojovníků za svobodu, demokracii a humánní rozvoj společnosti ze století minulého bude ČSSD i nadále platným členem sdružení socialistických a sociálnědemokratických stran, jednoho z nejdůležitějších účastníků zápasu o zlidštění světa nynějších i budoucích generací. My, sociální demokraté, víme, že musíme v politické práci nabídnout odpovědi na otázky spjaté s utvářením místní, národní, evropské i globální spravedlnosti, v boji za demokracii a legitimní vládu, za sociální zabezpečení, za odstraňování krize životního prostředí, a že se musíme zbavovat již nefunkčních, ale o to více vžitých návyků. Lidé to od nás očekávají a postavení moderní strany v moderní společnosti to vyžaduje.

To vše nebude lehké, ale své odpovědnosti dostojíme!